

NAŠ TOVARIŠ

TV 15

Št. 42/ 25. oktobra 1979 Leto XVII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice - v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:
SILVO TERSEK

Novinarji:
Živa Droje, Milenko Strašek, Milena Štrajnar, Tone Urbas, Bojana Zokalj-Jesih

Lektor-redaktor:
Katja Hvala

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelk:
Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

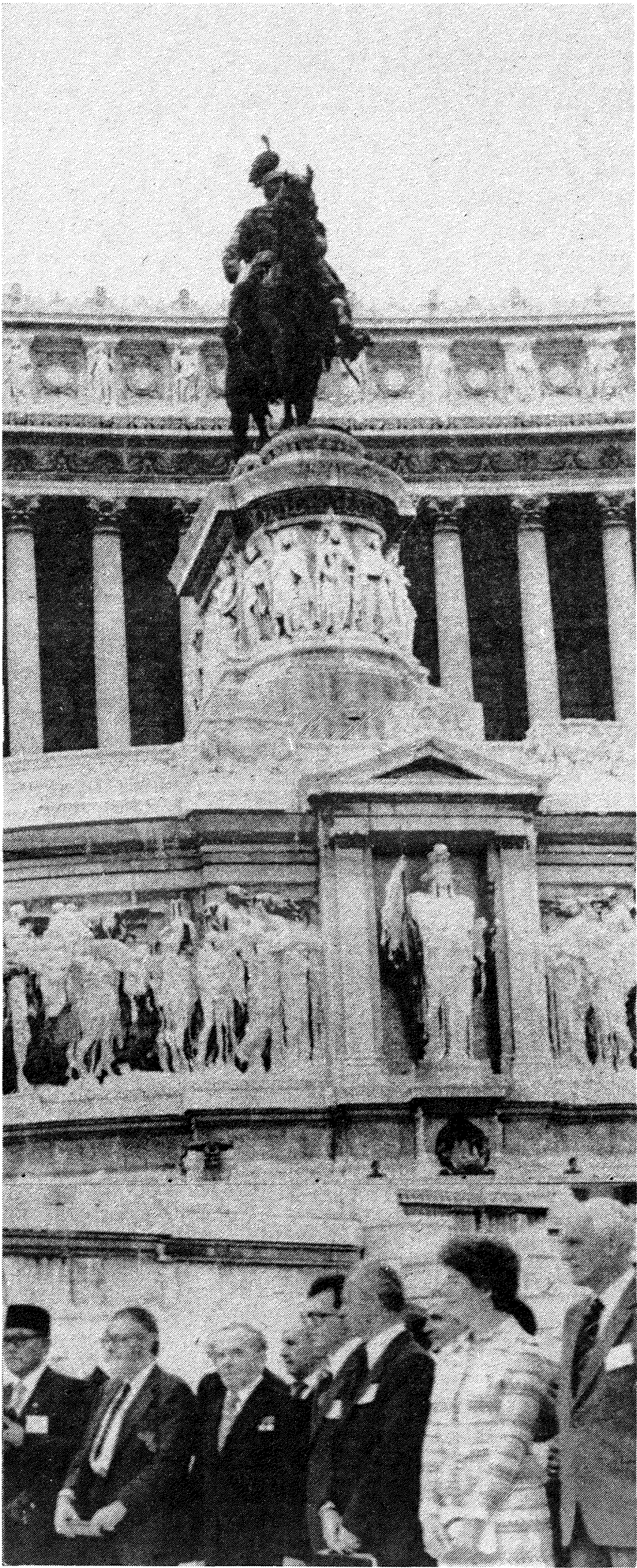
Svetovno srečanje vojnih veteranov v Rimu
str. 3

Mednarodni komite Ravensbrück zasedal v Ljubljani
str. 4

Klopotec spremlja lenarske brigadirje
str. 5

Ustanovitev Stiškega okrožja med NOV
str. 8

... iz naših lastnih korenin
ustni časopis v Ložu
str. 9-15

V Rimu so se v dneh od 18. do 20. oktobra srečali predstavniki borčevskih in veteranskih organizacij ter organizacij odporniških gibanj z vsega sveta. Prišli so z vseh celin in tudi iz dežel, ki so od Evrope močno oddaljene in malo znane. Zbrali so se zato, da bi ne glede na politične poglede in družbene ureditve dežel, iz katerih so prišli, spregovorili o razorožitvi ter poslali svetu sporočilo, v katerem v prvi vrsti obsojajo vsako nadaljevanje oboroževalne tekme.

Od zmage naše revolucije bratstvo in enotnost pri nas nikoli ni bilo parola, ampak stvarnost. Razvijalo se je in naprej krepilo na razrednih temeljih. Mi pa smo vedno imeli in imamo tudi danes pred očmi, da ni nič dano za vselej, če tega ne varujemo, naprej razvijamo, utrjujemo, in to ne z besedami, ampak s konkretnimi dejanji. Če ne bi bilo tako, mar bi tedaj lahko dosegli vse to, kar smo ustvarili v naši državi, v vsaki naši republiki? Poglejmo, kaj vse je bilo ustvarjeno tudi tukaj pri vas, na Kosovu. In vendar kljub temu še dandanes spekulirajo okoli Kosova. Zunaj, na raznih straneh, veliko pletejo, zato da bi kaj primešetarili zase. Toda to je del splošnega spekuliranja okoli naše države. Zahtevajo, pretiravajo in napačno prikazujejo vsako našo težavo, to, kar mi sami kritiziramo, zamolčujejo pa naše velike dosežke.

Ne prikrivamo, da se bomo s problemom inflacije. Zato sprejemamo ukrepe, da bi jo omilili. Poleg tega smo sprejeli sklep, da cene začasno ostanejo na ravni, ki so jo dosegle. Sprejeli smo tudi nekatere ukrepe s področja osebnih dohodkov itd.

Ne smemo izgubljati izpred oči, da tudi znotraj države zadevamo na spodkopavanje našega bratstva in enotnosti. O tem je bila beseda tudi tukaj. Mislim, da se je to v zadnjem času še okrepilo.

Seveda na takšne poskuse ne naletimo v vrstah delavcev, pri naših delovnih ljudeh, ki dobro vedo, da samo enotno lahko napredujejo in ustvarjajo možnosti za čedalje boljše življenje. To poskušajo tisti, ki hočejo oslabiti našo skupnost, zavreti in zaustaviti naš socialistični samoupravni razvoj.

Socialistični avtonomni pokrajini Kosovo ni bilo s tem prizaneseno niti v teh dneh, pač pa zadeva na okrepljeno delovanje nacionalistov, iredentistov, sovražnega dela klera in drugih idejnih nasprotnikov. Vsi ti imajo isti cilj - prizadevajo si zbuditi nezadovoljstvo Albancev na Kosovu in zanesti razdor med njegovo večnacionalno prebivalstvo. Pri tem si pomagajo s pačenjem dejstev o kosovski stvarnosti, s širjenjem dezinformacij, parolami sovražne vsebine in z drugimi umazanimi sredstvi.

Sovražni cilji, ki tičijo za vsem tem, so našim delovnim ljudem dobro znani. Vendar bodo vse takšne poskuse zatrli, kot so jih vedno doslej. Pomembno je, da še naprej dosledno uresničujemo politiko naše zveze komunistov.

Josip Broz Tito
v Prištini,
16. oktobra 1979

France Popit:

»Če ne bi bili notranje trdni, ne bi uspeli okrepiti mednarodnega položaja Jugoslavije in njenega ugleda v svetu«

France Popit, predsednik CK ZKS na 5. seji centralnega komiteja ZKS:

Če ne bi bili notranje trdni, če ne bi imeli takih dosežkov na družbenopolitičnem, gospodarskem, socialnem in kulturnem področju, če ne bi imeli programa, kako in v kateri smeri dalje razvijati našo socialistično samoupravno demokracijo v smislu Kardeljeve smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja, ne bi uspeli okrepiti mednarodnega položaja Jugoslavije in njenega ugleda v svetu.

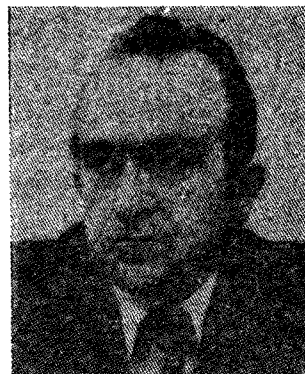
Branko Mikulić:

»Kriterij o moralnopolitični neoporečnosti je ponekod dobil absurdne birokratske razsežnosti«

Iz uvodne besede Branka Mikulića, predsedujočega v predsedstvu CK ZKJ na 8. seji centralnega komiteja ZK Jugoslavije:

Kriterij o moralnopolitični neoporečnosti je ponekod dobil absurdne birokratske razsežnosti in se zlorablja tako, da je to v nekaterih primerih že protustavno. Po mnenju nosilcev te logike so moralno neporečni samo tisti, ki imajo partijske knjižice! Takšne »logike« naša partija ni uporabljala niti v pripravah za vstajo in revolucijo niti v NOV niti po zmagi oborožene revolucije do današnjega dne.

Tako bo zagotovo tudi v prihodnje. Nasprotno. KPJ (ZKJ) je brezmejno zaupala vsem domoljubno opredeljenim ljudem ne glede na njihovo ideološko prepričanje in druge razloge, zaradi katerih niso postali člani partije. ZKJ ni nikoli mislila in ne misli, da ljudje, ki niso njeni člani, ne morejo in ne smejo biti izvoljeni v organe družbenopolitičnih organizacij, na poslovne in druge izvršilne funkcije v organizacijah združenega dela, družbenopolitičnih skupnostih in organizacijah.

Nasprotno, tako kot v narodnoosvobodilnem boju in med obnovo države, ZKJ tudi zdaj misli, da so vsi ljudje, komunisti in nekomunisti, ki so opredeljujejo za socialistično samoupravljanje, bratstvo, enotnost in enakopravnost narodov in narodnosti, federativni sistem, politiko neuvrčenosti v naši družbi, v vsem popolnoma enakopravni, ter da imajo moralne in politične kvalitete za izvolitev in imenovanje na vse funkcije v organizacijah združenega dela, družbenopolitičnih skupnostih in organizacijah, seveda v skladu z njihovimi delovnimi in strokovnimi sposobnostmi. Takšno stališče se v večini samoupravnih organizacij in skupnostih tudi uresničuje.

Dr. Vasil Tupurkovski:

»... da bomo dostojni njihovih žrtev«

Dr. Vasil Tupurkovski, predsednik konference ZSMJ, na znanstvenem sestanku »Tito in mladina« v Zagrebu:

Revolucionarna razredna zavest mladine Jugoslavije je zahtevala boj, a boj nosi s seboj trpljenje in odrekanje. Takšen boj ustvarja heroje, heroje ljudi, ki čutijo bolečino, strah in ljubezen, ki zavestno žrtvujejo mladost in življenje, ker vedo, da bodo na njihova mesta prišli novi heroji, z istim žarom in z istim nasmehom. Vsem njim, herojem ljudem, borcem revolucije – mladim, dolgujemo lojalnost z veliko zaveznostjo – da bomo dostojni njihovih žrtev.

Namesto komentarija

Boj za oblast dela

Janeza so imeli tisti, ki so delali z njim, za pridnega, vestnega delavca. Preudarnost je velela iz njega. Sicer je bil bolj redkobeseden, ko pa je imel kaj povedati javno, je povedal brez dlake na jeziku.

»Nihče mi ne sme očitati lenobe, nepoštenosti do drugih,« bi lahko na kratko povedali o njem.

Sodelavci so ga imeli radi, in to ne samo zavoljo vestnega dela za strojem, marveč je bil priljubljen tudi zaradi tovarištva in odkritosti. Radi so ga poslušali pri malici, ko je mimogrede povedal kakšno resno besedo ali pa je ponovil najnovejši dvotip... Zato so mu tudi prislunili, kadar je spregovoril na sestanku.

Buren aplavz je požel pred kratkim, ko je, kot pravimo, posegel v razpravo, ki je vlekla že debelo uro. Besedili so o disciplini in produktivnosti... Ni si mogel kaj, da se ne bi vmešal:

»Tovariši, kar naprej poslušamo besede, kako naj bi izboljšali disciplino in povečali produktivnost... Prav za jezik ste me povlekli s tem svojim modrovanjem in ukazovanjem, ki ju venomer poslušamo, na vsakem sestanku. Pa vas vprašam, komu pa govorite, komu so ukazi namenjeni? Nečesa pri tem ne razumem, ko takole, vsevprek trobežljate, da moramo več napraviti. Prav! Povedal bom svoje mnenje...«

Bil je sindikalni sestanek, na katerem so bili navzoči iz vseh oddelkov tozda in direkcije. Prav ti so največ govorili...

»V našem oddelku nas dela sedemnajst delavcev. Od šestih do dveh, pa nimamo nobenih posebnih, kot jim pravite, disciplinskih problemov. Komu pa govorite?... Tone in Jernej

sta včasih, zlasti ob ponedeljkih, res zamujala, ali ne fanta?« je pogledal po klopi. »Priznajta, koliko sta jih slišala, od nas, kolegov... Pošteno smo ju zaskočili, ker sta nam odžirala normo, vlekla nekaj časa za nos in za žep... Torej, ob zaslužek... Zdaj je pa kar v redu... Ne rečem, da smo vsi božički, ampak drug drugemu povemo vse, kar komu leži na srcu... Mislim pa, da škriplje drugod, tam v pisarnah... Tam delate bolj po svoje in brez kontrole... V rokavicah. Zadnjič, pred kakimi štirimi dnevi sem šel ob pol dveh v pisarno po neke papirje, pa ni bilo nobenega več tam... Naslenjega dne sem šel tja pred službo, pa je bilo še vse zaključeno. Nekaj pred sedmo sem poslal Toneta po papirje. Takoj se je vrnil, češ da je pisarna sicer odklenjena, torbice so na mizi, tovarišic, da ni v prostorih... Namignil mi je, da so na koncu hodnika »kvačkale« in da je zelo dišalo po kavi, njihov šef je pa vstopil v hodnik prav takrat, ko ga je Tone zapuščal... Rad bi povedal, da pri strojih ne moremo goljufati, v pisarnah ste pa v glavnem kar gospoda... Nobenega občutka za disciplino nimate, nam pa odrejate norme in ukazujete, da moramo biti pridni. Hudičevo čuden obraz imate nekateri... Morda vas je preveč? To nam ni všeč, da boste vedeli... Pridnost ne velja samo za nekatere!«

V dvorani je završalo, nekateri so Janezu zaploskali. Slišalo se je: »Tako je!«

»Vsak naj se zamisli, vsak zase, če ima prav, in naj pride pravočasno v službo, pa ob pravem času naj gre iz službe. Pa tudi v službi bodimo vsi pri stvari. Še vi se preanalizirajte, kot pravite... Mi bomo dali glede svojih ocen nov predlog, mislim, da bo boljši, vi nam pa kar naprej pripovedujete, da se sami ne morete preanalizirati kaj in kako naj kdo dela. Mislim, da se res ne morete, ker sploh ne veste, kaj in koliko morate napraviti... Takole, brez ovinkov sem povedal svoje mnenje, ki pa ni samo moje...«

Za konec je pa Janez še dodal:

»Zdaj se pa kar spravimo, pa pojdemo domov... Čez teden dni se pa spet dobimo, pa poročajte, kaj ste napravili za disciplino in red, mi se bomo pa še pogovorili na sestanku komunistov, če ne boste vzeli besede resno... Saj so med tistimi v pisarnah tudi člani, pa naj oni vzamejo zadeve v roke, če ne moremo drugače...«

Nace Grom

Kosta Nadj v Sloveniji

Kosta Nadj med ogledom muzeja NOB v Mariboru

Dne 22. oktobra je prispel v Maribor predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavija Kosta Nadj. Ob prihodu so ga pozdravili Janez Vipotnik, predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije ter Franc Mrcina, Tone Ulrih-Kristl, Jože Cerkovnik in Boris Družina, predsednik, podpredsednika in sekretar občinskega odbora ZZB NOV Maribor. (O obisku armadnega generala, ki bo kot gost republiškega odbora ZZB NOV Slovenije v Sloveniji deset dni, bomo več poročali v prihodnji številki.

M. Š.

Verjamemo v današnjo mlado generacijo

Mujo Dizdar, generalpodpolkovnik JLA, bojevnika, revolucionar:

– Mi, stari revolucionarji, globoko verjamemo v današnjo mlado generacijo. Resnica je, da le-ta raste in se vzgaja v boljših življenjskih pogojih, v svobodni deželi, in mi smo srečni zaradi tega. Prav zato smo srečni, ker vidimo in vemo, da naša mlada generacija na svoj, današnji način, nadaljuje to, kar smo mi z našim bojem začeli.

Sprehajamo se po Knez Mihajlovi ulici. Ni več »gospodskih« otrok.

Glosa

Informacije

Stojimo v vrsti pred okencem enega od oddelkov občinske uprave. Vrsta je dolga, delavka za okencem nestrpna, neprijazna, zadirčna. Počasi se pomikamo naprej. Nenadoma se pridrenja s strani ženica, kmečko opravljena, neobogljena, izgubljena. V rokah drži nekakšno vabilo. Nekateri se že pripravljajo na to, da jo odženejo na rep vrste, toda nekdo popusti.

– Samo vprašala bi... v zadregi jeclja ženička.

Nekako pride do okenca in moli svoj listič pod nos oblastniško izurjeni uradnici.

– Ja, kaj pa delate tu? Tu nimate kaj iskati... Ravno vas je še treba. To je vabilo! Pojdite tja, kamor vas kličejo...

– Kam pa naj grem? vsa plašna izdahne ženička.

– Pojdite iz vrste, dajte prostor naslednjemu. Obrnite se na informacije!

Ženička se do kraja izgubljena izmota iz vrste pred okencem, zgubi se in ogleduje svoj list papirja. Nekdo jo kliče, pa ne ve, kam bi se obrnila. Nekaj časa jo gledam, potem ji rečem: »Mamca, pojdite tukajle po hodniku, pri vhodu je namreč pisarna za informacije...«

Ženička me še zmerom prestrašeno gleda, čeprav se ji obraz vsaj malce razjasni zaradi prijazne besede.

»Oprostite,« pravi, »nič ne razumem. Kaj pa so to... informacije?«

Tu se zapis o uradniški vljudnosti konča. Občinskim upravam in njihovim pisarnam za »informacije« zaradi pojasnila, poizvedbe ali vprašanj – v pomislek.

Jure Špič

V dneh od 18. do 20. oktobra je bil v Rimu svetovni zbor borcev, nekdanjih borcev in vojnih veteranov, ki so iz različnih delov sveta prispeli v italijansko glavno mesto, da bi se dogovorili in oblikovali poziv vsemu svetu – klic k miru in razorožitvi, kakor ga naslavlja na človeštvo tudi končni dokument posebne seje Organizacije združenih narodov za razorožitev, v katerem je med drugim zapisano:

»Odvrniti svetovno vojno, atomsko vojno, je najbolj nujna naloga današnjega dne. Človeštvo je postavljeno pred izbiro: ustaviti oboroževalno tekmo in nadaljevati z razorožitvijo ali pa dočakati uničenje.»

Rimski zbor ni dogodek, ki bi ga narekovala le trenutna svetovna dogajanja, ampak je plod dolgoročne akcije, ki se je začela že na ravni simpozija evropskih borčevskih organizacij o varnosti in razoroževanju pred štirimi leti v Parizu.

Ideja o svetovnem veteranskem zboru je v dobršni meri vzniknila prav v vrstah ZZB NOV Jugoslavije, v okviru koordinacijskega komiteja mednarodnih borčevskih organizacij.

Veliko število, skoraj 800 udeležencev, predstavnikov borčevskih in veteranskih organizacij iz 70 držav Evrope, Azije, Afrike in Amerike (Avstralije in Nove Zelandije) je predstavljalo (v času priprave) mednarodni komitej štirih mednarodnih borčevskih organizacij: FMAC, FIR, CIPAG in CEAC.

V delu in pripravi za rimski zbor je v mednarodnem komiteju od vsega vsa začela, tri leta sodeloval tudi predstavnik naše države in naše borčevske organizacije.

Kljub temu, da so se na tem zboru srečali tudi borci

Svetovno srečanje vojnih veteranov v Rimu

Veliko problemov, predvsem pa razorožitev in mir

in veterani druge svetovne vojne, ki so morda stali tudi na nasprotnih bojnih straneh, je danes njihova skupna naloga prerastla vse druge, morebitne različne poglede.

Rimski poziv veteranov k miru in razorožitvi je prispevek in podpora posebnemu zasedanju Organizacije združenih narodov za razorožitev, kateri pa je dal prve po-

bude prav naš predsednik Tito.

Rim, 18.–20. oktober: Že

kmalu po deveti uri 18. oktobra se je pred spomenikom Viktorja Emanuela II. začela zbirati množica, ki ni bila le na običajnem obhodu rimskih znamenitosti. Vojni ve-

terani z vseh strani sveta so prišli po starem protokolarnem običaju položiti venec na grob neznanemu junaku.

Po polaganju venca na grob neznanemu junaku se je dolga vrsta veteranov usmerila k bližnji palači na Campidogliu (v prvih stoletjih starega Rima središče čaščenja bogov, sedaj pa mestna hiša, muzej, gledališče...), kjer sredi trga obiskovalce še vedno pozdravlja slavni konjeniški spomenik Marka Avrelija.

Vojne veterane so na otvoritveni slovesnosti pozdravili najvišji predstavniki borčevskih organizacij dežele gostiteljice, predstavnik mednarodnega komiteja veteranov ter v imenu italijanske vlade minister Sarti in župan mesta Rima. Slavnostno vzdušje v renesančni vladni dvorani na Campidogliu je vsekakor dvignil prihod predsednika italijanske vlade Pertinija.

Še istega dne popoldne je zbor nadaljeval svoje delo pri usklajevanju skupnega dokumenta – poziva za mir, medtem ko so predstavniki posameznih borčevskih organizacij in veteranskih združenj v svojih referatih opozarjali na nekatera vprašanja in probleme, ki so prisotni v posameznih predelih sveta, hkrati pa so v svojih razpravah tudi predlagali nekatere načine in oblike boja za razorožitev in mir v svetu.

Tudi 19. oktobra je zbor nadaljeval z delovnimi sejanji, medtem ko so zadnjega dne, 20. oktobra, svečano sprejeli besedilo, ki so ga vsi skupaj oblikovali v teh dneh rimskega srečanja.

Predstavnike vojnih veteranov iz množice dežel sveta je sprejel na vljudnostni obisk tudi najvišji poglavar rimskokatoliške cerkve Janez Pavel II.

Vsak odmor je bil priložnost za spoznavanje borcev iz različnih dežel sveta

V slavnostni dvorani rimske mestne hiše je bilo komaj dovolj prostora za nepregledno množico veteranov z vsega sveta

Polaganje venca na grob neznanemu junaku je izzvenelo v tistem poklonu vsem mrtvim v vseh vojnah

Iz sklepnega dokumenta, s katerim se obračajo vojni veterani in žrtve vojn k vsemu svetu in vladam

1. Predstavniki vojnih veteranov vsega sveta in žrtve vojne vseh kontinentov so se zbrali prvič na svetovnem srečanju, spodbujeni od resnih nevarnosti in stopnjevanju oboroževalne tekme.

2. Priče genocida, žalosti, trpljenja in razdiranja, ki jih povzroča vojna, tisti, ki so se borili z ramo ob rami ali pa soočali v krvavih spopadih, naslavljam najresnejši poziv skupnosti vojnih veteranov in s tem tudi poziv svetovnemu mnenju in vladam.

3. Trdno zapisani miru in varnosti v svojih deželah potrjujejo potrebo po opuščanju naravnosti, ki bi lahko človeštvo pripeljala do samouničenja. Zagovarjajo napredovanje sporazumov, ki merijo k omejitvi oboroževanja in spodbujajo izvršitev resnične razorožitve, s katero bo zagotovljena varnost vseh na vseh stopnjah.

Nadalje je v tem besedilu v petnajstih točkah zapisano, da so v človeški zgodovini države pogosto prijele za orožje, da bi tako reševale spore ob različnih pogledih na določena vprašanja, ali pa so z orožjem izražale svojo moč. Še v današnjem svetu nekateri verjamejo, da pomenita močno orožje in vojaška premoč zagotovilo za neodvisnost, suverenost in varnost. Vendar pa pomeni dandanes kopicenje smrtonosnega orožja mnogo večjo nevarnost kot pa varnost. Tako so ugotovljale že tudi vse države, članice Organizacije združenih narodov na posebni seji Generalne skupščine o razorožitvi leta 1978.

Kljub vsemu povedanemu pa veterani in žrtve vojn tega stoletja ugotavljajo, da se zaloge orožja kopičijo, kar pomeni tudi izjemno velike vsote denarja, znanstvene energije, tehnologije, ki bi jo lahko uporabili v prid človeštvu

in njegovemu napredku. Borci in veterani so si bili edini, da je treba tok, ki ga usmerja sedanje oboroževanje, preusmeriti, s tem pa se bo preusmerila tudi cela vrsta drugih vprašanj, od ekonomskih, tehnoloških do psiholoških in drugih. Seveda bo to mogoče storiti le tako, če se bodo države držale in spoštovale dogovore, ki so bili za razoroževanje in mir že sklenjeni. Tu gre predvsem za listino Združenih narodov in listino o človekovih pravicah.

Veterani, borci in žrtve vojn so poudarili še zlasti veliko odgovornost tistih držav, ki so najmočnejše oborožene – tudi z atomskim orožjem. Opozorili so na potrebo po zmanjšanju vojaških proračunov in dodali, da bodo podpirali vsakršne pobude, ki bi vodile k zmanjšanju oboroževanja.

Poziv se končuje takole:

»Kot predstavniki vojnih veteranov, žrtv vojn, borcev odporiških gibanj, taboriščnikov, invalidov, vojnih ujetnikov, borcev za neodvisnost in osvoboditev, ki smo prišli iz štirinapetdesetih dežel vsega sveta, se zavedamo odgovornosti in moralne moči, ki jo predstavlja naše skupno volilo.

Odklanjamo neogibnost vojne.

Smo za razorožitev.

Zaupamo v bodočnost človeštva in ne želimo sodelovati pri tem, da bi generacijam, ki prihajajo, pustili svet v ruševinah, svet opustošenja in smrti.

Izražamo željo, da bi prispevali k graditvi sveta življenja, napredka in pravičnosti s polnim spoštovanjem svobode in človekovega dostojanstva.

Odmev v italijanskem tisku

Komunistični dnevnik L'Unita je med drugim o zboru veteranov v Rimu zapisal:

»Zahtevna naloga? Pogled na svečanosti ob sprejemu zbora v dvorani Protomoteca v Capitollinu, ob prisotnosti predsednika Pertinija, predstavnikov vlade in parlamenta, visokih cerkvenih in političnih predstavnikov, kaže, da je tako.

Razlike so številne in velike: bivši soborci in bivši sovražniki včerajšnje Evrope skupaj z borci za neodvisnost tretjega sveta; Francozi, Nemci, Jugoslavlani; medalje, pripete na civilne obleke, trakovi naših partizanov, črne indonezijske čepice in barvita oblačila nove Afrike...

Toda razlike niso motile navzočih, da si ne bi utrli poti v preteklost in v pregled skupnih hotenj. Ob neresenih vprašanjih oboroževanja v današnjem svetu ter ob velikih nevarnostih, ki jih le to prinaša, je odločitev vojnih veteranov usmerjena k nalogi, da ta vprašanja postavi v ospredje. V bistvu je že to rimsko srečanje skupna podlaga za osnutek poziva – zaključnega dokumenta. Več kot pet strani tega dokumenta obravnava sicer probleme bolj splošno, vendar zelo jasno. Udeleženci so tu zato, da uradno izrazijo stališča svojih organizacij ter proglasijo skupen poziv.

V nadaljevanju tega zapisa pravi člankar glasila L'Unita, da je že spontan aplavz ob prihodu predsednika italijanske vlade Pertinija na otvoritveno slovesnost pomenil simbol enotnosti osnovnih hotenj zbranih veteranov.

O pomenu borčevskih priznanj na mednarodnem prizorišču

Med 13. in 17. oktobrom je bilo, kot smo že poročali, v Firencah zasedanje svetovne federacije nekdanjih borcev FMAC. O delu tega organa smo povprašali predsednika komisije za mednarodne stike in sodelovanje pri predsedstvu zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije ter vodjo jugoslovanske delegacije Branka Golovića.

Tovariš Golović nam je v pogovoru povedal, da je na skupščini v Firencah sodelovalo več kot dvesto predstavnikov petdesetih držav z vsega sveta. Nekatere države pa so poslale svoje opazovalce.

V tridnevnem delu skupščine so razpravljali o vlogi organizacije FMAC v mednarodnih dogajanjih, o programu mednarodne akcije in vprašanjih socialne varnosti vojaških invalidov.

3. o sistemskem spremljanju zdravstvenega stanja nekdanjih borcev in vojaških invalidov.

V govoru vodje jugoslovanske delegacije tovariša Golovića ter tudi v nekaterih pripombah članov naše delegacije pri oceni stanja med borčevskimi organizacijami ter o vlogi borcev v svetovnih gibanjih so bile izrečene tudi nekatere kritične ocene v korist možnim in potrebi po aktivnejši angažiranosti borčevskih organizacij za mir, za nove, enakopravnejše mednarodne odnose ter za uresničevanje principa miroljubne koeksistence – oziroma za spoštovanje načel listine Združenih narodov.

Naša delegacija je vztrajala pri zahtevi za odločnejše angažiranje svetovne federacije in drugih borčevskih orga-

razmahu delovanja te organizacije).

Vodja naše delegacije, tovariš Golović, je ob koncu pogovora o skupščini v Firencah še povedal, da je potekalo tridnevno naporno delo v prijateljskem in odprtem vzdušju izmenjave mnenj, z živim zanimanjem za dogajanja v svetu. Še posebno so bile prizadevne pri delu dežele v razvoju. O posameznih oboroženih spopadih ta hip v svetu niso posebej razpravljali.

Nadaljevanje dela v Rimu

Večje število udeležencev generalne skupščine FMAC se je po končanem delu udeležilo tudi svetovnega zbora borcev v Rimu. Ker je tam sodelovala tudi jugoslovanska delegacija, smo tovariša Golovića vprašali, kaj je bilo na tem srečanju najpomembnejše.

»Najpomembnejše je to, da je prišlo tokrat prvič skupaj tako veliko število borcev, nekdanjih zapornikov, internirancev, vojnih ujetnikov, vojaških invalidov, da bi skupaj dvignili glas proti vse nevarnejši tekmi v oboroževanju, da bi prispevali težnjam Združenih narodov in vsem pozitivnim težnjam za razorožitev v svetu. Pomen tega našega glasu je v moralni moči borcev. Mi namreč kot neposredni udeleženci vojn(e) lahko povemo svetu o nevarnosti orožja. Rimski zbor je pritegnil tudi pozornost tistih držav, kjer še vedno ni organiziranih narodnih borčevskih organizacij in pozornost smo, tako sem prepričan, vzbudili v borcih z vseh delov sveta, saj gre za skupni, univerzalni problem, ki zadeva vso mednarodno skupnost.

Bilo nam je prijetno, da je ideja, ki je izšla iz organizacijskega komiteja (jugoslovanskega dela), rodila dobre sadove, enotnost v skupnem končnem sporočilu – pozivu.

Tovariš Golović je na koncu izrazil zadovoljstvo, da so svetovni zbor pripravili italijanski tovariši, ki so tako ponovno potrdili, da so privrženi miru in krepitvi demokratičnih odnosov v svetu in tudi v svoji deželi.

Bojan Žokalj-Jesih

Mednarodni komite Rawensbrück zasedal v Ljubljani

Tovarišice v vojni, prijateljice v miru

V ponedeljek, 22. oktobra, so se torej zbrale. Na ljubljanskem magistratu je bilo objemanje med tovarišicami podobno snidenju velike družine. Pa saj tudi so velika družina. Čeprav stotine in tudi tisoče kilometrov vsak-sebi, jih veže enkratna življenjska izkušnja, enkratno prestopanje gorje. Tiste, ki so ostale žive in ponesle v svet resnico o nacističnem »pometanju« človeštva, ostajajo za vedno velika družina. Ostajajo skupaj, in čeprav ne več tako mlade, opozarjajo svet kjerkoli in kadarkoli morejo, da je budnost pred podivjano človeško živaljo potrebna vedno, tudi danes.

Zbranim predstavnicam Mednarodnega komiteja Rawensbrück je ob slovesnem sprejemu na ljubljanskem magistratu spregovoril besede dobrodošlice predsednik mestnega komiteja SZDL Vlado Beznik, nato pa jih je v imenu ZZB NOV Jugoslavije pozdravil predsednik komisije za mednarodne stike in sodelovanje pri predsedstvu zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije Branko Golović.

Tovariš Golović je zbranim tovarišicam in gostom dejal med drugim:

»Nam, vašim antifašističnim soborcem, je prijetno, da boste imele priložnost bližje spoznati našo deželo, ljudi in nekatere uspehe v izgradnji nove, samoupravne socialistične skupnosti. Mišlim, da ste do neke mere že

lahko občutile, kakšno mesto in vlogo imajo borci NOV v naši družbi kot njeni aktivni graditelji.

Zlasti nas veseli, ker boste s skupnim delom s tovarišicami tudi sicer popolneje spoznale in razumele položaj žene v Jugoslaviji. Ta se je korenito spremenil in znatno

nja, katerih korenine izhajajo iz druge svetovne vojne.

Po slovesnem delu so članice mednarodnega komiteja začele z redno sejo, na kateri so pred delovnim začetkom počastile spomin v minulih dveh letih umrlih tovarišic in še zlasti dosedanje predsednice tega komiteja Renée Mirande-Lavalove.

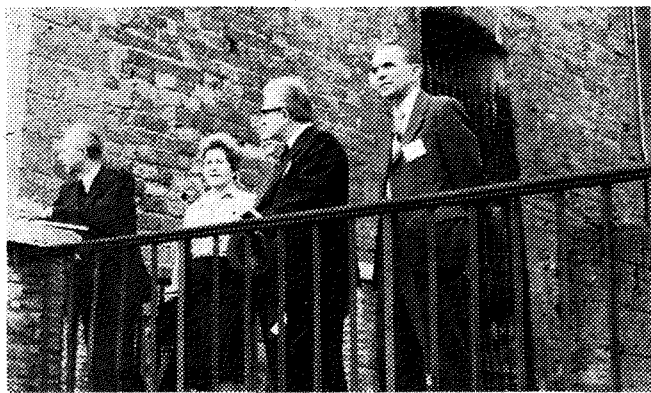

napredoval v skladu s splošnim političnim, ekonomskim in kulturnim razvojem socializma.

V nadaljevanju svojega govora je tovariš Golović še dejal: »Nas, neposredne udeležence druge svetovne vojne, v katere težkem spopadu s fašističnimi napadalci je bila ustvarjena epopeja narodnoosvobodilnega boja, naravno zanimajo vsa vpraša-

Srečanje in delo komiteja nekdanjih internirank v zloglasnem nacističnem taborišču Rawensbrück se je prevesilo po torkovem delovnem zaključku zasedanja v prijeten obhod nekaterih slovenskih znamenitosti, predvsem pa v obisk nekaterih partizanskih krajev in spomenikom, kot so na primer Begunje in Dražgoše.

B. Ž. J.

V jugoslovanski delegaciji v Rimu so bili tudi Milka Kufrin, Božidar Gorjan, Mile Petrović, Petre Unkovski in Rade Radović

Najbolj zanimiv del razprave se je razvijal ob nekaterih predlogih resolucije z mednarodno problematiko. Po izmenjavi mnenj je bilo sprejetih tudi več koristnih političnih odločitev. Med temi velja naglasiti tiste, ki podpirajo evropski razvoj na osnovah konference o evropski varnosti (KEPS) in na osnovah listine Združenih narodov. Podpora je bila izražena boju za razorožitev, boju za zaščito osnovnih človekovih pravic ter pravic narodov, obsodili pa so tudi vse vrste mednarodnega terorizma.

V okviru v Firencah sprejetih resolucij je skupščina FMAC soglasno sprejela tudi tri predloge naše borčevske organizacije:

1. o nevmešavanju v notranje zadeve suverennih držav,
2. o skupnem obeleževanju 35-letnice konca druge svetovne vojne,

nizacij za obrambo legitimnih pravic in osvobodilnega boja narodov z juga Afrike, zlasti pa je poudarila pravičnost in pravico boja palestinskega naroda za osvoboditev in osamosvojitve. Pri tem so naši predstavniki opozorili, da ne more biti trajnih in končnih rešitev problemov na Bližnjem vzhodu brez prisotnosti predstavnikov palestinskega naroda. Član jugoslovanske delegacije Bogo Gorjan pa je v svoji razpravi zbrane opozoril še na potrebo po večji angažiranosti razvitih držav v pomoči deželam v razvoju.

Naša delegacija je izrazila nekaj pripomb tudi na rovaš prepočasnega razvoja svetovne federacije ter imela nekatere konkretne pripombe k posameznim odlomkom statuta (njegovih preozkih formulacij, ki niso ravno v korist hitrejšemu

Skica iz magistrata

Cecile Lesieur prihaja v Ljubljano iz Pariza, pravzaprav pa natančneje tokrat prihaja iz Rima, kjer je bila na svetovnem zboru borcev za mir s francosko delegacijo.

»Že v Rawensbrücku

Tovarišica Cecile Lesieur je bila med delegatkami iz Francije

sem poznala precej Jugoslovank. Žal si nisem zapomnila njihovih imen, bile pa smo precej povezane, zlasti s tistimi, ki smo bile v isti baraki.

Cecile Lesieur je »prispevala« v Rawensbrück leta 1943, ko so jo s še več člani skupine odporiškega gibanja po izdaji zajeli Nemci.

»Že leta 1941 sem delala v FTP (Fronta francoskih partizanov) v provinci. Takrat, ko so nas ujeli, so moške postrelili, nas pa odgnali v taborišče. Imele smo nenavadno srečo, da smo prav vse iz naše skupine preživele vojno.

Tako mi pripoveduje Cecile in pogleduje k tovarišicam, ki se v sosednjem prostoru pogovarjajo in pozdravljajo. Med njimi je tudi Romunka Charlotte Gruja, ki je bila s Cecile skupaj v rawensbrückski baraki.

Še zadnja misel, da se za smrt in spominu svojih umrlih tovarišic lahko oddolžijo z nepretrdnim bojem proti fašizmu, in že se v naglici posloviva.

B. Ž. J.

Izvolile novo predsednico

Na zasedanju Mednarodnega komiteja Rawensbrück v Ljubljani so tovarišice, nekdanje taboriščnice tega zloglasnega nemškega taborišča, izvolile novo predsednico, tovarišico Rose Guerne iz Pariza.

Rose Guerne je dolgoletna članica komunistične partije Francije, protifašistka, sodelavka v odporiškem gibanju med drugo svetovno vojno in politično aktivna tudi ves čas po vojni.

Gričevje, valovito raztegnjeno na vse strani lenarške občine, kopasto in nizko, tu in tam posejano z vinogradi, sadovnjaki pa redkimi kilometri asfaltiranih cest, je lenarško kraljestvo. Med nekdanjimi viničarijami, bornimi kmetijami, s katerih so vse do nedavna trumoma odhajali na delo v tujino, se raztepli po vsem svetu, tudi danes ne razmišljajo o poletih na luno, vsemirskih programih, mogočnih hotelih pa o stvareh, s katerimi si tare razgrete glave denarja prepoln svet, gloda jih le, nenehno in utrujajoče, kako zaposliti kar največ ljudi, da ne bi odšli nazaj v svet. Da bi bilo dovolj kruha za vse doma, v lenarškem gričevju.

V občini, kakršna je lenarška, pri tem nihče ne sme stati ob strani. To bi pomenilo preveliko in predrago razkošje. Beg iz manjrazvitosti tega ne dovoljuje. Mladini še najmanj.

»Občinski odbor ZZB NOV Lenart je razpravljal o sodelovanju, delu in aktivnosti občinske konference ZSMS Lenart, predvsem pa o povezavi med mladimi in borci glede prenašanja tradicij narodnoosvobodilne vojne na mlajše v naši občini, in ugotovil, da je vsestransko zadovoljivo.

Beseda je tekla tudi o mladinski delovni brigadi Srečko Rojs-Niko, ki je bila že večkrat na delovnih akcijah, nazadnje na Goričkem, kjer je dosegla zavidljive uspehe.

Nič manj ni pomembno delo naše mladine, ki se združuje v pohodni brigadi Franc Zalaznik-Leon. Mladi gredo vsako leto po partizanskih poteh naše občine in skupaj z borci obnavljajo spomine na slavne dni našega boja.

Zaradi vsega tega podeljuje občinski odbor Zveze združenj borcev NOV Lenart mladim pismeno zahvalo za sodelovanje.

Bataljoni po vaseh

Lepo je, kadar so zadovoljni vsi. Mladi in borci. Občani. Simbioza vsakega z vsakim. Pismena zahvala pomeni več kot kakršenkoli denar. Pomembna je beseda.

Kje je skrivnost uspeha, ki je mladim prinesel pismo zahvalo? Zakaj?

Predvsem: v Lenartu in v občini nasploh, ki zaseda neslavno zadnje mesto na lestvici razvitosti slovenskih občin, ni akcije, kamor ne bi bili vključeni tudi borci. In mladina. Akcij ni malo. Za občino, ki se bori za manjrazvitostjo, je to razumljivo. Tako mora biti. Ne gre drugače. Danes si bolj kot kdajkoli vsakdo kroji usodo sam.

Pred štirimi leti so v Lenartu organizirali slovenskogoriško pohodno brigado Franc Zalaznik-Leon. Na pot je takrat odšlo šestdeset mladih, danes pa je v to pohodno enoto vključenih več kot dva tisoč lenarških mladincev.

»Brigada ima oddelke v vseh krajevnih skupnostih, torej jo sestavlja osem bataljonov, kolikor je krajevnih skupnosti. Bataljone sestavljajo mladi iz šolskih klopi, krajevne skupnosti, imamo tudi bataljon mladih delavcev, znotraj brigade pa se počasi snuje taborniška organizacija, ki naj bi prihodnje leto prerasla v občinsko taborniško zvezo. To seveda ni prepuščeno naključju. Že sedaj načrtno usmerjamo v to delo mlade, ki študirajo na pedagoški akademiji ali v Mariboru ali Ljubljani,« je v skromni, nadvse tesni sobici lenarške občinske konference ZSMS dejal njen predsednik Drago Roškarič.

Boj za delovna mesta

Klopotec spremlja lenarške brigadirje

S samoprispevki v korak z razvojem

Tri bistvene naloge spremljajo brigadirje na njihovih razvejanih poteh. Obujati in prenašati tradicije polpretekle zgodovine, vključevati in pripravljati mlade za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito ter idejnopolično izobraževanje. Na vsakoletnem, petdnevnem pohodu, ki ga pripravljajo skupaj z borci in socialistično zvezo, vanj je vključeno več kot pol vse lenarške mladine, je za to več kot dovolj možnosti.

In korakajo. Leto za letom. Skupaj z mladimi iz pobratene občine Brus iz socialistične republike Srbije, ki jim ne ostajajo dolžni. Lenarška mladež odhaja pod Kopanik na partizanske poti, v Krivo reko, ki so jo požgali krvi željni nemški okupatorji, tja, kjer rase Pančičeva omorika, redko drevo, ki bi jo lenarški fantje in dekleta radi presadili v Vrt spominov in grozot druge svetovne vojne v Petajncih pri Murski Soboti kot spomin na neskaljeno in iz leta v leto tvornejše sodelovanje z bratsko republiko.

Napredek prinašajo tudi krampi in lopate

Tesno ob Zalaznikovi brigadi zastavlja svoj korak mladinska delovna brigada Srečko Rojs-Niko, ki so jo v Lenartu ustanovili pred štirimi leti, in ki je doslej organizirala tri lokalne delovne akcije. Jurovski dol 1975. Zgoranja Ščavnica 1976. Gočova 1977. Postaje na delovni poti lenarških brigadirjev. Urejevanje vaških cest.

Lani so se fantje in dekleta iz lenarške občine prvič pridružili brigadirjem neke zvezne akcije. S krampi in lopatami so odkorakali na Kobansko, letos pa je vseh enainpetdeset brigadirjev pljunilo v roke na Goričkem in uspelo dobiti za pridnost trak akcije. Hura, trikrat brigadirski hura!

»Otroci osnovne šole Srečka Rojsa-Nika iz Voličine so nam poklonili lično izdelan klopotec, simbol Slovenskih goric. Odslej nas spremlja na vseh naših poteh. Tudi sicer kar dobro sodelujemo s šolami in krajevnimi skupnost-

mi. Prirejamo razstave o naši dejavnosti, o birgadirskem življenju, o vsem, kar doživljamo na poti spominov in narodnoosvobodilne vojne. Razstava se seli iz krajevnih skupnosti v delovne organizacije, vse skušamo seznaniti z delom,« je zadovoljno pripovedoval Drago, ki je dan po prihodu delovne akcije na Goričkem skupaj z brigadirji znova prijel v roke orodje, ki pušča žulje, in pomagal urejevati okolje novega otroškega vrtca v Lenartu. Nič novega: vse osnovne organizacije ZSMS v občini zgrabijo za delo dvakrat v letu, v svojem okolju. Da bi prišli do prepotrebni sredstev za normalno delo svojih osnovnih organizacij, so mladi navdušeno zbirali surovine, ki so jih potem prodajali. Vsak dinar je še kako dobrodošel. V lenarški občini ne pride nič samo od sebe...

Borci in mladina sta že od nekdaj dva pojma, ki sta nerazdružljivo povezana, organska celota, ki lahko uspešno dela le v nesebični pomoči, dobrem sodelovanju. V lenarški občini, v za-

selkih pa večjih krajih, Voličini, Jurovskemu dolu, Gornji Ščavnici, Benediktu in Cerkvenjaku je danes okoli 260 borcev, ki jih tarejo bolezni, najhujše zlo pa sta seveda starost in osamelost, ki sta s prvimi tesno povezani. Borci so pretežno kmetje, ki žive na kmetijah skorajda brez prave pomoči.

Peze starosti ni moč odrediti nikogar, zdraviti pa je lahko. To so v Lenartu še kar nekam uredili. Le z zdravljenjem v specializiranih ustanovah ni tako. Letos, na primer, je odšlo iskat zdravje le šest borcev, za katere je občinski odbor ZZB NOV plačal 60 odstotkov vseh zahtevanih stroškov. Lenarška občina nima denarja. Preprosto nima!

»Vsekakor bi morali že enkrat urediti sistem financiranja borcevskih organizacij. Kje imajo, lahko dajo, kjer nimajo, ni kaj vzeti,« resignirano ugotavlja tajnik lenarških borcev Konrad Rebrnik. Sedem starih milijonov jim kapne iz občinskega proračuna za sprotno delo. Nimajo pisarne, drugujejo z

zemljiško skupnostjo. Načrtov pa je toliko, da je človeka strah, obenem pa mu je toplo pri srcu. Radi bi uredili bolnišnico Cafo v Zgornji Voličini, pa obeležje pri Rajku v Nadbišču, kjer je bila prva konferenca KP za mariborsko okrožje, skromne spomine v Čermljanšah, Zgornji Ščavnici in še kje. Že res, da mladina veliko pomaga, toda vsega pa je konec, ko jim zabrne v ušesih večni refren: ni denarja.

Deveti december: referendum

Še letos bodo lenarški borci dobili svojo zobozdravstveno ambulanto. Razlog več za zadovoljstvo, a kaj ko bo toliko tega še ostalo. Tisto nesrečno zadnje mesto na lestvici razvitosti občin je kot mlinski kamen na vratu. V Lenartu se trudijo, da bi se izpuli iz okov preteklosti, res pa je tudi, da bodo kljub napredku vendarle capljali za drugimi.

»V občini je trenutno zaposlenih okoli 2100 občanov, na delo izven občine, zlasti v Mariboru, pa odhaja sleherni dan skoraj 1600 občanov. 600 naših ljudi je onstran meje. Radi bi jih zaposlili še okoli 2000,« premlevala težak položaj Franjo Muršec, predsednik lenarškega izvršnega sveta.

Največji delež v strukturi družbenega proizvoda ima industrija, kovinsko predelovalna, konfekcijska, lesna in predelava plastičnih mas, takoj za njo pa je kmetijstvo, kjer je še vedno največ zaposlenih. Na boljše le gre, če primerjamo podatke iz leta 1970, ko je delež industrije v občini predstavljala komaj deset odstotkov družbenega proizvoda, kmetijstva pa kar okoli šestdeset, s podatki iz zadnjega leta, ko se industrija lahko pohvali s 36 odstotki, kmetijstvo pa z 28 odstotki, kljub precejšnjemu razvoju. Res je, da je vendarle v kmetijstvu zaposlenih preveč občanov. Največji problem je torej zaposlitev. V prihodnjem srednjeročnem obdobju nameravajo razširiti dosedanje temeljne organizacije, njihovi sedeži so večinoma v Mariboru(!), in tako vsaj malo zgrabiti za zeleno vejo. Probleme v infrastrukturi so že pred časom reševali s samoprispevki in potegnili asfalt do krajevnih centrov, zadovoljni so tudi z vodovodom. Vsak čas bo nared avtomatska telefonska centrala. Pripravljajo se na gradnjo nove razdelilne transformatorske postaje v Lenartu, hkrati pa se dogovarjajo za novi referendum. Samoprispevek naj bi tokrat reševal ceste, šole in pa veterinarsko postajo. Decembrski referendum, oziroma njegov izid, bržkone ni vprašanje, saj je edina pot iz manjrazvitosti in tako bodo trije odstotki od osebnega dohodka in 6,4 odstotka od katastrskega dohodka novo upanje na trdi poti med razvite. Pričakujejo, da bodo letos dobili od republike okoli 800 starih milijonov pomoči, vendar se samo na to ne kaže zanašati. Opreti se je treba kolikor toliko na lastne noge!

So pa v Lenartu optimisti, četudi so izven njega nekateri tudi črnogledi. Tisti na primer, ki se jim zdi za malo, da bi investirali v to občino, saj razen mariborskega gospodarstva doslej še nihče ni koračil med te griče. Možnosti je dovolj, ne pa tudi pripravljenosti. Zaprtost v lastne interese, v občinske meje in gluha ušesa za težave drugih tudi Lenartu in občanom zapirajo pot med razvite.

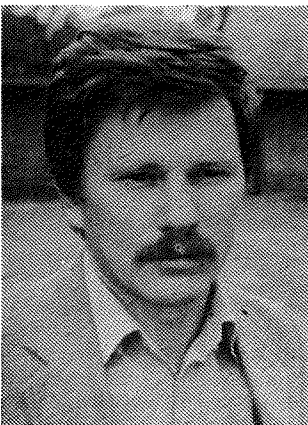
Milenko Strašek

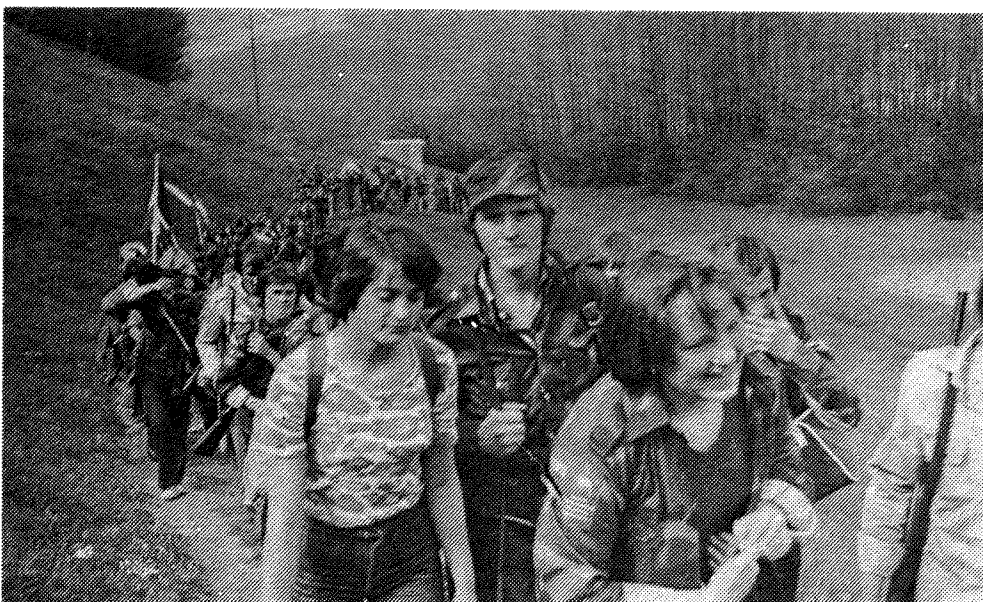
Franjo Muršec

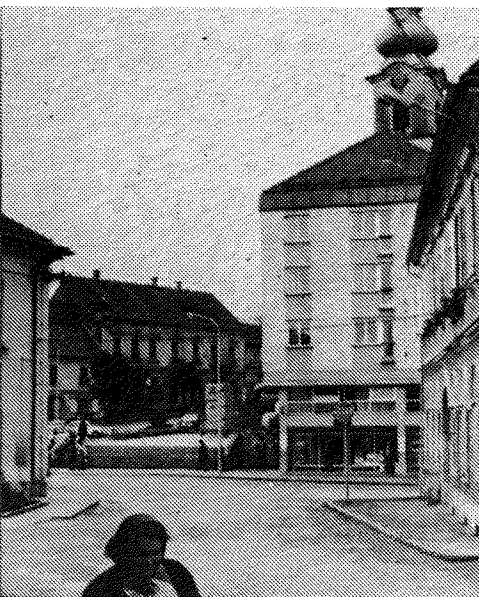
Konrad Rebrnik

Drago Roškarič

Z lastnim denarjem so si kupili uniforme in odšli po poteh svojih prednikov...

Središče Lenarta

Nova pošta (v ozadju) pomeni tudi več telefonov in boljše telefonsko omrežje.

MARIBOR

Popis grobišč in grobov

Skrb za grobišča in grobove borcev prav gotovo še marsikje ni povsem določena. Komisija za varstvo borcev NOV in vojaških vojnih invalidov Maribor je zaradi tega sestavila tričlansko komisijo in je prvi del nalog že opravila. Pri popisu pa je naletela na določene težave, zlasti na pomanjkljivo dokumentacijo o obstoječih grobovih in grobiščih. Ugotovili so tudi, da je veliko grobov, ki doslej sploh niso bili evidentirani, veliko jih je tudi neurejenih. Kaže, da bo komisija s tem delom zaključila letos jeseni.

Nato nameravajo sestaviti pregled vseh grobišč in grobov in pripraviti potrebno dokumentacijo, ter nato predlagati pristojnim organom sklenitev samoupravnih sporazumov o varstvu, urejanju in vzdrževanju grobišč in grobov borcev.

D. MIKLAVEC

PODNART

Skupno praznovanje

Na razširjeni seji krajevne organizacije ZB NOV Podnart, ki je bila 12. oktobra v domu AMD v Podnartu, so razpravljali o praznovanju 1. novembra, krajevnega praznika in 29. novembra, o zdravstvenih pregledih članov ZZB NOV v dispanzerju v Radovljici, o vaji Nič nas ne sme presenetiti, o prošnjah in drugem.

Komemoracija v spomin padlim bo v sredo, 31. oktobra ob 16. uri pri spomeniku padlim na Ovisi. Pionirji pionirskega odreda Alojz Rakovec bodo položili cvetje in prižgali sveče pri vseh sedmih spominskih obeležjih v krajevni skupnosti Podnart že v sredo dopoldne, člani OOSMS pa v četrtek dopoldne.

Tudi letos bodo praznovanje krajevnega praznika in 29. novembra združili. Program praznovanja bo pripravila krajevna organizacija SZDL.

CIRIL ROZMAN

ŠIŠKA

Četrto republiško prvenstvo je uspelo

Zveza društev upokojencev Slovenije je zaupala organizacijo drugega dela 4. republiškega tekmovanja Društvu upokojencev Kamnik. Pokroviteljstvo je prevzela konferenca SZDL Kamnik.

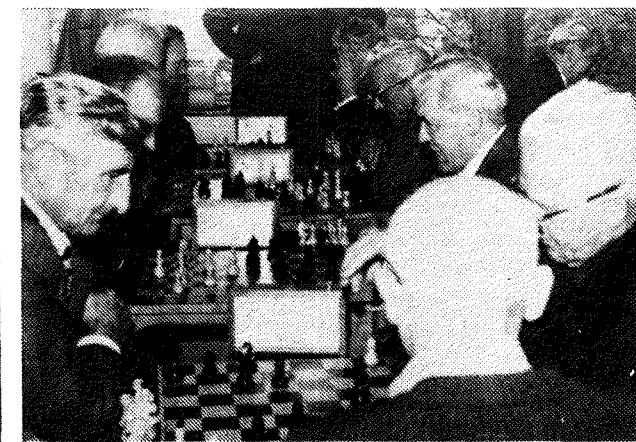
Nadaljevale so se igre v kegljanju, streljanju in šahu. Kegljanje je bilo na štiristeznem kegljišču restavracije Planinka. Sodelovalo je devet ekip. Med tekmovalci so bili starostniki do 74 let. Prav vsi tekmovalci so si prizadevali za čim boljše rezultate. Ekipa iz Kopra je bila najbolj uspešna. Tudi posamezniki so se izkazali po 100 lučajev, med njimi je bil najbolj uspešen Žibert iz Trbovelj (419), Kranjc iz Cerknice (384) in Humer iz Kamnika s 382 podrtimi keglji itd.

V prostorih kina Duplica so streljali in šahirali. V streljanju je sodelovalo osem ekip z zračno puško. Strelci iz Nove Gorice so bili zelo zanesljivi. V šahu je sodelovalo 7 ekip, med njimi je bilo več republiških prvakov. Zanesljivo igro so pokazali Mariborčani in se uspešno uvrstili na prvo mesto. Najboljše uvrščene ekipe in posamezniki so prejeli pokale in diplome. Prireditelj je poklonil nekaterim tekmovalcem, ki so dopolnili nad 70 let, praktična darila z željo, da bi še nadalje sodelovali v vrstah športnikov.

Prireditelj DU Kamnik zasluži posebno zahvalo.

Ob zaključku četrtega republiškega tekmovanja upokojencev Slovenije se zahvaljujemo športnikom upokojencem Šiškarjem za njihovo športno sodelovanje, trud in kolektivnost v športnih igrah, saj so že četrtri zapored republiški prvaki.

V. BOVCON

Šahisti na tekmovanju upokojencev

Recitatorska skupina pobratenih klubov OZN Slovenije na Titovem trgu v Kranju

KRANJ

Srečanje klubov

»Mladinci, klubovci! Želim vam, da se z vso mladostno ustvarjalno močjo zavedate, da so svoboda, enakost, sreča vseh, predvsem pa otrok, dolžnost, skrb in vest nas vseh.«

S temi besedami je tov. Drago Štefe, predsednik izvršnega sveta skupščine občine Kranj, pozdravil vse udeležence letošnjega srečanja klubov OZN Slovenije ob praznovanju dneva ustanovitve OZN. Organizacija letošnjega srečanja je pripadla občinski konferenci klubov OZN pri občinski konferenci ZSMS Kranj. Sodelovala pa je tudi republiška konferenca klubov OZN Slovenije.

V soboto, 20. oktobra 1979, se je v Kranju zbralo okoli petsto klubovcev iz skoraj vseh krajev Slovenije.

Potekalo je tudi več akcij, od katerih naj omenimo kroglo mizo na temo Mednarodno leto otroka, na kateri so udeleženci spregovorili o položaju otrok v svetu ter o možnostih življenja in šolanja, kajti le-teh marsikje nimajo.

Hkrati pa je na Titovem trgu potekala kulturna manifestacija, katero je pripravila recitatorska skupina pobratenih klubov OZN Slovenije.

Organiziran je bil tudi ogled Kranja ter garnizona Stanko Mlakar. Osrednja slovesnost je bila popoldne v kinu Center, kjer je, kot smo že uvodoma napisali, vse udeležence v imenu Kranja pozdravil tov. Drago Štefe.

O otrokovih pravicah in načelih deklaracije OZN je navzočim spregovorila tov. Slavica Zierkelbach, članica komisije za mednarodno leto otroka.

Kulturno umetniški program pa so izvedli Akademski komorni zbor Kranj, plesne in recitatorske skupine ter harmonikaški orkester Glasbene šole Kranj.

Ob zaključku prireditve so člani republiške konference klubov OZN Slovenije podelili še priznanja najzaslužnejšim članom in mentorjem organizacij klubov OZN. Priznanja so prejeli tudi avtorji najboljših prispevkov, prispehli na nagradni natečaj, ki je bil z vsebino svojih tem posvečen mednarodnemu letu otroka.

Ob odhodu pa so si klubovci obljubili, da se prihodnje leto spet vidijo v enem izmed slovenskih mest.

DŽILIO FILIPČIČ

CELJE

Razvili smo svojo zastavo

Ob sklepnih slovesnostih NNPN 79 v krajevni skupnosti Savinja v Celju, dne 30. 9. 1979, smo borci krajevne organizacije ZB NOV Ciril Debeljak Celje razvili svojo zastavo.

Slovesnosti so se udeležili pripadniki CZ in NZ, mladina in ostali krajan. Govoril je tovariš Franc Kolenc, predsednik KO ZB NOV Ciril Debeljak, tovarišica Olga Vrabčeva pa je razvila prapor in ga izročila zastavonoši Srečku Perčiču, ki se je zahvalil za zaupanje.

JOŽE KRANJEC

BOHOR

Zbor aktivistov Kozjanskega okrožja

Mnoga planinska pota so v nedeljo vodila na Bohor, kjer je bila pri koči proslava v počastitev 35-letnice zbora aktivistov Kozjanskega okrožja, hkrati pa so se spomnili četrto stoletja delovanja PD »Bohor« Senovo ter 20-letnice planinske postojanke v tem delu Posavja.

Kot je dejal v slavnostnem govoru dr. Jože Brilej, predsednik slovenskega ustavnega sodišča in častni občan Krškega, je bil prav delež aktivistov, ki so delovali v težkih razmerah, bili so tudi politični delavci, organizatorji odpora in borci, nadvse pomembni za razmah narodnoosvobodilnega boja na Kozjanskem. V današnjem času pa skrbe za varovanje okolja in naravnih lepote vse številnejši planinci.

V. P.

VELENJE

Obisk Koroške

Pred kratkim so si Koroško ogledali tudi koroški borci za severno mejo leta 1918–1919 iz velenjske občine. Dvajset jih še živi v občini. Najmlajši je osemdesetletni Anton Ručman in Šoštanja in najstarejši je Matevž Glušič iz Bevc pri Velenju, star petinosemdeset let. Srečali so se z borci NOV iz Saleka pri Velenju in nadaljevali pot po Koroški do Mežice in Črne.

POLDE MEH

Izlet koroških borcev za severno mejo

POLZELA

Po planinskih poteh

Vsako leto v mesecu oktobru eno izmed planinskih društev, ki vzdržujejo Savinjsko planinsko pot, organizira srečanje ob obletnici poti. Letošnje, sedmo, srečanje je bilo na Korberjevem vrhu nad Polzelo. Pripravilo ga je Planinsko društvo Polzela kot eno izmed prireditvev v okviru proslav ob 20-letnici društva in v okviru praznika krajevne skupnosti Polzela. Krajanje te krajevne skupnosti praznujejo ta praznik v spomin na prve žrtve okupatorja iz teh krajev.

Ta pot se vedno bolj povezuje s Šaleško planinsko potjo.

Razveseljivo je, da obe planinski poti obiskuje vedno več organiziranih skupin pionirjev. Obe poti sta speljani po območjih, znanih iz časov NOV.

FRANC JEŽOVNIK

ŠEMPAS

Gradnja osnovne šole

Lani, na dan borca, so borci-predstavniki I. primorskega partizanskega bataljona »Simon Gregorčič« položili temeljni kamen za novo osnovno šolo in otroški vrtec v Šempasu. Nova šola bo nosila ime partizanskega bataljona, ki je bil ustanovljen 10. avgusta 1942, otroški vrtec pa ime kraja Vodice, kjer je bil ta bataljon ustanovljen.

Solo in vrtec gradijo s sredstvi iz samoprispevka. Zunanjo ureditev okolice šole bodo opravili učenci in občani s prostovoljnim delom. Za ureditev zunanjih igrišč še ni zagotovljenih potrebnih sredstev. Tudi ta dela bodo opravili s prostovoljnim delom, vendar pa bo potrebna finančna pomoč občinske telesnokulturne skupnosti. Rok izgradnje šole je 27. april 1980, ko praznujemo obletnico ustanovitve OF. Takrat naj bi bila tudi slavnostna otvoritev.

Šola, ki bo nosila ime prve primorske oborožene partizanske enote, in pa otroški vrtec z imenom kraja, kjer je bila ta enota ustanovljena, bosta še en spomenik pridobitvam NOB.

Krajevna organizacija NOB NOV Šempas pripravlja postavitev spomenika padlim borcem-občanom v NOV, ki bo stal v neposredni bližini nove šole. Spomenik bodo gradili borci in občani iz Šempasa s prostovoljnim delom pod strokovnim vodstvom akademskega kiparja Marka Pogačnika, ki je izdelal tudi osnutek. Spomenik bodo verjetno odkrili istočasno z otvoritvijo nove šole in vrtca.

LOJŽE KRISTANČIČ-MINKO

Gradnja osnovne šole I. primorskega partizanskega bataljona »Simon Gregorčič«

Kako je ohranjen dnevnik narodnega heroja
Dragojla Dudića

Pričevanje iz leta 1941

Ivo Andrić je visoko mišljenje o tem dnevniku sporočil v malo znani
književni kritiki

Takoj po koncu vojne je Vladimir Dedijer po telefonu poklical Zoro, hčerko narodnega heroja Dragojla Dudića, ki je takrat delala v partijskem komiteju Valjeva in jo vprašal, če ve, kaj je z dnevnikom njenega očeta Dragojla. Dedijer je vedel, kot mnogi drugi borci Kolubarskega odreda, da je Dragojlo pisal dnevnik od prvih, burnih in slavnih dni narodnoosvobodilnega boja do 5. novembra 1941. Nihče pa do tega mračnega novembra dne, ko je 29. novembra na Mačkatu padel legendarni Čiča in ko so se partizani iz Užic umikali proti Sandžaku, ni vedel, kje je skrit. Nekdo je to tajnost čuval kot svetinjo.

Bila je to Persa Vujkovic, starejša hčerka Dragojla Dudića, v katere hiši v vasi Tolisavci v bližini Krupnja se je jeseni leta 1941 zadrževal štab NOVJ s tovaršem Titom.

Leta 1943 sva bili s sestro Perso, ki so jo pripeljali kot aktivno sodelavko narodnoosvobodilnega gibanja, v taborišču na Banjici – pripoveduje te dni Zora, hčerka Dragojla Dudića. »Nekega jutra je bilo, ko je sestra, prepričana, da ne bo preživela, začela tiho pripovedovati: »Morda se od tod ne bova izvele. Če preživim, vedi: Dadine papirje sem zakopala v hlev. Dal mi jih je, ko je odšel v Užice in rekel, naj jih varujem kot zenico svojega očesa.

Ko bo prišla svoboda, ne pozabi Dadih papirjev...«

Potem Zora, Dudićeva hčerka, nadaljuje:

Ko me je Vladimir Dedijer poklical, sem takoj prosila tovariše iz občinskega komiteja Krupanj, naj gredo po dnevnik. Našli so ga, poškodovanega. Želela

sem ga pretipkati. Dedijer je rekel, da bo to naredil on. Dnevnik je z naslovom »Dnevnik 1941« kmalu nato izšel.

Malo je znano, da je leta 1945, takoj po objavi spominov Dragojla Dudića, Ivo Andrić o »Dnevniku 1941« napisal zanimivo kritiko. Med drugim tudi to:

... Njegov dnevnik – to je, v resnici, ena od njegovih mnogih dolžnosti. To je eden tistih zapisov, v katerega nastanku književni načrti in ambicije niso igrali nikakršne vloge in ki imajo prav zato za književnost ogromno dokumentarno vrednost in ki se, kar je najbolj čudno, tudi sami dvigajo do neposrednega književnega izraza. Ko jih človek bere, se rodi misel, da dobra vera v svojo idejo in upravičenost svoje borbe lahko mnogokrat sama po sebi da moč in lepoto pisani besedi in iz nje izkrije stavke redke čistote in polnosti.

Malo po malem se začne pred nami zgoščevati in razvijati velika zgodovinska drama narodnoosvobodilnega boja na enem njenih območij, v zahodni Srbiji. In z njo kot da raste tudi moč izraza in reliefnega stila.

Če ima naš jezik prozo, katere iskrenost in neposrednost ne more biti vprašljiva – potem je to ta. Osebnost pisca in pogoji, v kakršnih je dnevnik pisan, izključuje vsak pomislek na prazno stilno igro, pozo in dekorativnost. Tu ni besede in ne besedne igre, ki bi ne vznikla iz notranje potrebe in težke življenjske nuje. Vsaka beseda je napisana v neposredni bližini smrtno nevarnosti in pod bremenom velikih in težavnih odgovornosti. Sijajna eno-

stavnost njegovega jezika, jedra lepota in originalnost stila, so priroden izraz njegove idejne čvrstote in notranje moči, doslednosti.

Ta zahodnosrbski kmet, zgovoren in pismen, daleč od vsake literarne manire, na primer, piše: »Nabirali so drva in spet našli nove granate, da bi jih, ko se vrnejo v tabor, nežno pogladili z roko.« Mimogrede da takšno podobo: »V vasi Nanomir so pred neko hišo videli skupino ciganov in cigank. Eni so dokončevali mrtvaške krste, drugi so sedeli v hladu in kadili... na melem štedilniku, postavljenem na prostem, je cigan mešal krompir v ponvi.« Tako avtor tega partijskega dnevnika opazuje življenje okoli sebe in tako zna izraziti to, kar vidi. Kot nadarjen in izurjen pisec, z lahkoto, nekako mimogrede in v nekaj vrsticah, poda podobo ciganskega življenja, polnega vitalnosti in nedela.

Na koncu kritike je Ivo Andrić zapisal:

To je le nekaj književnih in jezikovnih odlik. Še dlje so posegle njegove moralne odlike, ki bodo, v to ne gre dvomiti, predmet izčrpnih kritik in globljega preučevanja. Na vsaki strani privrejo na dan, in bralec se mora vprašati, kakšna in kolikšna je bila moč ideje, ki tako popolno oblikuje ljudi in jih tako varno vodi skozi vse, tudi največje težave življenja in borbe...

Tako Ivo Andrić o tem, na žalost, kratkem dnevniku, ki je bil prekinjen že novembra leta 1941.

Milojko Marjanović

BELEŽKE BELEŽKE BELE

SUMARICE, TRAJNO NAVDIHOVANJE – Za kragujevske oktobrske slovesnosti, pripravljene v spomin na sedem tisoč prebivalcev tega mesta, ki so jih fašistični rafali ubili 21. oktobra 1941 in praznovanja petintridesete obletnice svobode, je bilo v Kragujevcu izvedenih več kulturno-umetniških programov. Eden izmed dveh kulturnih dogodkov trajnega obeležja je razstava Jožeta Horvata-Jakija v umetniški galeriji Narodnega muzeja v Kragujevcu, v kateri se je ljubiteljem likovne umetnosti predstavil z 230 risbami, grafikami, tapiserijami, olji.

Ob tej priložnosti je Jože Horvat-Jaki rekel:

Tu, v Kragujevcu, sem se podrobneje seznanil s tem, kar se je dogodilo 21. oktobra 1941. Film pokojnega Torija Jankovića »Krvava bajka« pred nekaj leti me je globoko pretresel in takratni obisk Sumaricam me je navdihnil, da sem napravil ciklus slik z naslovom »Maščevanje oktobra«. Rečem maščevanje, ker ne vem, kaj bi drugega človek lahko naredil, razen, da se maščuje za življenje otrok, ki so nedolžni padali pod fašističnimi rafali. Upam, da bom najkasneje čez tri leta prišel semkaj s slikami mojega videnja kragujevskega oktobra.

»BORIS ZIHERL KOT MARKSISTIČNI MISLEC« – V zbornični dvorani univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani se je 18. oktobra končal dvodnevni sestanek »Boris Zihler kot marksistični mislec«; v okviru prvih Zihlerovih dnevov ga je pripravila Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo v sodelovanju z Inštitutom za marksistične študije pri SAZU. V prostorih SAZU na Novem trgu 4 je bila odprta tudi razstava o življenju in delu akademika Borisa Zihlerja, ki je bil, kot je na slovesni otvoritvi Zihlerovih dnevov dejal dr. Boris

Majer, »dolga desetletja eden najpomembnejših jugoslovanskih učiteljev marksizma, in to živga ustvarjalnega marksizma, kakršnega smo potrebovali in potrebujemo v razvoju naše samoupravne socialistične družbene teorije in prakse.« Ob koncu je dr. Majer poudaril: »Menim, da je ta naš prvi znanstveni sestanek o Zihleru kot marksističnem mislecju dobra priložnost za to, da ponovno temeljito razmislimo, kje smo danes pri nas z marksistično teorijo, do kam smo prišli, kje so temeljna navzkrižja in alternativne in kako dalje. Proučevanje Zihlerove revolucionarno-teoretične dediščine je trdno izhodišče za to nalogo.«

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

Andrej Pagon-Ogarev

JESEN 1944 V BRDIH

Tiho prihaja v deželo
jesen – vsa poslikana;
tiho, neslišno listje uvelo
odpada na tla zamlakužena.

Sončni se žarki poševno
na brajde brez grozdov upirajo;
astre, regine in cinije
od slane požgane umirajo.

Burja skoz gole zidove
tuli, zavija in piska;
utihnil je kos v grmovju,
le šoja hreščeče še vriska.

Na oknu tam hišice male
sloni dekle – v svet se ozira
čez Brda, kjer zarja večerna
za soncem počasi umira...

Tam pokajo puške in bombe,
njen dragi za dom se bori,
da lepše bi dni zaživel
v svobodi, ki k nam že hiti!

OPOMBA: Napisana konec novembra 1944 v Goriških Brdih

(Ureja: ČRTOMIR ŠINKOVEC)

MALI KOMENTAR

Tradicije + mostovi časa in zgodovine

V ljubljanskem razstavišču Arkade je bila v sredo, 10. oktobra 1979, slovesna otvoritev razstave »Boj za Maribor in severno mejo 1918–1919 na območju štajerskega obmejnega poveljstva«. Med prisotnimi je bilo skoraj zaman iskati mladih in mlajših obrazov, povsod je bila le vzravnana, sivolasa starost! Ne bi iskali vzrokov za neodzivnost, saj je bila morda zgolj naključna. Izključiti je treba tudi krivdo organizatorjev. Dobro poznamo prizadevanje članov Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo 1918–1919, te družbenopolitične organizacije, ki si je v tretji člen svojega statuta zapisala, da bo tradicije teh borb prenašala na potomce; da ne govorimo o Muzeju narodne osvoboditve iz Maribora in Narodnem muzeju iz Ljubljane, saj videno zgovorno potrjuje trud, ki sta ga obe muzejski hiši vložili v pripravo razstave »Boj za Maribor in severno mejo 1918–1919 na območju štajerskega obmejnega poveljstva«. In kako je zdaj, nekaj več kot deset dni kasne-

je? Razstavo sta si doslej ogledali skupini iz osnovne šole Majde Vrhovnik iz Ljubljane in gimnazije Vič, za 6. novembra 1979 se je najavilo šestdeset učencev gostinske šole iz Izole. Odločno premalo. Razstavo, ki z besedo in fotografijo govori o tem, da so boj za Maribor in severno mejo na slovenskem Štajerskem izbojevali borci za severno mejo pod vodstvom generala Maistra in s sodelovanjem narodnega sveta za Štajersko, je treba videti. Tradicije, na katere smo lahko ponosni, in te so takšne, so, tega ne gre pozabiti, mostovi časa in zgodovine, v katere mora vsaka generacija klesati in vgrajevati del lastnega zgodovinskega dolga. To je narodovo bogastvo, njegova kulturna dediščina. In kako naj kleše in vgrajuje, če jih ne pozna dobro? To so imeli v mislih tudi prireditelji razstave »Boj za Maribor in severno mejo 1918–1919 na območju štajerskega obmejnega poveljstva«.

Drugo je – naša dolžnost!

Milena Štrajnar

BELEŽKE BELEŽKE BE

Pri obujanju spominov na dneve fašistične okupacije se vedno znova sprašujemo, kateri dogodki so bili med revolucijo najpomembnejši. Ustanovitev Stiškega okrožnega odbora OF je prav gotovo eden takih dogodkov. Posebno v začetku razvoja narodnoosvobodilnega boja je odigral pomembno vlogo pri organiziranju OF Slovenije v tem delu Dolenjske. Močan vpliv je imel tudi na ves nadaljnji razvoj dogodkov. Takšna teritorialna, organizacijsko politična in tudi administrativna opredelitev je bila nujna, kar lahko potrdimo s tem:

– območje stiškega okrožja se prostorno nanašala na važno strateško smer, ki skozi postojnska in ljubljanska vrata vodi v Zagreb, takratno središče zloglasne NDH, in dalje v Beograd ter k azijski in afriški celini.

– Skozi severni del stiškega okrožja je potekala mejna črta tako imenovane Ljubljanske province in nemške okupacijske cone. Kmalu so tu postavili kurirsko zvezo in organizirali prehod za organe narodnoosvobodilnega gibanja preko te nikoli priznane meje.

– Pogozdenost terena, relief zemljišča z izrazito taktično topografskimi objekti, ki pokrivajo vso površino okrožja, pa še nekatere druge ugodnosti so zahtevale pozornost tako v vojaško operativnem kot v organizacijsko političnem smislu.

Tudi ustanovitev stiškotemeniške čete, že v avgustu leta 1941, zgovorno potrjuje, da so najodgovornejši organi KP in OF Slovenije dajali pomembno mesto temu območju. Posebno je potrebno poudariti, da je bila tudi politična atmosfera tega dela Dolenjske ugodna, z dobro kadrovske osnovo, kar je kmalu po kapitulaciji predaprilske Jugoslavije omogočalo organiziranje OF s postopnim širjenjem in uveljavljanjem narodnoosvobodilnega gibanja.

V stiškem okrožju v začetku organiziranja OF ni bilo partijskih organizacij kot organizirane vodilne in idejne sile. Bilo pa je več posameznikov, predvsem delavcev, ki so bili po svojem političnem prepričanju levo usmerjeni, pristaši Sovjetske zveze. Ti so bili pripravljeni na tveganje in žrtve, da si priborijo pravico do dela in človeka dostojno življenje. Posamezni domačini-komunisti, ki so delali ali študirali izven tega območja, so bili organizacijsko povezani v krajih svoje zaposlitve in šole. Močno pa so vplivali na širjenje napredne ideologije. Tovariš Ludvik Fedran in Joško Ferjančič, študent medicine, sta bila že v predvojni dobi člana KPS ter aktivna politična delavca tudi na tem območju. Peter Lenardič,

Notranja trdnost osvobodilne fronte se je oblikovala postopoma

Ustanovitev Stiškega okrožja med NOV

učitelj v Stični, je bil član italijanske partije in je kot komunist in zaveden Slovenec leta 1932 odšel v Jugoslavijo, kjer je služboval kot pedagog v Stični in širil napredno miselnost. Kandidat partije je bila že pred vojno tudi tovarišica Pepca Zajc, poročena Udovič. Zidar Janez Piškur je imel kot predvojni komunist zelo močan vpliv na delavce pa tudi okoliške kmete. Zelo napredni so bili tudi njegovi sinovi.

Vpliv sokolskih društev

V predaprilski Jugoslaviji so imela zelo napredno vlogo sokolska društva. Posebno v Ivančni gorici je bila močna skupina intelektualcev, ki se je redno sestajala pri družini Šval in v gostilni Jakoš. To so bili Ludvik Fedran, dr. Jože Rus, brata Milan in Vili Šval ter Edi

lokalnih okvirih. Njihova kritična presoja situacije, razumevanje različnosti interesov ljudi, odkrivanje bodočnosti ljudstvu in razkrinkovanje starih režimskih razmer je pogosto omogočalo praktično izpeljavo posameznih akcij in na raznih področjih.

Prav te napredne sile so po porazu monarhistične oborožene sile imele tudi vse možnosti za organizacijo odpora, za neizprosni boj proti tuji okupa-

revolucionarno in borbene vsebine. Po ustanovitvi okrožnega komiteja KPS Grosuplje v juliju 1941 je tudi tovariš Radko Polič obiskoval kraje stiškega okrožja in v decembru leta 1941 prevzel dolžnost instruktora CK KPS, kasneje pa partijskega sekretarja okrožja Stična.

Aktivno vlogo v organiziranju OF je imela skupina, v kateri so bili kot organizatorji dr. Jože Rus, Vili Šval in Mirko Pušlar.

vistov. Tovariš France Zupančič eden redkih preživelih članov tega srečanja, ki smo ga v decembru 1941 izbrali tudi za predsednika okrožnega odbora OF Stična, je povedal, da je bilo prisotnih tudi pet tovarišic, katerih pa se poimensko ne more spomniti. To mesto sestanka je bilo določeno zaradi zgodovinskih dogajanj na širšem območju Jurčičevega rojstnega kraja in obstoječih razvalin nekdanjih gradov, ki jih Jurčič opisuje v romanu Deseti brat. Zaradi tega je to tudi izletniška točka, kar je bilo za italijanske okupatorske oblasti in domače vohljače manj sumljivo. Sejo je vodil tovariš dr. Jože Rus. Poudaril je, da je rešitev le v oboroženem boju z okupatorji in da bo to dolg, zapleten in težak boj, ki bo terjal trajnost, trpljenje in žrtve. Omenjal je tudi domače izdajalce.

V tem času je zaživela tudi partijska organizacija, ki sta jo postavljala na noge tovariša Jakl in Polič, tako da je bilo tudi pri tem srečanju prisotnih pet članov KPS.

Po krajši razpravi so aktivisti izbrali v izvršni odbor OF pet tovarišev:

- Mirka Pušlarja kot predsednika
- Vilija Švala kot blagajnika; za člane odbora pa:
- Jožeta Kovačiča
- Franca Poljanca in
- Franca Zupančiča.

Seveda se je izbrano število z omenjenimi tovariši skozi zapleten proces revolucije kmalu menjalo. Ker je bil tovariš Franc Poljanec kmalu aretiran, je bil na njegovo mesto postavljen tovariš Venceslav Vinkler, za njim pa Edi Turnher iz Višnje Gore. Manj kot mesec po ustanovitvi odbora in po odhodu Jožeta Kovačiča v partizane je v izvršni odbor okrožnega odbora prišel Jože Šeme itd.

Izvršni odbor je z uspešnim prizadevanjem svojih članov hitro in aktivno zaživel, pa tudi uspešno koordiniral in usmerjal zapleteno politično in organizacijsko aktivnost, kar je postopoma prinašalo tudi notranjo trdnost organizacije OF na celem območju.

Svoje seje je imel okrožni odbor v gostilni Jakoš v Ivančni gorici, v gostilni Gradiček v Stični, pri Pušlarju in Bršniku na Hudem, pri Zajčevih v Ivančni gorici itd.

Od petih pri ustanovitvi okrožja izbranih članov je preživel le France Zupančič, doma iz Sentvida pri Stični. Vsi drugi tovariši pa so žrtvovali svoja življenja za vse to, kar imamo danes, to pa je svoboda, samoupravna socialistična družba, na čelu s tovarišem Titom.

Jože Šeme

Mirko Pušlar se je rodil 18. maja 1912 v Ljubljani. Po študiju na filozofski fakulteti je bil zaposlen v meščanski šoli na Jesenicah. Aprila 1941 so ga skupaj z ostalimi učitelji zaprli v begunjske zapore. V začetku junija 1941 je pobegnil na Dolenjsko in začel delati za OF. Septembra 1941 je bil na Kravjeku ustanovljen okrožni odbor OF in Mirko je bil izvoljen za predsednika. V njegovi hiši so nekaj časa prepišovali in razmnoževali Slovenski poročevalec. Tu se je zdravil tovariš Boris Ziherl. Dne 24. marca 1942 je Mirko Pušlar zaradi hude bolezni umrl.

Po prvi svetovni vojni so nekateri domačini prinesli iz Sovjetske zveze ideje oktobrske revolucije. Taki so bili bratje Hrast iz Virja pri Stični, ki so kot bivši vojni ujetniki v Rusiji prenašali napredno miselnost v predvojni Jugoslaviji in se tudi pozneje aktivno vključili v NOV.

Mokronog (Boris Kobe, tempera 1975)

Turnher. V svojih političnih razpravah so najčešče obravnavali probleme političnega dogajanja doma in v svetu, občasno pa so se poglobljali tudi v posamezna področja marksistične filozofije. Njihova napredna miselnost se je kakor v sokolski organizaciji čutila tudi izven nje. Tudi v drugih sokolskih društvih je bilo veliko naprednih članov in politično delujočih tovarišev in tovarišic. Lado Ambrožič, takratni učitelj v Stični, je kot sokolovec in naprednjak vrsto let aktivno deloval in se povezoval z delavsko in kmečko mladino, kar je dobro vplivalo na širjenje napredne miselnosti.

Vse te in še nekatere druge napredne skupine, na primer organizacija kmečkih fantov in deklet in mnogi posamezniki, so v predaprilski Jugoslaviji često dajali ritem naprednemu delovanju v boju proti klerikalizmu in drugim režimskim in reakcionarnim tokovom monarhije Karadjordjevića. Te napredne strukture so velikokrat odločilno vplivale na izid volitev za organe oblasti, posebno v

torski tiraniji. Od tu so izvirali prvi aktivisti in mnogi so pozneje postali pomembni politični in vojaški voditelji, organizatorji in borci. Premnogi so tudi žrtvovali svoja življenja na bojnem polju partizanskih položajev, fašističnih jetnišnic, taborišč itd.

Hitra organizacija

Že v juniju leta 1941 so na področju bodočega okrožja Stična organizirali skupine aktivistov OF, kmalu za tem trojke, postopoma pa tudi terenske odbore. Po vseh večjih vaseh so bili izbrani tudi komandanti vaške zaščite. Proti koncu maja 1941 je te kraje začel obiskovati Dolfe Jakl, najprej kot instruktor CK KPS, pozneje pa kot sekretar okrožnega komiteja KPS Grosuplje. Dolfe Jakl in Ludvik Fedran sta se aktivno povezovala s številnimi naprednimi tovariši in tovarišicami. Želela sta čim prej vzpostaviti in organizacijsko utrjevati partijske organizacije, da bi OF dobivala idejno ter

Tovariš dr. Rus je imel kot zaveden Slovenec in predstavnik sokola od prvega dne pomembno vlogo pri ustanavljanju in vodenju Osvobodilne fronte Slovenije, in je bil kasneje podpredsednik Avnoja. Tudi Vili Šval je bil na nekaterih sejah plenuma OF Slovenije že v letu 1941. Kot študent prava pa je bil povezan s tovarišem Kidričem že v predaprilski Jugoslaviji, pa tudi v času okupacije. Seveda je vse to močno vplivalo na organizacijo OF.

Petnajstega julija 1941 so obiskali naše območje tudi tovariši Boris Kidrič, Zdenka Kidrič, Boris Ziherl in Jože Rus. Srečanje na Polževem, s širšim političnim aktivom takrat še neustanovljenega grosupeljskega in stiškega okrožja, je bilo izredno koristno. Navdušilo nas je za hitro organiziranje zahtevanih oblik naše revolucije. Posebno so dozorevali pogoji za ustanovitev okrožnega odbora OF Stična. Tisto nedeljsko popoldne v septembru 1941 se je na Kravjeku blizu Muljave zbralo okrog dvajset akti-

Kmalu po vojni so prebivalci Loške doline zaradi preskromnih življenjskih pogojev pa pomanjkanja zaposlitve – to jim je v precej skromni obliki ponujala le lesna industrija, ki pa se je že v tistem času začela zgoščevati na območju Cerknice – začeli zapuščati svoje domačije in iskati delo drugje, v razvitejših centrih. Tisti, ki so ostali, med njimi še posebej narodni heroj Janez Hribar, so začeli intenzivno razmišljati, kako zagotoviti prebivalcem Loške doline vsaj minimalno število delovnih mest in jih tako obdržati doma.

Iz teh razmišljanj se je pred petindvajsetimi leti rodila Kovinoplastika, njena življenjska pot pa se je začela na moč poenostavljeno, v mehanični delavnici takratne loške kmetijske zadruge in se pozneje na-

jemno pogumno, saj je bilo te stroje treba prilagoditi enostavni proizvodnji, predelavi jekla. Program proizvodnje so morali oblikovati brez predhodnih tržnih analiz, delovni dan je bil v pravem pomenu besede neomejen. Vse do leta 1967 je bil razvoj Kovinoplastike samorastniški, čeprav se je leta 1960 predelavi jekla pridružila še predelava plastičnih mas. Proizvodnja je bila na moč razdrobljena, za širitev so uporabili sleherni prostor, ki jim je bil na voljo, in tako so se razlezli kar po vsem Ložu in dolini, na sedemnajstih mestih so gradili novo Kovinoplastiko, celo v nekdanjem hlevu plemenske živine (to, nekoliko nenavadno, za tiste čase pa nujno rešitev, je loški rojak in pisatelj Matvez Hace uporabil kot temo za svoje delo Biki se selijo). Razumljivo je, da v

...IZ NAŠIH LASTNIH KORENIN

USTNI ČASOPIS TV-15

večih pomivalnikov in izdelkov za opremo kuhinje.

Leto 1974 je leto pomembne odločitve: v Kovinoplastiki so se dogovorili, da začno razvijati svojo proizvodnjo tudi izven doline, na Bloški planoti, kjer so zgradili tovarno v velikosti 3000 kvadratnih metrov. Delovna organizacija, ki danes proizvaja sodobno stavbno okovje, je bila zametek nove odločitve: čez dve leti je Kovinoplastika »skočila« na novo območje. V sosednji republiki Hrvaški, v dolini Čabranke, so z graditvijo temeljne organizacije Metalpres, ki izdeluje toaletno sanitarne potrebščine, ponudili zaposlitev več sto občanom.

Tesna povezava in sodelovanje z delovnimi organizacijama Titan iz Kamnika in Lama iz Dekanov je kaj kmalu oblikovala poslovno skupnost proizvajal-

moč dobiti in tako počasi, toda vztrajno zmanjševali uvoz.

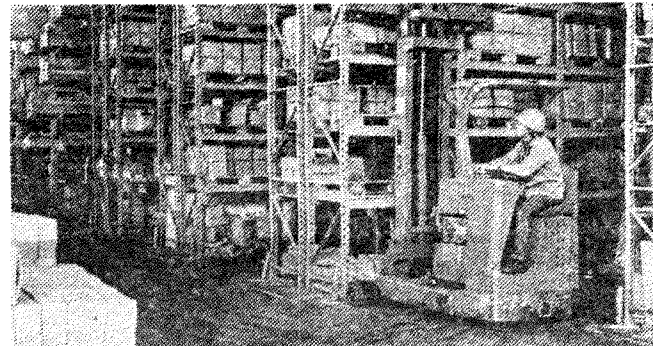
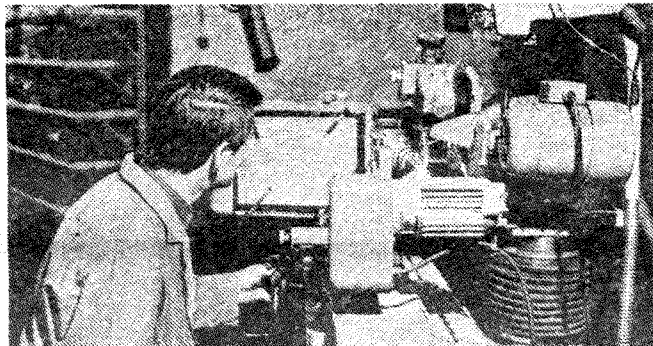
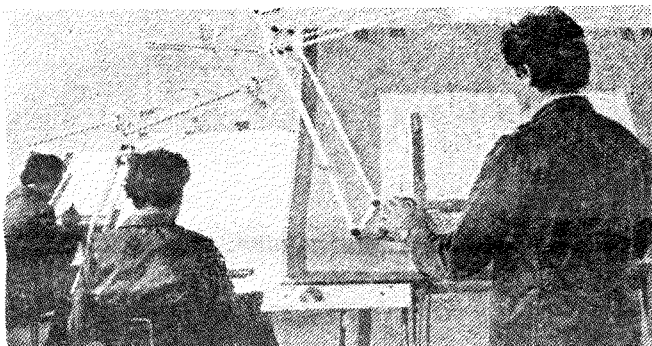
Izboljšanje kvalitete proizvodov, racionalizacija proizvodnje, vzpodbujanje inovacijske dejavnosti, zmanjševanje stroškov in podobno je Kovinoplastiko pripeljalo naposled še do uspešnega vključevanja v mednarodno delitev dela. Posledica tega je skupna naložba z inozemskim partnerjem in dolgoročne pogodbe o sodelovanju.

Kovinoplastika, ki nenehno izboljšuje tehnologijo in uvaja nove in nove metode dela, je danes samoupravno organizirana v šestih temeljnih organizacijah združenega dela, od katerih imajo štiri sedeže v Ložu, ena na Blokah, Metalpres pa v dolini Čabranke, in zaposluje skupaj s strokovnimi službami 1200

Kovinoplastika skozi čas

Nenehno in skrbno načrtovano izobraževanje

Četrto stoletje mineva, odkar je iz majhnega obrtnega podjetja nastala sedanja sodobna Kovinoplastika. Misli o njej, njenem razvoju in težavah ter uspehih je v Ložu med drugimi razpredal tudi njen direktor, Jože Tišler.

daljevala v bivšem elektro mlinu, hotelu Pudob in leta 1955 še v zadržnem domu v Ložu. V delo so se vpregli skoraj brez vsega, brez izkušenj, tradicije, kadrov, toda z močno voljo in vztrajnostjo ter nesebično pomočjo velikega prijatelja Ložanov, Janeza Hribarja.

Da bi si pridobili izkušnje, so poslali skupino mladih fantov v tovarno Niko v Železnike, ki so se izučili za kovinarski oziroma orodjarski poklic. Hkrati so začeli po vsej Jugoslaviji zbirati potrebne stroje, ki jih je zapustila vojna industrija, nekaj malega pa so dobili tudi iz vojne odškodnine. Takratno vodstvo je bilo iz-

takšnih pogojih ni bilo niti govora o kakšni sodobni tehnologiji, še manj o ustreznem transportu, vse dokler niso leta 1967 dogradili tovarniške dvorane, kamor so se preselili na vse konce razmetani člani velike družine Kovinoplastike. Pogoji so se čez noč izboljšali, začeli so ustvarjati precejšen dohodek, akumulacija je rasla, sredstva za razširjeno reprodukcijo so se večala. Leto pozneje so proizvodni program še razširili s predelavo nerjavečega jekla, to pa je pomenilo novo utesnitev, ki so jo rešili z dograditvijo proizvodnih kapacitet in začeli s proizvodnjo nerja-

Četrtega oktobra letos so obiskali člani našega uredništva Loško dolino in tamkajšnjo delovno organizacijo Kovinoplastiko. V prijetnem in delovnem vzdušju smo zasnovali ustni časopis, katerega vsebino predstavljamo v današnji številki. Želimo, da nam je vsaj delno uspelo predstaviti izjemno uspešno sodelovanje delovne organizacije in prebivalcev krajevne skupnosti Loška dolina. Da bi se med seboj še bolje poznali, preberite tudi vi sestavke, ki so splet najboljšega iz tradicij pa velike delovne vneme, ponosa in načrtov, ki niso stekli iz praznih besed.

Zahvaljujemo se loškim sogovornikom in gostiteljem za prijetni delovni dopoldan.

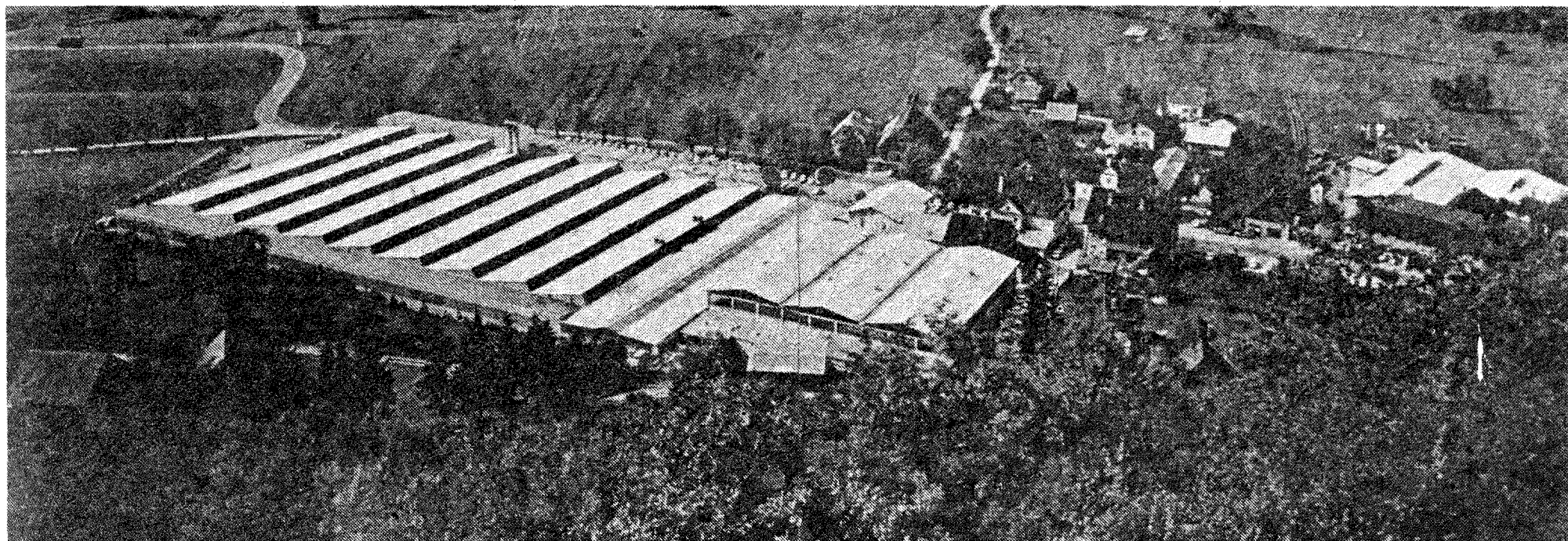
Uredništvo

cev okovja, s tem pa možnost specializacije: v Kovinoplastiki so začeli snovati proizvodni program, namenjen predvsem industriji pohištva, tako stavbnega kot kuhinjskega.

Ob tako naglem in široko razvejanem razvoju pa v Kovinoplastiki niso pozabili na nenehno in skrbno načrtovano izobraževanje. Ves čas so krepili samoupravne odnose, saj so se zavedali, da brez tega ni in tudi ne bo dobrih gospodarskih rezultatov. Značilno je, da so v vsem obdobju razvoja vključevali v proizvodni program predvsem tiste proizvode, ki jih na jugoslovanskem trgu ni bilo

občanov. Več kot 150 delavcev premore srednjo ali višjo strokovno izobrazbo.

Nedvomno je pomembno, da se Kovinoplastika v kovinsko predelovalni industriji uvršča že nekaj let med tiste slovenske delovne organizacije, ki dosegajo dohodek nad slovenskim povprečjem: letos bo kolektiv ustvaril več kot osemdeset starih milijard celotnega prihodka. Še letos bosta dokončani Galvana in Inoks, temeljni organizaciji, osnovna orientacija pa bo tudi v prihodnje še smelejši razvoj proizvodnje sodobnega stavbnega okovja in izdelkov iz nerjavečega jekla.

Leta do usodne druge svetovne morije so si ljudje Loške doline iskali delo, a kot po pravilu so si oprtali cule in jo mahili v širni svet. Tisto malo, kar jih je ostalo, so požrli gozdovi, številne žage, cvetelo je prekopčevanje s konji in nezaposlenost. Loški samorastnik, partizanski komisar in pisatelj Matevž Hace, je v tedanjih razmerah našel obilo snovi za svoje po notranjsko duhovito in izvirno snovanje, prepolno trpkosti pa ne nazadnje tudi iznajdljivosti človeka, navajenega iztisniti iz skoje kraške zemlje kar največ, zlepa ali zgrda.

Stari trg, Lož, vasica inaselki v Loški dolini so se peze predvojnih razmer dokaj hitro znebili, pri čemer je treba priznati, da jim je tudi tokrat priskočila na pomoč dobrodošla lastnost, iznajdljivost. Za vsako ceno obdržati človeka na domačih tleh! Geslo, za katerega pa je bilo treba krepko poprijeti, pozabiti na malenkosti, se marsičemu odreči in hotenja podrediti višjim ciljem.

Prvi korak na tej poti je bila gotovo Kovinoplastika, z njo pa je močno povezano ime domačina, narodnega heroja Janeza Hribarja, ki je vsa prizadevanja zadnjih let življenja vložil prav v verovanje, polno nesebičnosti in razumevanja težav notranjskega človeka, da bo odhajanje zavrla le zaposlitev, da njihovega kruha ne bo rezala lesna industrija, pač pa nekaj drugega, ustrežnejšega.

Z rojstvom Kovinoplastike se je za 4000 občanov cerkniške občine, združenih v krajevni skupnosti Loška dolina, začelo

Voda ne najde poti v loška žejna grla

Vedro in zelo avtoritativno so nam Ložani zagotovili, da bo poslej z »vodnimi« težavami konec. Verjemimo in zapišimo: voda bo v loških pipah zaklokotala že konec srednjeročnega obdobja razvoja, ko bodo z vodovodnim omrežjem povezali vso Loško dolino in se tako poslovili od vode »iz brega«, ki so jo imeli doslej, in ki je prinašala vrsto bolezni.

Prilavljena je dokumentacija, finančna zgradba je na trdnih tleh, tudi tukaj ima prste vmes Kovinoplastika, ki sicer ima svoj lastni vodovod, kar je seveda zahtevala njena tehnologija, sredstva v višini dveh starih milijard so zagotovljena, letos ena, drugo leto pa druga, raziskovalne vrstine so pokazale, da je dobre in zdrave vode na pretek, zbrana so vsa potrebna gradbena dovoljenja. Tako bodo v Loški dolini začeli z gradnjo, potem ko so skorajda dve leti trmasto vztrajali in pripravljali vse potrebno, s pomočjo posojila Ljubljanske banke, s sredstvi domače krajevne skupnosti, območne vodne skupnosti pa občinske komunalne skupnosti. Zemljišče, koder bo položen vodovod, je že zakoličeno, vaški odbori pa so že pred časom strpno in s sodelovanjem rešili vse probleme.

Dobre vode željni prebivalci Loške doline, potolaženi z obetavnimi besedami, pa kar nekam dvoumno zmajujejo z glavami, kadar nanese pogovor na kanalizacijo, kjer velja, kot je dejal Valentin Cimprič,

naprej, bo vendarle treba še globlje seči v žep. Da tudi Kovinoplastika ne bo ostala ob strani, je več kot razumljivo.

Zadnja leta se je najverjetneje najbolj premaknilo prav na področju stanovanjske zidave. Delovne organizacije, ne le Kovinoplastika, namenajo za to čedalje več sredstev, pospešujejo tako družbeno kot individualno gradnjo. Letos so samo delovne organizacije oddale tri stotine milijard dinarjev za reševanje stanovanjskega vprašanja. V Loški dolini grade stanovanja na štiri načine: semkaj spada gradnja stanovanj izključno z družbenimi sredstvi, usmerjena individualna gradnja v sklopu stanovanjske zadruga in izrazito individualni posegi ter obnove. Stanovanjska zadruga združuje trenutno štiriinštirideset graditeljev, na položnem hribčku, kjer bodo novopečeni lastniki hišic lahko utrjali soncu sleherni žarek, pa naselje že nadvse vidno bode iz razkopane zemlje. Za vse to so bila na voljo posojila delovnih organizacij in drugih ustreznih institucij. Brez stanovanja menda v Loški dolini ni nikogar, če lahko verjamemo na besedo, na nova stanovanja pa čaka trenutno okoli 25 občanov, naslednje leto pa se bo zaradi zasebnih gradenj sprostilo več kot trideset stanovanj, prav toliko pa jih pridobe na novo vsako leto z družbenimi sredstvi. Pohvalno je, da gre pri dodeljevanju stanovanj v zadnjem času predvsem za mlajše ljudi. Kovinoplastika pri reševanju teh vprašanj nosi zlasti, bila je med prvimi, ki so začeli načrtneje uresničevati stanovanjsko politiko.

Stanovanja, tiha želja ne le

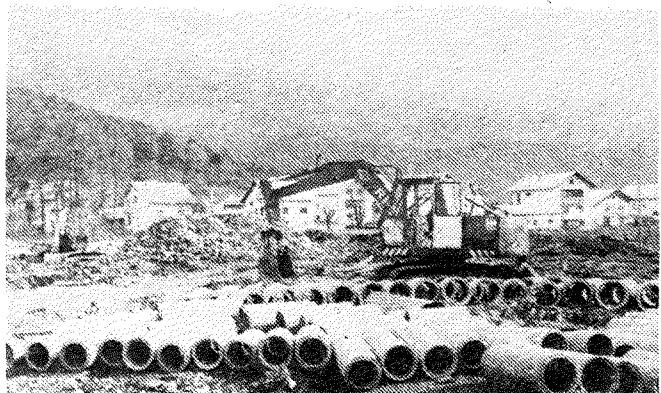
... NAŠ LAST KORE

USTNI ČAS

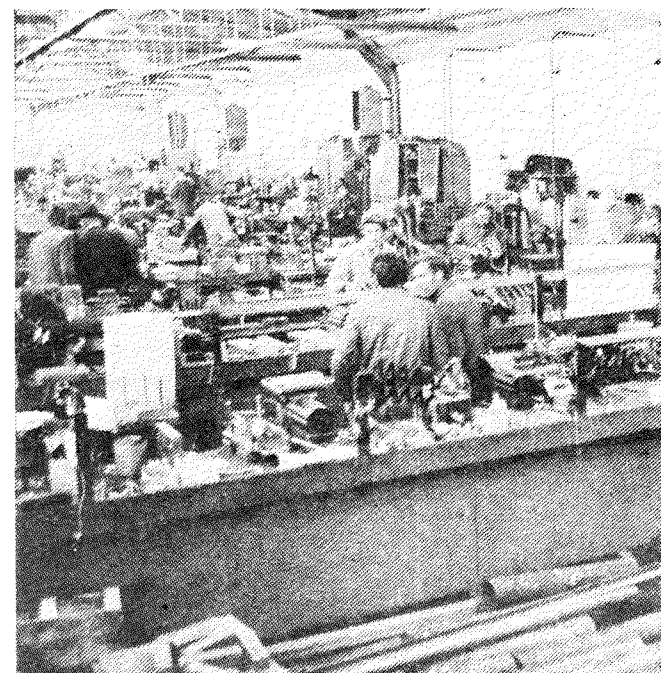

Včasih so hodili v Ameriko, na sezonsko delo v šumadijske goz

Kovinoplastika je srce, ožilje i

Janez Hribar, narodni heroj, je bil že predvojni komunist. Sodeloval je na drugi konferenci KPS v Joštovem mlinu. Ves čas NOB je bil politični komisar v raznih enotah NOV in POJ. V povojnem obdobju je opravljal vrsto pomembnih oblastvenih in družbenopolitičnih dolžnosti. Po zaslugi njegovih velikih naporov, vsestranske zavzetosti in izredne vitalnosti je bila zgrajena v Ložu tovarna Kovinoplastika, ki je odprla mladim rodovom pot iz gospodarske zaostalosti in ustvarila temelje za rast samoupravne socialistične družbe v tem delu Notranjske.

novo obdobje, ki se kljub nenehnim spopadom z vsakdanjimi problemi, dediščino večrajšnje zaostalosti, močno razlikuje od časa, ko za Ločane ni skrbel nihče. Kovinoplastika je odhajanje zavrla in danes zaposluje ta mlada delovna organizacija vse, kar leze in gre po teh notranjskih gričih in kraških poljih, tudi žene in dekleta, menda jih je celo še nekaj več kot polovica vseh zaposlenih.

Povsem razumljivo je, da razvoj prinaša s seboj tudi nevednosti, ali še drugače, če smo bili včeraj zadovoljni z vožnjo po prašni, kotanjasti cesti, nam to danes že ni pogodu. Prav je tako: hotenja so motor napredka. Čez ceste se ljudje menda ne pritožujejo. Vse ceste v Loški dolini so asfaltirane, kar okoli dvajset kilometrov jih bo; do slehernega naselja se vleče asfaltna črna, vmes pa je še kakšen manjši košček, takole po tristo do štiristo metrov. In vendarle ostajajo brez moderne povezave z dolino še vasi Podlož, Knežja njiva, Vrh in Polica, višje ležeči aselki in pa seveda Poljane, ki leže najvišje in je sploh vprašljivo, če je asfalt primeren, zlasti kadar zapade sneg. Vse to čaka na prihodnje srednjeročno obdobje. Že dosežena modernizacija cestišč v Loški dolini je stala krajane precej truda, ki bi ga brez pomoči delovnih organizacij (in spet bomo morali omeniti Kovinoplastiko, bržkone brez tega ves čas našega razglabljanja o Ložu in Ložanih ne bo šlo) in samoprispevka najbrž ne zmogli. Ključ do napredka je seveda razumevanje krajanov, tudi delavcev Kovinoplastike, ki že tako ali tako dajejo del sredstev za razvoj ne le s samoprispevkom, pač pa tudi z deležem, ki ga za takšne namene pritakne njihova delovna organizacija. Nerazumevanja in ločevanja med delavcem krajanom ter delavcem ni.

da »teče umazanija, kamor teče, naj pač požira vsega hudega navajena mati zemljica!« Cimpričeva hudomušnost ima kar se da trdno podlago: doslej popotniku v Loški dolini ni bilo dano ugledati niti enega kanala, ki bi prevzemal umazano vodovje. »Smo na krasu,« je dejal Cimprič, »pod nami je kraški svet, voda torej pronica in gre takšna, kakršna je, naprej v Ljubljano in zagadelej je treba to reč čim prej urediti.«

Da bi še naprej ne obremenjevali vsega navajene matere zemlje, nameravajo v Loški dolini prihodnje leto zgraditi primarni odvodni kanal, čistilno napravo in sekundarno kanalizacijsko omrežje za posamezna naselja. Trenutno rešujejo položaj z začasnimi čistilnimi napravami, večbrekatnimi greznicami, predvsem, kadar grade nova naselja, kar v dolini ni redek slučaj.

Ljubo doma, kdor ga ima

Neredkokdaj postane ozračje nabito z različnimi strastmi, ko razgrete glave razpredajo misli o družbenem in osebnem standardu. V Loški dolini so vse doslej dajali prednost osebnemu pred družbenim, čeprav menijo, da so neke na poprečni slovenski ravni. »Občina Cerknica, z njo pa Loška dolina, spada glede teh reči nekam v zlato sredino slovenskih občin, kar je gotovo napredek, ne pa seveda zadnja beseda,« je hitel zatrjevati predsednik izvršnega sveta skupščine občine Cerknica, France Sterle, ki je poudaril veliko pripravljenost občanov, da sami skušajo reševati najpomembnejša vprašanja razvoja. Posledica takšnega ravnanja so različne oblike samoprispevkov, če pa bodo hoteli v Loški dolini premakniti voz še

notranjskih ljudi, so torej tu ali pa še bodo, ni pa ljudi, ki bi jih zasedli. Vsekakor nekoliko osupljiva situacija, toda ne splošno veljavna: v Loški dolini se borijo za kadre, predvsem za zdravstvene. Prostorske probleme so odpravili, ko so pred časom zgradili zdravstveni dom in ustvarili pogoje tako za specialistične preglede in splošno zdravstvo kot za zobozdravstvo. Zavedajoč se neugodne klime, ko se zdravniki pa tudi drugi strokovnjaki raje držijo večjih središč, zelo neradi pa zaidejo na deželo, zlasti mlajši, so zbrali sredstva za stanovanja, štipendije in podobno. Čeprav so še nedolgo tega imeli dva zdravnika splošne prakse in dva zobozdravnika, so jih neljube prilike prikrajšale tudi za te. Prikrajšale še zavoljo tega, ker zdravstvene usluge rabijo tudi ljudje onstran republiške meje, iz Prezida, Gorskega kotarja, ki so zaposleni predvsem v Kovinoplastiki.

V Loški dolini, v Ložu rešujejo zadevo z bolnimi občani zaenkrat z dvema zdravnikoma: splošnim in zobozdravnikom, občasno pa prihajajo na pomoč specialisti, tako v borčevsko kot ginekološko ambulantno pa tudi za medicino dela.

Zdravnika potrebuje tudi Kovinoplastika

Nekje v debelem svežnju listov, ki nosijo naslov Srednjeročni razvoj Kovinoplastike, je zapisano, da bodo pridobili v naslednjih letih lastno ambulantno, na to pa računa tudi študent tretjega letnika medicine, ki ga štipendira Kovinoplastika. Odločitev je nujna: v delovni organizaciji se kljub uspešnemu upiranju pojavlja vrsta profesionalnih bolezni, ki bi jih lahko z ustreznim zdravstve-

V pogovoru so s

France Sterle, predsednik skupščine

Leon Frelih, direktor K

Miro Plos, pomočnik g

Valentin Cimprič, vodja

Tone Plos, direktor toz

Zdravko Zrimšek, vodj

Alojz Mazi, predsednik dejavnost

Rudi Mlakar, vodja ka in podpredsednik SO

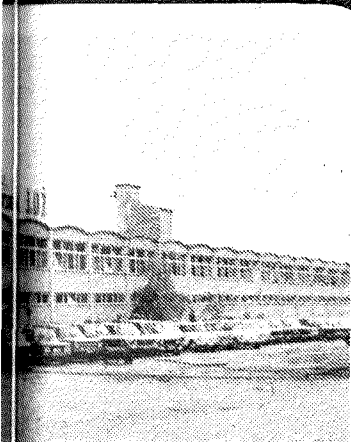
Tone Žnidaršič, sekretar nosti

Franč Urbas, predsednik Joži Levec, sindikalni

Pogovor je vodil Silvo dnik TV-15

IZ ŠIH TNIH ENIN

VSOPIS TV-15

zidove, danes ostajajo doma. Pa še jih je premalo.

in hrbtenica Loške doline

sodelovali:

predsednik izvršnega sveta

or KZ Cerknica

ik glavnega direktorja

oja delovne skupnosti

ozda okovje

oja finančne službe

nik komisije za inventivno

ladrovsko, socialne službe

retar OOK delovne skup-

ednik konference sindikata

li aktivist v tozdu plastike

ho Teršek, odgovorni ure-

nim varstvom preprečili ali vsaj omilili. Našteli so poškodbe sluha, alergijo na plin, plastične mase ter jeklo, že tri leta zapažajo boleznijo ožilja, četudi so najtežja delovna mesta tehnologiji že odpravili in v precejšnji meri zmanjšali možnosti obolenj. V Kovinoplastiki vendarle računajo, da bodo z urejeno zdravstveno službo in z modernjšo tehnologijo te stvari uspeli odpraviti z dnevnega reda, še posebej, če se bo stvari lotila posebna skupina strokovnjakov, sestavljena iz zdravnika za medicino dela, sociologa ter tehnologa. Ne nazadnje bo njihova naloga tudi poostren nadzor nad pojavi alkoholizma, ki zaenkrat ostaja le pri posameznih primerih glede na prejšnja leta, ko je bilo treba s to nadlogo resno računati. Kot pravijo v Kovinoplastiki, pri njih temu posvečajo precej pozornosti.

Tako občani, krajan Loške doline, ene največjih krajevnih skupnosti v cerkniški občini, kot Kovinoplastika sama, ki je njen življenjsko pomemben del, se poleg vsega omenjenega otepajo še z drugimi težavami, ki dolini ne dovolijo, da bi zadihala svobodneje. Pritožujejo se zaradi elektrike. Od kar so, spet z močnim sodelovanjem domačega gospodarstva, postavili nov daljnovod iz Logatca, so se razmere nekoliko izboljšale, vendar ponekod še nimajo trifaznega toka. Da se bodo tudi vasi Kozaršče, Šmarata pa še kje, lahko enakopravno postavile ob bok drugim zaselkom v krajevni skupnosti, bo treba postaviti še nekaj transformatorjev. Kvalitetnega toka ni dovolj. Ponekod niha tudi do 150 voltov. V Šmarati, na primer, se

opazovalec. Brez predsodkov, oster.

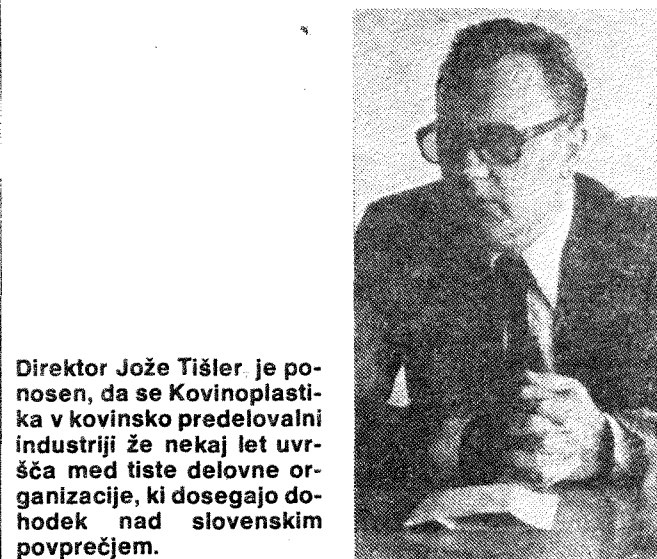
Vsem šestim temeljnim organizacijam združenega dela, skupaj z delovno skupnostjo skupnih služb, stoji na čelu skupni delavski svet s trinajstimi komisijami za različna področja dela, kjer je vključeno skorajda tristo delavcev, samostojne delavske svete pa imajo tudi vse temeljne organizacije. Tako ali drugače, kot člani samoupravnih organov, delegacij in drugih oblik samoupravnega življenja v organizaciji združenega dela so vključeni v nenehen proces samoupravnega odločanja doma vsi delavci Kovinoplastike. Povedo nam, da bo bržkone točna številka 90 odstotkov.

Nihče ni zapostavljen: pol žena, pol mož, takšna je tudi struktura zaposlenih v Kovinoplastiki.

Dobro organizirano in razvejano samoupravno življenje zahteva prav takšno informiranje. Rudi Mlakar je zatrdil, da je informiranje zadovoljivo: izdajajo dvomesečnik, domače glasilo, ki je namenjeno dejavnosti samoupravnih organov, opisom izdelkov, krajevni samoupravi in podobnem. Izdajajo ga v 1600 izvodih, od katerih jih gre kar štiristo izven Kovinoplastike pa tudi izven Loške doline, dobivajo ga nekdanji delavci-upokojeanci, študentje štipendisti, vojaki itd. V dolini je kar dobro udomačen, pravijo mu »naše glasilo«. Točka za zadovoljstvo! Svežejše informacije pritekajo preko sindikalnih skupin, oglasne deske in pa lističeve priloge, tri do štirikrat letno izide, ki seznanja delavce s posebej pomembnimi zadevami, kot so načrt investicij, gospodarski

bi bilo treba, ne vemo, zdi pa se, da se kolektiv trudi z vsemi silami, da bi odpravil še tisto, kar ne velja. Za razmeroma mlad kolektiv, na katerega bi bil pokojni narodni heroj Janez Hribar nedvomno zelo ponosen, to ni lahko. Še vedno se otepajo z otroškim varstvom. Ne le oni, vsa dolina. Okoli sedemdeset otrok bi se še rado igralo s svojimi sovrstniki v modernih vrtcih, se pridružilo onim v Starem trgu in Iga vasi. Na zborih delavcev so se že pogovarjali o tem. Tudi letovanja v Luciji imajo kar dobro urejena, več kot tristo delavcev Kovinoplastike je letos uživalo blagodatni morskih valov. Z zgraditvijo nove proizvodne dvorane so dobili novo restavracijo, obrat družbene prehrane. Le 2,50 din je treba odšteti za malico. Prevozi na delo so urejeni, pa ne popolnoma. Štostirideset delavcem bi se radi pridružili še drugi, toda kaj ko avtobusna podjetja nimajo preveč posluha za uvedbo novih prog. —

V sicer ne tako izrazito kmetijskem območju, kjer pa zadnje čase vendarle skušajo spraviti kmetijstvo na zeleno vejo, krajan ni zadovoljen s preskrbo. Mese, kruha in mleka ni toliko, kot bi radi, upoštevajoč še Gorski kotar, ki močno gravitira na Loško dolino. Zatika se dovoz kruha, ljudje sitnarijo, klavnice ni, trgovska mreža je še daleč od popolnosti, dohodek odteka iz občine, krajevne skupnosti. V Loški dolini sicer obstaja moderna mesnica s hladilnimi komorami, a kaj ko nihče več noče biti mesar. Nam gre res predobro in vsak poklic ni več za nas? In navsezadnje: dveh vrst kruha

Direktor Jože Tišler je ponosen, da se Kovinoplastika v kovinsko predelovalni industriji že nekaj let uvršča med tiste delovne organizacije, ki dosegajo dohodek nad slovenskim povprečjem.

morajo ljudje dogovoriti, koliko hiš bo pralo perilo danes in koliko jutri. Podobno je tudi v nekaterih drugih vaseh. V klobčič težav se bo vsak čas zapletlo še novo naselje pri Ložu.

Nič čudnega, da je v krajevni skupnosti več avtomobilov kot telefonov, saj Notranjci navsezadnje v slovenskem prostoru glede tega niso nikakršna izjema, se pa prav sedaj dogovarjajo, da bi zgradili novo pošto s centralo, ki bi premogla okoli 2000 priključkov. Sedanja jih ne zmore niti sto. Na 4000 prebivalcev!

Preglavice s tokom pa se selijo še na druga področja, na televizijske ekrane na primer. V Loški dolini lahko, z več ali manj zadovoljstva, pač glede na kvaliteto programa(!), gledajo prvi in drugi program ljubljanske televizije, vasi s slabim tokom pa se morajo zadovoljiti z nekoliko slabšo sliko. Nedolgo tega so zgradili interni TV pretvornik, pomagala je domača, občinska kulturna skupnost, sedaj pa jim ne preostane nič drugega, kot da potrpežljivo čakajo na boljši tok.

Kovinoplastika, kako je pri vas doma?

Kadar govori o kraju krajan z očmi domačina, se mu v pogovoru vpleta Kovinoplastika. Kadar spregovori o kraju delavec Kovinoplastike, se znajdeti s krajanom na isti valovni dolžini. Kovinoplastika je srce, utrip, ožilec in hrbtenica Loške doline. S Kovinoplastiko je postala vsa mladostna in nova tudi dolina. Tako mislijo Franci Sterle pa Valentin Cimprich, inž. Leopold Frelih, oba Plosa, Miro in Anton, Rudi Mlakar in še kdo, naši sogovorniki, ki so nam potrpežljivo razgrinjali podobo loškega vsakdana. Toda: najtežje je spregovoriti o sebi. Biti kritičen, pozoren

načrt itd., skratka z najvažnejšimi odločitvami kolektiva. V prilogi so izšli vsi važnejši samoupravni akti in v Kovinoplastiki zatjujejo, da zaradi takšnega obveščanja vpliv delavcev na odločanje nenehno raste. Rezultat tega so izredno kvalitetne razprave na zborih delavcev pa tudi na nivoju delavskega sveta. Tudi gradiva za seje prihajajo pravočasno in v Kovinoplastiki se trudijo, da bi bila napisana kar se da razumljivo, prav vsa pa imajo krajši povzetek. Morda so včasih ta gradiva le preobsežna, na splošno pa to ne velja. Delavci gradivo preberejo, mislijo v Kovinoplastiki, saj se sicer ne bi tako zavzemali za različna vprašanja, kot na primer vprašanja, ki se nanašajo izključno na njihov dohodek.

Odkar je sprejet nov pravilnik o nagajevanju po delu — mimogrede, najnižji osebni dohodek je med 4000 in 5000 dinarji, so nesoglasja čedalje redkejša, vendarle pa še obstaja dialog med režijskimi delavci in onimi, ki so plačani na normo. Zdi se, pravijo, da bo le treba odriniti nekoliko več denarja za minulo delo, pa dokončno ovrednotiti delo režijskega delavca. Najvažnejša je vendarle dilema, kljub novim odnosom, kako pripraviti realna merila, ki bodo dejansko odraz dela delavcev v proizvodnji, še bolj pa zaposlenih v skupnih službah. Izuma zaenkrat še ni, poudarjajo in vneto iščejo rešitve. Glede nizkih osebnih dohodkov ni pripomb, ni razburjanja. Vendar se zdi, da so imele temeljne organizacije premalo vpliva na izgrajevanje sistema nagajevanja, in da je bil ta zastavljen bolj na nivoju organizacije združenega dela.

Kje ste, meso, mleko in kruh?

Če smo Kovinoplastiko postavili na njeno mesto tako, kot

pač ni mogoče prodajati, ko jih drugje lahko ponudijo deset, dvajset in več.

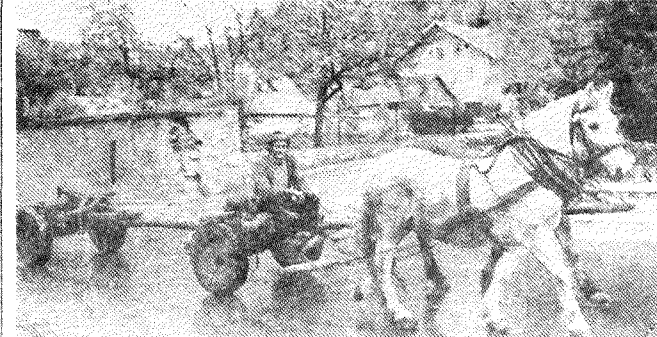
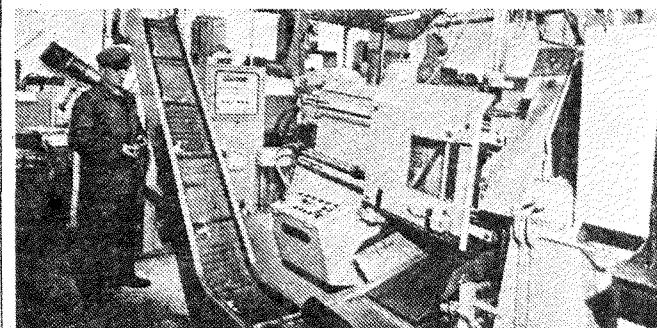
V Loški dolini skušajo te reči urejevati, pa se vendarle zatika, a to se pozna, recimo, kar pri turizmu. Možnosti za turistični razvoj je več kot dovolj, treba jih je videti, zgrabiti, nekaj narediti, tukaj pa so ne-močni: na področju turizma in gostinstva so v dolini naredili bore malo. Perspektive so, prenočitvenih kapacitet primanjkuje, restavracijske pa niti niso tako zelo na psu, le organizirati bi se bilo treba in v to panogo usmeriti nekoliko več dohodka. Turizem in gostinstvo navsezadnje le nista stvar gostincev samih...

»Bolje bo«, pravi predsednik izvršnega sveta skupščine občine Cerknica, Franci Sterle.

»Uspeli smo se organizirati tako, da smo poenotili naša skupna prizadevanja, pri čemer ne gre pozabiti velike solidarnosti in delovne vneme občanov, predvsem delavcev Kovinoplastike. V Cerknici neka-kot trmasto vztrajamo pri koncepciji policentričnega razvoja, saj je to edina možna pot, da zadržimo ljudi doma. Pono-sni smo pa vendarle: pred vojno je bilo v občini zaposlenih le 250 ljudi v različnih državnih službah in žagarskih obratih, danes pa ima delo okoli 5600 občanov. Industrializacija je dokaj enakomerno zajela vso občino.

Da bi ne bilo pozabljeno: nikoli ni bil problem, kadar smo se pred delovnimi organizacijami, še posebej pred ljudmi Kovinoplastike, pojavili z željami o izgradnji infrastrukturnih objektov, šol, vrtcev in podobnega. To je uspeh, in tako je treba razumeti vlogo Kovinoplastike v širšem občinskem prostoru!«

Milenko Strašek

Kovinoplastika je zrasla z
žulji borcev

Za lepše
življenje

...IZ NAŠIH LASTNIH KORENIN

USTNI ČASOPIS TV-15

Splošni ljudski odpor,
družbena samozaščita,
varnost, šport in rekreacija
v »Kovinoplastiki« in Loški
dolini

Skrb, pravica
in obveznost

Krajevna organizacija ZB NOV v Ložu ima 410 članov. Večina med njimi je že prekoračila šestdeseto leto starosti. Kar 90 odstotkov je upokojencev. Še polni moči sodelujejo v raznih oblikah družbenopolitičnega življenja in dela, tako v kraju kot v občini in v celi Loški dolini. Pomembno mesto imajo borci v občinskih družbenopolitičnih organizacijah in interesnih skupnostih. Glavno težišče dela borcev pa je na obrambnem področju, saj je 80 odstotkov članov borcev v vaških pododborih SLO.

Poleg tega borci pozorno spremljajo napredek delovne organizacije Kovinoplastika. Njihov vpliv je tu nekoliko

vprišanje. V Ložu se lahko pohvalijo, da nimajo hudih socialnih problemov. V glavnem se borci preživljajo s pokojninami, nekaterim pripadajo še priznane kmetije. Kmetje borci so bili dolga leta po vojni prikrajšani za svoje pravice, vse do zdravstvenega zavarovanja kmetov. Takrat so dobili borčevski varstveni dodelek. Z uveljavljanjem dvojnih let v občini niso imeli problem, le da do pred nedavnim na ta »papir« nihče ničesar ni dal. Republika je omogočila kmetom odkup manjkajočih delovnih let. Danes tudi oni uživajo borčevske pokojnine. Nerešeno je še vprašanje gospodinj, žena oficirjev, funkcionarjev ipd., ki ničesar ne dobijo zaradi previsokega družinskega dohodka, čeprav imajo odločbo od leta 1942.

Po sedmem kongresu v Zagrebu je sistematično urejanje in podružljanje borčevske problematike ob ustanavljanju cele vrste samoupravnih interesnih skupnosti prineslo hitrejše rešitve. Tako je bilo na primer pred petimi leti še kočljivo stanovanjsko vprašanje, ki se je vlečlo vse po vojni, saj je bilo med narodnoosvobodilnim bojem več kot dva tisoč domov v Loški dolini spremenjenih v pepel. Ko se je republika odločila za načrtno zbiranje sredstev za obnovo, je tudi Loška dolina prejela svoj delež. Le še v bolj oddaljenih vaseh ostajajo problemi. Tam ljudje pogrešajo vodovode in ponekod elektriko.

Glede zdravstvenega varstva svojih članov je borčevska organizacija zaskrbljena. Občutijo pomanjkanje podeželskih zdravnikov. V zvezi s klimatskim zdravljenjem tudi ne teče vse gladko. Število prostih mest za borce v zdraviliščih sicer narašča (lani 40, letos 80), narašča pa tudi število bolezni. Pri vsem tem se zdi, da komercializacija dobiva prednost pred težavami borcev, ki morajo večkrat po štiri ali pet mesecev čakati na prosto mesto, navadno do zime.

S tradicijami med mlade

Skrb za obeležja ni med zadnjimi nalogami borčevske organizacije. V občini Cerknica je 56 spominskih obeležij in spomenikov. Nekateri so stari že trideset let in jih je načel zob časa. Občinski odbor ZB NOV pripravlja družbeni dogovor, po katerem bi odgovornost za posamezna obeležja prevzele točno določene delovne organizacije. V tej, med vojno najbolj krvavi dolini v Sloveniji, bi morali še veliko dogodkov obeležiti. Precej je že napisanega. Z zbiranjem teh dragocenih zgodovinskih podatkov je treba nadaljevati. Nekaj jih je že prinesla prva knjiga Notranjskih listov. V občinskem merilu je pri konferenci SZDL izvoljen svet, ki naj skrbi, da bodo Notranjski listi tudi v bodoče vsako leto bogatili in izpopolnjevali kroniko Loške doline. Precej dokumentarnega gradiva hrani muzej v Ložu. Potrebavali bi nekoga, ki bi te dokumente uredil.

Med mladimi je zanimanje za zgodovino narodnoosvobodilnega boja veliko. Starejši gledajo nanje z zaupanjem. Loški mladini naj bo zvezna plaketa Subnor, ki jo je prejela za aktivno delo na področju tradicij, vzpodbuda in znak, da je bodočnost v rokah mladih.

Živa Drole

Pogovor je bil kratek, bolj podoben »raportu« izurjenih starešine, vendar je bilo v teh besedah izrečenih toliko iskrenih misli, ki so neposredno vtakane v vse celice naše družbe, v slehernega krajana Loške doline, v slehernega zaposlenega »Kovinoplastike«, da bi veljalo vse te skrbi, prizadevanja, pravice in obveznosti tkati v veliko goro odpora delovnega človeka, v nezavzetno trdnjavo za vsakega napadalca na slehernem koščku naše domovine.

Franc Ješelnik, Branko Troha, Zvone Nelec, Janez Malnar in Franc Turšič govorijo o temeljih, o vsej tisti dolgi vrsti dejavnikov, od katerih je odvisna moč naše splošne ljudske obrambe, družbene samozaščite, varnosti, športa in rekreacije v krajevni skupnosti in delovni organizaciji, kjer šo v ospredju naš

mesom in ostalimi živili. Potrošniška moč pa iz dreva v dan narašča.

Pošta je bila že zdavnaj preobremenjena. Telefonske usluge tudi. Zdaj, ko se načrtuje nova pošta, se obetajo boljši časi.

Skoraj nerazumljivo je, da je bil v tako veliki krajevni skupnosti, seveda še s posebnim poudarkom splošnega ljudskega odpora, na voljo samo en zdravnik. Zdaj sta sicer dva, vendar zaradi bolniške odsotnosti kolegice opravlja delo le en zdravnik!

Branko Troha: »Velik napredek za Loško dolino bi bil, če bi, tako kot načrtujemo, »Kovinoplastika« dobila svojo ambulanto, medicinske strokovnjake, ki jih v ta namen, da bo tudi v »Kovinoplastiki« nekoč zaživel timsko delo zdravnikov, tudi že štipendiramo!«

Naši sogovorniki: Zvone Nelec, Branko Troha, Franc Turšič, Franc Ješelnik in Janez Malnar

delovni človek, njegova samoupravna pravica in dolžnost!

Večino bremen krajevnih skupnosti nosijo starejši

Franc Ješelnik: »Čeprav je novoizvoljeno vodstvo krajevnih skupnosti Loška dolina še dokaj mlado in kaj malo izkušeno na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite, smo se že znašli s člani komisije za gospodarstvo, za socialno in zdravstveno skrbstvo, narodno in civilno zaščito sredi pomembnih odločitev. Svojo pripravljenost in usposobljenost smo dokazali v nedavni akciji NNNP.

»Potres« nas zares ni presenetil. Prizadevali smo si vsi, skupaj s krajani, in moram reči, da je akcija uspela, hkrati pa nas je pozorila na številne pomanjkljivosti. Naša krajevna skupnost, kar zadeva število prebivalstva, ni tako velika, da bi bila kos vsem obveznostim, ki jih krajevni skupnosti nalagajo. Zato se številne obveznosti največkrat nalagajo in prelagajo na pleča enih in istih ljudi. Še posebno pa so to breme občutili starejši, kajti mlajši krajani imajo obveznosti v rezervnem vojaškem sestavu.

Akcija NNNP pa nas je še na nekaj opozorila. Pri narodni zaščiti bi morali namreč že v vaških skupnostih načrtovati, da bi ljudje v narodni zaščiti imeli stalno isto zadolžitev, kar pomeni, da bi sleherni v narodni zaščiti že v »miru« vedel, katera naloga ga čaka v izjemnih primerih.

Tudi borci se tvorno vključujejo v vsa družbena, gospodarska in politična dogajanja v naši krajevni skupnosti, kjer so po večini tudi nosilci številnih akcij.

Krajevna samouprava se prav sedaj srečuje s številnimi težavami, ki nedvomno škodijo pri organizaciji ljudske obrambe.

Osnovna šola v Starem trgu je že zdavnaj premajhna! VVZ tudi! Primanjkuje kadrov. Tudi stanovanja so poseben problem! Neasfaltirane ceste zahtevajo hitrejših rešitev. Preskrba z živili pa zahteva temeljite spremembe, kajti preskrba s kruhom je postala nerešljiva uganika za celo dolino. Enako je z

Dobro smo opremljeni, toda...

Zvone Nelec: »V »Kovinoplastiki« imamo svoj štab civilne zaščite, ko usklajujemo delo z našo krajevno skupnostjo, seveda če tako narekujejo potrebe.

Tehnično reševalno enoto imamo v »Kovinoplastiki« in smo tovrstno tudi najbolj opremljeni, čeprav zaradi nenehnega izobraževanja naših članov in novih tehničnih dosežkov pogrešamo še nekatere najsoodnejše tehnične pripomočke, ki veljajo veliko denarja.«

Naše delo je odgovorno

Janez Malnar: »Sedem let sem že vratar v »Kovinoplastiki«. Naše delo je na področju varnosti in družbene samozaščite še posebej odgovorno. Mnogo delavcev tega niti ne ve pa vednar vse doslej z njimi nisem imel posebnih težav. Spoštovati delo slehernega delavca je vrhuna delavcev in te v »Kovinoplastiki« ne primanjkuje!«

Organizirana rekreacija, kje si?

Franc Turšič: »Šport je nedvomno sestavni del življenja delavca, kateremu smo posvetili veliko mero pozornosti, na šport in njene rekreacijske zvrsti pa smo pozabili. V »Kovinoplastiki« pogrešamo predvsem organizirano rekreacijo, organizirano neprekinjeno vadbo.

V kolektivu imamo dobre športnike, vendar to so le nekateri posamezniki, ki se, kar zadeva množičnosti, utopijo v kolektiv, ki bo moral v prihodnje storiti hitrejša koraka pri organiziranju množične rekreacije. Šport je domena mladih, pravijo! Veliko resnice je sicer v tem, vendar pri tem ne smemo pozabiti na tiste delavce stare med 33 in 40 leti ter starejših, ki so prav tako, morda še celo bolj kot mladi, potrebni organizirane rekreacijske vadbe. Pri tem pa so še poseben problem ženske, ki naj bi v prihodnji zamislili organizacije rekreacijske vadbe naše še posebno mesto!«

Tone Urbas

Jože Telič, predsednik občinskega odbora ZB NOV Cerknica

manjši, ker so delovna mesta že prepustili svojim sinovom in hčeram. Prav njihovi potomci jih sedaj povezujejo z dogajanjem v delovni organizaciji in jim prikazujejo razvoj tistega, kar so sami zgradili. Ko je delo v Kovinoplastiki steklo, je bilo med delavci več kot petdeset članov borčevske organizacije. Niso spraševali za delovne pogoje, ki gotovo niso bili lahki. Skupaj z Janezom Hribarjem, ustanoviteljem Kovinoplastike, so se zavedali, da je treba ljudem v Loški dolini priskrbeti delo, da bodo našli kruh doma, ne pa v Franciji in Ameriki kakor leta 1936. Treba je bilo izpolniti obljubo: »Zmaga bo prinesla boljše čase!«

Razvoj je zahteval izobraževanje. Kovinoplastika je omogočila svojim delavcem študij ob delu. Marsikdo pa se je izobraževal sam. V samoupravnih organizacijah so bile funkcije zaupane borcem. Brez znanja pa niso mogli nastopati v javnosti.

Danes je v Kovinoplastiki zaposlenih še petnajst do osemnajst borcev. Imajo svoj aktiv, katerega predsednik je Miro Mlakar. Pa tudi na tiste, ki so si s svojimi žulji v Kovinoplastiki zaslužili pokoj, med njimi je večina članov združenja borcev, delovna organizacija ne pozabi. Vsako leto organizirajo srečanje. Poleg tega Kovinoplastika že približno dvajset let denarno podpira borčevsko organizacijo pri obdaritvah obolelih članov in tudi pri postavljanju obeležij ne odkloni pomoči.

Pozornost borčevske organizacije do svojih članov

V kakšnih pogojih živijo njeni člani, je borčevsko organizacijo pomembno

Odgovor na vprašanje, če imajo v tovarni kulturnega animatorja, stvari koj postavi na pravo mesto. »Ga tudi ne potrebujemo,« odgovori Jože Tišler, direktor Kovinoplastike iz Loža. »Loška dolina ga potrebuje, lahko pa je na plačilni listi naše delovne organizacije.« Z drugimi besedami: povezanost kulture in združenega dela, že dolgo zagovarjana, je dobila v kraju, kjer smo ta dan zasukali pero, smiselno potrditev.

V pogovoru sodelujejo še: Slavko Berglez, Danica Jakše, predsednica koordinacijskega odbora ZSMS v krajevni skupnosti in Franc Ravšelj.

★

Začne Franc Ravšelj (režiser-amater):

Kulturni utrip? Trenutno diši po mrtvili. Medtem ko so v prejšnjih letih uprizorili dve, tri igrice v eni sezoni, so letos samo eno: Večna lovišča. Trikrat so igrali ob skoraj polni dvorani in z njo je amatersko gledališče iz Loške doline gostovalo po vsej občini in zunaj nje, tja do Frama in Kočevja so jo mahnil. Povsod so bili lepo sprejeti. »Pridite še«, so govorili gostitelji. In: »Hva-

na Lada Furlanija in Jožeta Avsca, ki prepevata že od povojnih dni. Vodstvo tovarne jim gre na roko, tudi z deljenim delovnim časom. Če je treba zapeti, se zapoje! Nič manj ni uspešna godba na pihala, katere pokroviteljstvo je prevzela Kovinoplastika. Ob njej je bil s posebno pozornostjo omenjen ustvarjalni prispevek Franceta Žnidaršiča, pesnika in glasbenega samouka.

Sopiha pa književničarstvo. Knjižica, ki je bila pet let zaprta, je zdaj na voljo v sobotah in nedeljah. To ni dovolj in tudi izbor je majhen. Razvijanje potrebe po dobri knjigi, tu bo treba, v tem so si vsi edini, zasukati rokave.

Franc Ravšelj razmišlja naprej:

– V delu, ki smo se mu zapisali, ne gre brez ljubez:

... jutri bo še bolje

Kako živi loška kultura?

...IZ NAŠIH LASTNIH KORENIN

USTNI ČASOPIS TV-15

ba vcepiti že najmlajšim! Zdi se, da bi morala biti na tem področju šola bolj prisotna, še bolj zavzeta.

Iz nadaljnjega pogovora je bilo razbrati, da kažejo kraj in ljudje za kulturo veliko zanimanje. To so dokazali z vrsto uspešnih prireditev, čeprav še vedno vse preveč priložnostno obarvanih. Naj povemo, da so v Loški dolini v minuli sezoni gostovale malodane vse osrednje slovenske gledališke hiše v abonmajskih predstavah. V zadnjem času je bila zanimiva razstava slikarja-samouka Luja Pinteriča in prav zdaj se predstavlja akademski slikar in domačin Lojze Perko. Konec koncev je to dokazalo praznovanje petstoletnice Loža in petindvajsete obletnice Kovinoplastike, leta 1977 in leta 1978.

Franc Ravšelj:

– To je tradicija... pred

da bi pogosteje nastopali. Žal so možnosti omejene. Resda se je Ljubljana časovno približala in je ogled kulturnih prireditev mogoč, toda... prijetneje je to doživljati v domačem logu.

Franc Ravšelj:

– Pogrešam mlade! Ko smo bili mladi, smo se pripravljali v stari dvorani. Peč na drva jo je grela in z vozičkom smo jih vozili. Zdaj je drugače in prav je tako. Radi bi več delali z mladimi. Niso plesi edina kulturna vrsta. No, ne smem reči, da niso pridni. To so dokazali in ne enkrat. Naj omenim le Županov laz, spomenik snežniškim bolnišničam, ureditev letališča Nadlesk, akcijo Nič nas ne sme presenetiti. Vem, da bi zmogli, le začeti je treba.

Danica Jakše:

– Začeti bo treba. Predsednik DPD Svoboda je zdaj Jože Komidar, mlad človek. To tudi nekaj pomeni.

Franc Ravšelj:

– Bi imela smisel za režijo?

Danica Jakše:

– Zakaj ne... igrice sem napisala.

Slavko Berglez:

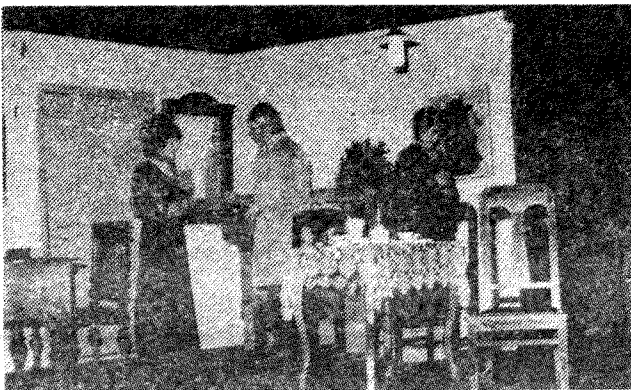
– Kaže, da se premo dogovarjamo.

Slavko Berglez

Franc Ravšelj

Iz igre »Plinska luč«, ki jo je amatersko gledališče pri DPD Svoboda uprizorilo februarja 1978

la za dve uri kulturnega užitka.« Sprejeli so jih več kot bratsko, nepozabno.

Ne gre govoriti samo o amaterskem gledališču, na katerega so, ne brez vzroka, ponosni. Eden od dogodkov, od katerega si mnogo obetajo, je prenovitev starotrškega doma kulture, družbenega in kulturnega centra Loške doline. Omeniti je treba še moški pevski zbor pri DPD Svoboda. Dober zbor je to! Prireja celovečerne koncerte in šteje dvajset članov: pravi zanesenjaki so, ti fantje. Naj predstavimo le vetera-

ni in odpovedovanja. Igro si zamisliš, to že. Potem iščeš igralce po dolini... eni rečejo ne, drugi privolijo... in spet poskusiš. To delam že od leta 1949; to in šport mi pomeni vse. Če bi znal peti, bi tudi pel. Imam pridne sodelavce. Kar pogledate: 40 vaj po 4 ure nanese 250 do 300 ur za eno igro. Denarno nadomestilo je skromno... nič zato. Greš okoli, in ko ti ženica osemdesetih let stisne roko in reče: »France, boste še igrali?«, je človek srečen. To je vredno več kot karkoli drugega.

Loška dolina. Zame je lepa. Malo dolin je tako lepih... dvajset vasic, ravnic... ne morem si predstavljati, da bi jo razdelili... ne, to pa ne! Zaokrožena celota je, polna naravnih lepote, kulturnih in drugih spomenikov. Križna gora se ponaša z nekropolo iz železne dobe, loški grad z romansko in gotsko arhitekturo... izvir Obrha je bistar... ponos te navdaja, ko greš na Ulako in se pokloniš spominu padlih.

Oglasi se Slavko Berglez (tajnik samoupravnih orga-

nov Kovinoplastike in urednik tovarniškega glasila):

– Kadar govorimo o kulturi, bi ne smeli biti nikoli zadovoljni. To mislimo, kadar opozarjamo na mrtvilo. Človeku so potrebne kulturne dobrine; močna potreba je to. To je svet, ki pomaga živeti, bogati delo... svet, ki ne pozna osamljenosti. Zato je skrb za mlade kadre, s katerimi se ne moremo pohvaliti, razumljiva. Od tod tudi želja, da bi šola dobila glasbenega pedagoga, da bi v njej zaživela dramska skupina. Ljubezen do kulture je tre-

vojno je bila pri Marofu baraka, v kateri so leta 1933 uprizorili »Rdeče rože« Toneta Čufarja... takratni režim je Dom, tako so ga imenovali, zaprl in igro prepoval.

Slavko Berglez:

– Tradicija je veliko bogastvo. Hace je govoril: »Včasih je bilo godb, da si jih komaj preštel... tri knjižnice, štiri dramske skupine... delati bo treba!«

Jože Tišler:

– Ni predstave našega amaterskega gledališča, ki bi si je ne ogledal. Želel bi,

Tako teče pogovor. Prijetno mu je prisluhniti. Ne nazadnje zavoljo spoznanja, da so si v Loški dolini v nečem že dolgo na jasnem: boj za delavčev kulturo je hkrati boj za njegov družbeni položaj. In besedam Jožeta Tišlerja, direktorja Kovinoplastike iz Loža, velja pritrditi. »Vem, da bo jutri še bolje, saj drugače pri nas ne more biti!« je rekel.

Tovarna je krepko zasunkala kraj in življenje v njem. Kar je res, je pa res.

Milena Štrajnar

DANILO MIHELIČ: »Zavedamo se, da je pred nami še veliko nalog, ki jih bo treba opraviti, in med najpomembnejše prav gotovo sodi pridobivanje mladih ljudi, njihovo vključevanje v akcijo. Za mladino se je treba, kot je rekel tovariš Tito, boriti.«

ALOJZ VRHOVEC: »Negovanje revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilnega boja je v našem delu nenehno prisotno! Naj omenim le tradicionalni štiridnevni pohod po poteh domicilnih enot Notranjske, ki se ga udeležujem od vsega začetka. Pravijo, da sem najstarejši in najbolj izkušen brigadir naše osnovne organizacije. Letos sva bila z Dušanom Urhom kot predstavnika občine člana mladinske delovne akcije, ki se je odpravila na potresno območje v Črno goro; enajst naših mladincev je

Povedali so:

bilo na mladinskih akcijah »Palič 79« in »Posočje 79«. Pričakujemo, da bo odziv v prihodnje še večji.«

DANICA JAKŠE: »Mladi največ pozornosti posvečamo športu, medtem ko je naš glas na kulturnem področju precej šibkejši. V delovni organizaciji je stanje nekoliko boljše. Naj se opredelim za Kovinoplastiko, ki zaposluje večino prebivalcev Loške doline in tudi velik del mladine. Mladina je tu organizirana v temeljnih organizacijah ZSMS, svoje naloge pa usklajujemo preko koordinacijskega sveta. V delovni organizaciji mladina lažje in bolje deluje kot v krajevni skupnosti, saj tu preživljamo osem ur, se pogovarjamo o svojih problemih in jih skupaj z vodstvom temeljne organizacije združenega dela tudi rešujemo.«

Umikali smo se po koritu presahlega potoka. Med mehko vzvalovanimi polji se je razlegala v jasno septembrsko jutro simfonija svinčenk in ročnih granat. Začela se je pod Rarno goro in se širila po dolini kakor razpenjen hudournik. Naši so skušali ta hudournik zaustaviti in zavrniti, a jih ni bilo dovolj in premalo so bili pripravljeni.

Na vzhodni strani našega umika so čemeli kopasti hribi Snežniškega pogorja, temni in tihi kakor skrivnostni vprašaji. Na vzhodni strani pa je bila Loška dolina, ki ji je več kot pol leta – od konca nemške jesenske ofenzive 1943 – sijalo partizansko sonce svobode. In zdaj je v to svobodo udarilo kakor strela z jasnega.

Svoboda v Loški dolini... Če bi mi kdo dejal, kaj v življenju si najbolj želim, da bi se povrnilo, bi gotovo odgovoril: pomlad in poletje leta 1944 na osvobodjenem ozemlju Notranjske. Življenje se je takrat zgostilo v neponovljiv mozaik dogodkov, snovanja in tveganja. Bilo je kakor v prijetni oazi, ki trdovratno kljubuje grozeči soseščini krvoločnih volkov in se iskri v žarkih novega sonca, čeprav je opustošena. Opustošili so jo italijanska okupacija, belogardistično izdajstvo in nemški ofenzivni plaz. Volkovi so jo zapustili, ker so vse naokrog vohali smrt, toda ugnzdili so se v njeni bližini, onstran Javornikov, ob železnici proti Reki in Trstu, pa na drugi strani, v krajih ob cesti in železniški progi proti Kočevju. In notranjski partizan jih je dan za dnem zavračal, se z njimi spopadal in bil, da mu ne bi vzeli ali okrnili njegove najdražje pridobitve.

Najdražja pridobitev je bila prav ta oaza, svobodno ozemlje, kjer je vstajala in se gradila nova oblast, oblast delavcev in kmetov. Ti so že pred vojno družno nastopili proti izkoriščevalskemu družbenemu redu in kapitulantski politiki meščanskih strank ter si na občinskih volitvah izvolili župana iz svojih vrst. Ne prižnica ne žandarji niso mogli odvrniti ljudi od tovarišev, katerih geslo je bila svoboda. Ne svoboda nekaterih. Ne svoboda pobiranja drobtin. Ne taka svoboda, kot si jo je pred avstrijskim cesarjem izposloval Martin Krpan z Vrha pri Sveti Trojici – da bi lahko tihotapil sol in druge stvari čez mejo – saj so Notranjci zmogli drugačnih, vestransko koristnih dejanj. Cilj je bila svoboda za vse, ki pošteno delajo, svoboda v prostoru in času sedanjih in prihodnjih generacij, ki naj si jo ljudstvo izbojuje samo, pa najsi bi se morali zanjo boriti proti žandarjem ali proti tujim zavojevalcem.

In ko so tuji zavojevalci naposled prišli ter so se jim meščanske stranke stavile na voljo, da bi si zavarovale hrbet pred izkoriščanim ljudstvom, je bilo za napredne ljudi teh krajev samoumevno, da se je treba vzdigniti. Kakor v letih pred vojno so se tudi zdaj množično odzvali klicu neke stranke, ki sta jo posvetna in cerkvena gosposka prekleli že ob njenem rojstvu in potem nenehno pljuvali nanjo. To je bila komunistična stranka (ki pravzaprav ni bila stranka v strankarskem pomenu besede, nato je bolje, da ji pravimo

partija – že za razliko od strank, ki so ostale našemu ljudstvu v slabem spominu). In že v maju 1942 so partizani, ki so bili udarna pest svobodoljubnega ljudstva, izbojevali Loško dolino in sosednjim krajem prvo svobodo. Daleč naokrog se je razširil glas o »loški republiki«, kjer da bodo v kratkem demokratične volitve ter bo nova oblast razlástila dvoje graščin in izvedla agrarno reformo po načelu »zemljo tistemu, ki jo obdeluje«.

Sovražnik je z »loško republiko« krvavo obračunal, toda spomina nanjo in na vse tisto, kar naj bi se bilo v njej uresničilo, ni mogel zadušiti. In ta spomin je bil kakor bojni klic. V juniju 1942, potem ko se je moral sovražnik vnovič umakniti iz Loške doline, so v vaseh pod Rarno goro zares izvolili prve ljudske odbore. Za-

Del aktivistov, tehnikov in kurirjev Notranjskega okrožja 1944 v Loški dolini

Val, ki se vrača močnejši

čela se je tudi delitev graščinske zemlje. Nova oblast je razglasila načelo, da ne sme okupator dobiti niti koščka lesa iz naših gozdov, in se tako postavila po robu velikopoteznemu načrtu fašističnega visokega komisarja Grazioliija, ki ga je le-ta jasno izrazil ob svojem obisku v Starem trgu leta 1941. Žage so se ustavile in v nobenem gozdu ni več pela sekira.

Tudi tod je postalo očitno, da se veličina ideje meri s pripravljenostjo boriti se in umirati zanjo. Ideja o oblasti, ki si jo ljudje, moški in ženske, izvolijo sami, ideja o komunizmu, ker so delovni ljudje samoupravljalci, je zajela vas za vasjo kakor nezadržen val, čeprav je bilo ljudem jasno, da bo za njeno uresničevanje padlo še nešteto žrtev...

Spričo krvavih sovražnikovih posegov, pokolov in požigov v vročem poletju 1942, se je val umaknil v gozdove pod Snežnikom, v Rarno goro, Pogačo in Križno goro, v Javornike, v skrite kraške jame, v kleti in na podstrešja domačij širom po Notranjskem... Tam si je nabiral novh moči in se jeseni leta 1943 vrnil še močnejši in še čistejši.

Ko je razorožena italijanska vojska odtavala po poteh, koder je bila priropotala v aprilu 1941, in je hkrati z okupatorsko oblastjo doživela polom tudi uniformirana in neuniformirana do-

mača reakcija, je na osvobodeno ozemlje Notranjske zaživel tisto, v kar so napredni delovni ljudje verjeli kakor v nov dan: oblast, ki je bila zares njihova in se ji ni bilo treba klanjati. Spet je zajel vasi nezadržen val... in spet se je moral umakniti, ker je drvel skozi naše kraje plaz nemških vojaških enot. Padle so nove žrtve, povampirjena reakcija je dvignila greben... a že na začetku zime se je val spet vrnil, spet močnejši in čistejši.

Tako rekoč pred nosom sovražnikov, Nemcev in domačih izdajalcev, je vstajal nov svet, svet novih družbenih odnosov pod okriljem ljudske oblasti, ki se je gradila in usposabljala na vseh področjih družbenega življenja. Širom po Notranjski je ubirala korake, ki so bili tu in tam šepavi, a zastali niso nikjer.

Niti tega presnavljanja so tekle iz okrožnega odbora Osvobodilne fronte, ki je po kapitulaciji Italije večkrat »menjal ploščaj«: prvo sejo je imel v Pudobu, drugo v Novi vasi, nato je bil v Markovcu in med nemško ofenzivo spet v gozdu, po ofenzivi se je nastanil v Babnem polju, nato se je premaknil v grad Snežnik in iz Snežnika v Vrhniko, v Lož, nazadnje pa kar na sredo doline, v Pudob.

Te niti pa se niso zaustavile na »mejah« osvobodjenega ozemlja, temveč so

držale še daleč naprej širom po Notranjski (v oktobru 1943 sta se namreč Cerkljsko in Vrhniško okrožje združili v Notranjsko okrožje), noter do ljubljanske okolice: ondod se je nova oblast gradila na skrivaj na nočnih sestankih in po tajnih poteh, kjer je iz belogardističnih zased prežala smrt. Kaj vse so na teh poteh doživeli aktivisti Puntar, Tonček, Pajk, Kravlj in drugi! Kadar so prišli na sedež okrožja, smo jih gledali kot tihe junake, ki so vsak dan pripravljeni žrtvovati svoje življenje za idejo. In mnogi so ga res žrtvovali: od štirih, ki sem jih omenil, so belogardisti ubili dva.

Loška dolina z okrožnim odborom OF je bila torej tiste dni »center« Notranjske. Na sedežu okrožja je vrvelo življenje, živahno je bilo tudi tam, kjer so bili štabi vojaških enot, komande mesta in komande področja, rajonski odbor in druge ustanove. Vrstile so se seje in konference, po njih smo aktivisti odhajali z različnimi nalogami na teren, pri čemer je bilo največje razkošje, če si imel na voljo bicikel, da si se peljal po prašnih cestah in shojenih stezah (dasi je bilo treba nič kolikokrat krpiti že na pol preperele zračnice.) Največ poti smo imeli med pripravi na volitve narodnoosvobodilnih odborov okrajev in okrožja, ki so bi-

le razpisane kmalu po črnomajskem zboru oziroma po ustanovitvi Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta (SNOS), prve slovenske skupščine.

V Loški dolini so se takrat križale poti med Primorsko in Kočevsko ter Belo krajino, zato si pogosto videl potujoče skupine, ki so se ustavljale pri okrožnem odboru in sedele za mizo v okrožni menzi. Še danes ne vem, kako in kod so nekoč pripeljali iz Vipavske doline h gradu Snežnik več vozov peciva za ranjence v partizanskih bolnišnicah (skrb zanj je prevzel stari partizan Janez Razdrih-Gozdar.) S Primorskega so poleti 1944 prinesli v dolino tudi ranjence, ki pa so jih na poti čez proge in mimo bunkerjev varovale brigade. Tiste dni je bil v Starem trgu štab 7. korpusa.

Ker je bilo ranjencev čedalje več, so blizu Nadleske uredili zasilno letališče. Tu so pristajala zavezniška letala in odvažala ranjence v Italijo. Tisti večer, ko je priletelo prvo letalo, je bilo vse na nogah. Temo nad dolino sta med rohnenjem motorja preparala slepeča stožca iz dveh žarometov in se bližala tlem kakor ogromni kresnici. Ljudje so strmeli, z začudenjem se je mešal nemir, zakaj doživeli so nekaj čisto novega, neznanega. Nehote so zavezniške letalske posadke napravile za našo stvar veliko reklamo: ob pogledu na velike jeklene ptice in fante v zavezniških letalskih uniformah (nekateri so bili v kratkih hlačah) so se zamislili tudi največji omahljivci in zakrknjenci; malo je ostalo takih, ki so pričakovali, da bodo nazadnje zavezniški »potegnili« z belo gardo in četniki. Letalska baza je imela sedež v Nadlesku. Tu in v sodenjih vaseh so se ljudje srečevali z angleškimi in ameriškimi vojaki. Med temi je vzbujal največ pozornosti neki črnc, ki pa so ga nekateri Američani gledali postrani. Spominjam se nekega ohollega Američana, ki je hotel kupiti od mene pištolo, italijansko beretto, in je bil na moč začuden, ko sem mu odgovoril, da pištole ne dam za noben denar. (Tudi za dolarje ne? – Ne za dolarje ne za funte!) Naj po-

tem še to, da se je nekaj ranjencev in bolnikov zdravilo tudi v bolnišnici v Starem trgu, ki je bila takrat edinstven primer take ustanove sredi strnjenega naselja.

Ena največjih posebnosti svobodnega ozemlja Notranjske je bilo kulturno-prosvetno življenje. Ni šlo zgolj za propagando, temveč za kulturo na višji ravni. Okrožna ciklostilna tehnika je delovala s polno paro in tiskala razen propagandnega gradiva tudi pesmi ter list Notranjski glas, najprej ga je urejal tovariš Gaber, po njegovem odhodu v Belo krajino pa tovariš Nino – medtem ko je pri Notranjskem odredu izhajal list Snežnik. (Kadarkoli se vrnem k Snežniškemu gradu, se zazrem v njegov jugozahodni obrambni stolp in ga pozdravim kot starega znanca: v njem sva imela spomladi 1944 s tovarišem Gerikom »tiskarno«.)

Vrstili so se mitingi z bogato vsebino, z igrokazi in pesmijo, ki je bila včasih borbena, da so se tresla okna, včasih pa nežna, da so ljudje jokali od ginjenja. Razen zborov partizanskih enot sta večkrat nastopila tudi mladinska zbora iz Loške doline in Babnega polja pod vodstvom okrožnega aktivista Gričarja. Poleti 1944 je zaživila tudi mladinska igralska skupina in se predstavila navdušenemu občinstvu s Kreflovo Veliko puntarijo. Šole so že od septembra 1943 delovale po smernicah okrožnega odbora oziroma njegovega referenta za prosveto Lada Dernača. Leta 1944, ob koncu šolskega leta, je bila v prostorih osnovne šole odprta razstava, ki bi se lahko kosala z marsikatero podobno razstavo v mirnem času; urejena je bila pod vodstvom šolske upraviteljice Štefke Prešernove. Stari trg je dobil tudi gimnazijo. Svoboda v Loški dolini se je razcvetela kakor rožni grm v oazi...

In sredi te oaze je neko soboto popoldne v prvi polovici septembra zaveli sumljiv veter. Nevidna usta so šepetala novico, da se je nekaj sovražnikovih enot odpravilo na Javornike in da utegnejo vdreti v našo lepo dolino. Novice smo si otepali kakor nečesa, kar nam je zoprno, v kar nočemo verjeti. O tem smo govorili le bežno in potihom: če si kaj takega rekel naglas, si bil v očeh drugih »paničar«.

Proti večeru sva bila s tovarišem Tonetom Zigmundom iz Vrhniške pozvana v sobo okrožnega sekretarja Dobila sva nalogo, da pospraviva okrožni arhiv in ga odpeljeva na zahodno stran doline. O mraku sva se že peljala tja vsak s svojim nahrbtnikom na plečih. »Najbolje bo, da greva v naš skedenj,« je rekel Tone. »Tam bova prenočila zjutraj bova pa že videla kako bo.«

Legla sva na seno. Noč je bila mirna, nobenega sumljivega glasu nisva slišala. Zjutraj sva počasi vstala, se ocedila, se pred skedenjem pretegnila in razgledala naokrog... Saj ni nič, sva s mislila in spet zajahala vsaj svoje kolo. Tone je predlagal, da zavijeva malo k Janžičevim, kjer imajo radio poslušali bi novice. Res sva šla tja in se zamudila neka minut, nato sva se poslovili in jo ubrala nazaj čez mostiček.

In ko se takole peljeva, na vsem lepem zapoka nekje za nama. Kaj pa je to? So prišli s te strani, hudiči?

»Poženiva!« veli Tone. Pritiskala sva na pedale, kolikor sva mogla in se srečno izmuznili za ovinki. Pokalo pa je čedalje bolj na gosto...

Vsa upehana pridrviva v Pudob in sporočiva na sedežu okrožja, da je čez Raco goro prodrli sovražnik. Niso nama takoj verjeli, ker so pričakovali kvečjemu vdor prek Javornikov – tam pa je bilo vse tiho. Nekateri so naju že obsodili za »paničarja«. Nekdo je dejal, da so to »naši, ki imajo vaje«.

Toda resnica je včasih hud burič, ki se ga zaman otepaš. Pokanje se je spreverglo v regljanje in bobnenje, ki se je približevalo. Ni bilo težko uganiti, da se je

vklučil v Titovo vojsko. Imel je lepo uniformo in ogromen nahrbtnik. Ta se je pripravil, kot se spodobi, smo si mislili. Tu in tam je komu ponudil cigareto z dišečim ameriškim tobakom.

Spuščali smo se v gorsko dolino, k požgani vasi Babni polici. Odmev streljanja je bilo tu slišati le medlo, regljanje mitraljezov ni bilo več rezgetavo, marveč zamolklo, kot bi kdo bobnal s prsti po stekleni šipi.

»Vsa vas je požgana,« je čude se ugotavljal major, ki nas je spremljal.

»Ko bi bila samo ta!« je nekdo pripomnil. »Na stotine je takih vasi, ki so jih požgali Italijani.«

»Kje so pa ljudje?«

»Bili so po internacijah, od koder so se lani vračali domov sestradini in raztrgani ter se stisnili pod streho pri sorodnikih. Saj do-

...IZ NAŠIH LASTNIH KORENIN

USTNI ČASOPIS TV-15

Slave Kočever-Matjonov iz Podloža

Skovalo ga je življenje

Ivan Novak-Očka, prvi sekretar okrožnega komiteja KPS za Notranjsko 1941

Franc Popit-Jokl, inštruktor CK KPS – organizator partije na Notranjskem

vnel boj med domobranci in partizanskimi skupinami, ki so zavoljo pomanjkljivosti v obveščevalni službi doživeli presenečenje, ter da je poglavitni cilj sovražnega napada letališče...

Po vaseh je bil silen dirandaj, kričanje, zmeda. Na okrožju smo reševali, kar se je dalo skriti in odnesti. Pisalne stroje in nekaj drugih pripomočkov smo skrili na kurnik za hišo nasproti gostilne.

Z drugimi vred sem med sikanjem svinčenk hitel čez polje, proti zahodnemu robu doline. S seboj sem imel bicikel, ki pa me je na njihvah preveč oviral, zato sem ga moral pustiti med koruzo. Tako sem »zahajkal« svoje ljubo kolo, s katerim sem dotlej prevozil kot partizan lep del te strani Slovenije in Gorskega kotarja...

In zdaj smo se okrožni aktivisti skupaj z nekaterimi domačini umikali po koritu presahlega potoka, katerega izvir je za gradom Snežnikom. Pod nogami se nam je kotalilo kamenje, njegovo jedko šklepetanje je spominjalo na dih smrti. Slutili smo jo v temnem goščavju hribov nad gradom. Nihče ni govoril, ker smo se brez besed vsi globoko zavedali: vzpeti se moramo čez hrib na južni strani, da pridemo na Babno polico. Tako bomo ušli sovražniku. Če nas dobi tukaj ali ujame na muho z mitraljezi, ko se bomo vzpenjali po pobočju, nas bo pokosil...

Vzpenjali pa smo se z muho, težko sopihaje, ker je vsak nosil poleg svoje osebne opreme še kakšen kos okrožnega inventarja. In komaj smo se pricijazili čez hrib ter se malo oddahnili, že je zabobnelo iz Javornikov. Na srečo se je sovražnikova bojna kolona, ki je prodirala v dolino s te strani, malo zakasnila...

Z nami je bil neki letalski major, ki je bil pred kratkim prispel na naša tla, da bi se

ma nimajo ničesar, še og-njišča ne.«

Toda glej, vas ni več prazna! Iznad nekaterih požganih domov se spet suče proti nebu sivkast dim... Od neke ženske smo zvedeli, da se je nekaj družin pred kratkim vrnilo. Spomladi so prihajali sem samo odrasli, da so obdelali nekaj njiv, zdaj pa je tukaj tudi že nekaj otrok.

Pri hiši ob poti se mož in žena ubadeta z nekim orodjem. Del požganega doma sta za silo pokrila z žagancami in zdaj prebiva družina med črnimi stenami. Iz pločevinaste dimne cevi se rahlo kadi.

Otroci, slabo oblečeni in obuti, pa stojijo ob poti in nas gledajo. Nič ne rečejo, samo strmiijo z velikimi, vprašujočimi očmi. V njih ni strahu, saj so prestali že preveč hudega, da bi jih moglo še kaj prestrašiti. Ti otroci so heroji, saj so v boju za obstanek pretrpeli več kot marsikateri partizan po teh hostah. V taborišču na Rabu, kamor so jih odgnali italijanski požigalci z odraslimi vred, ni bilo mleka in žgancev, kruha pa le toliko, da si si z njim še bolj razdražil glad. Tam je bil navaden zeljni storž velika dragocenost, pobirali so olupke s smetišč in se nacejali s pomijami. Ti otroci – heroji – so zmagali v boju s smrtjo, ki je pokosila nešteto njim enakih...

Major je odložil nahrbtnik in ga začel razvezovati. Poiskal je bel zavitek: v njem je bila čokolada. Razlomil jo je na tablice in jo ponudil otrokom. Gledali so zdaj v majorja, zdaj v rjave tablice, a nobeden izmed njih ni iztegnil ročice.

»Nate, to je čokolada,« je prijazno ponujal major.

Kako naj bi vedeli ti otroci, kaj je, oziroma, kakšna je čokolada! Saj smo bili še mi, odrasli, skoraj pozabili

nanjo.

Pristopila je neka mati in rekla najmlajšemu: »Le vzemi, to je dobro, to je cukker.«

Šele zdaj je otrok vzel ponujeno tablico, jo obližnil in se nasmehnil, kot bi posijalo sonce, za njim pa še drugi...

Nasmeh, ta blaženi otroški nasmeh me je potem dolgo spremljal kot zadoščenje za prestane napore, kot privid prihodnosti...

Skupaj z nekaterimi domačini, ki so se umaknili iz dolinskih vasi, sem se malo razgledal po požgani vasi. Življenje, ki je poleti 1942 tukaj ugasnilo, se je spet začelo. »Bo že kako, samo da smo spet doma,« so govorili ljudje, ki so se vrnili. Iz pogovorov sem lahko razbral, da imajo radi novo oblast, ki jim gre kar se da na roko.

Hodim mimo ruševin, ki so le še senca nekdanih domacij: Antonova hiša, Rihtarjeva, Mlakarjeva... Pri Mlakarjevi postojim: tu je doma naš okrožni sekretar Ljubo. Tamle je stal skedenj, kjer sta v zgodnji jeseni 1941 prenočila revolucionarna voditelja Očka in Jokelj. In tu je bila hiša s prijazno kmečko pečjo, kjer je mati Helena sprejela nešteto partizanov, kot bi bili njeni otroci. Tudi ona je morala z družino na Rab in od tam v Gonars. Vrnila se je brez moža, toda trdna in ponosna, kot je bila zmeraj, z upanjem v prihodnost lepših domov, kot so bili stari. Mati Helena je podpisala naš boj in revolucijo z dušo in srcem.

Premišljam: sta se mar naš boj in revolucija kdaj napajala iz tujih virov? Nikoli, rasla sta iz naših lastnih korenin. Njunjo oporišče so domovi, kakršen je bil dom matere Helene. Mnogo je takih domov in takih mater po Notranjskem. Ali je potem čudno, da se naš val nikoli ne razbije ob čereh in da se zmeraj vrne še močnejši in še čistejši?

Proti večeru je bilo roparskega pohoda v Loški dolini konec in sovražnik se je vrnil v postojanke. Za seboj je pustil razdejanje in štiriindvajset žrtev. Med ubitimi aktivisti je bil tudi rajonski sekretar Franc Strle-Štefan, doma s Knežje njive.

Mnogo mater je jokalo za njimi. Toda že dolgo so vedele, da brez žrtev ni zmage...

France Šušteršič

Prav tako kot piščanci, ki si v nevarnosti poiščejo pod kokljo varno zavetje, so stisnjene hiše v Podložu, pod gozdovi Križne gore. Nekaj manj kot dvajset hiš je bilo pred vojno, zdaj jih je približno tudi toliko. Le družine so bile takrat številnejše. Samo pri Matjonovih jih je bilo sedem, Slave pa najstarejši izmed petih otrok.

Je letnik 1925. Eden iz tiste generacije, ki je bila pred vojno še otrok, med vojno pa so morali biti že zreli ljudje. Puški, bombam in mitraljezu ter domovini so namenili fantje, podobni Slavetu, svojo prvo fantovsko ljubezen.

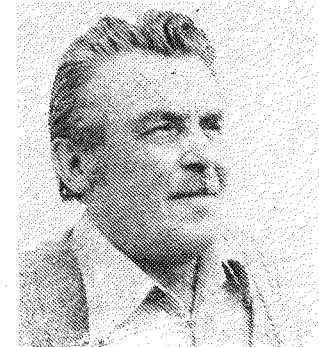
»V Podložu,« pripoveduje Slave, »je imel moj oče majhno kmetijo. Sleherni košček skope zemlje smo morali obdelovati, če smo se hoteli preživeti. Delo je bilo trdo, življenje neizprosno.

Pisalo se je leto 1941. Vojna! Toča je uničila vse pridelke, pregnala iz nas še tisto bore malo upanja, da se preživimo.

Napad na Lož. Devetnajstega oktobra je minilo natančno osemindvajset let. Neverjetno, kako čas hitro beži. Vest o uspešnem partizanskem napadu se je hitro razširila, ne samo po Loški dolini, temveč po vsej Sloveniji. Mladi smo pravzaprav šele tedaj začeli spoznavati cilje NOB. Že v začetku leta 1942 smo se vključili v razne akcije, ki jih je organizirala OF. Najprej smo delali v trojках. Rakovška četa je imela svoje taborišče za Križno goro. Naše naloge so bile sprva manj zahtevne, pozneje pa so od nas zahtevale veliko iznajdljivosti in hrabrosti.

Očeta so odpeljali na Rab. Nikoli več se ni vrnil. Strica so ustrelili na Ulaki. V štirinajstih dneh so brez sodb in obsodbe ustrelili Italijani kar 150 domačinov. Zagorele so domačije, vasi so se spremenile v pepel. Ulaka, Vražji vrtec, Križna gora in številni peskokopi so se spremenili v morišča. Dim, streljanje, morija in jok otrok, žena so bili vsakodnevna podoba Loške doline. Več kot tristo ljudi iz doline je moralo na negotovo pot v taborišča. Popolnoma strti smo bili, toda klonili nismo nikoli.

Postal sem borec Loške

Narodni heroj Slavko Kováč-Smell, domačin, ki je sodeloval pri pripravah in napadu na Lož

brigade, ki se je pozneje preimenovala v Braničevu...

Slaveta je zatem vodila pot v podoficirsko šolo v Semič in zaščitni bataljon glavnega štaba. Štiri leta je bil vojak. Prišel je domov, zgrabil za kramp in lopato, sekero in žago ter koso. Začel je znova, čeprav je 1947. leta minila že več kot polovica.

Kdor se z žulji rodi, pravi, se jih težko znebi celo življenje. Slave se je kmalu za tem, ko je spoznal, da od zemlje in dela v gozdu še živeti ne more, zaposlil v kamnolomu, poizkušal srečo v rudniku Ojstro, se vrnil zopet med kamen, kjer je iz sten nenehno odmeval glas njegovega vrtnega stroja, kjer sta leta in leta družno visela na previsnih kamnitih stenah in vrtala v njegovo drobovje. Tudi miner je bil, pa ga v šali vprašam, če je kdaj naredil morda napako.

»Ne, to pa ne! Sicer se sedaj ne bi pogovarjala. Miner naredi samo enkrat napako in nikoli več!«

Celih osemnajst let je bil Slave zatem zaposlen v »Kovinoplastiki«, kjer je dočakal »penzijo«, vendar brez polja, gozda in kame-nja ni mogel. Zgradil si je hišo le streljaj daleč od tovarne. Zdaj pomaga sinu graditi novo hišo. In spet je med kamenjem, ki ga spretno oblikuje in krasi spodnje prostore sinove družinske hišice.

Ponosen je na svoje delo, ponosen na leta, na dneve, pri katerih ni bila niti ura preživeta brez dela.

»Zdaj,« pravi Slave, »živijo mladi čisto drugače kot smo mi. In to je prav. To je pravzaprav napredek naše družbe!«

Številne funkcije in zadolžitve, katerih se je otre-sel, ko je šel pred tremi leti

v »pokoju«, mu sedaj nala-gajo krajevna samouprava pa borčevska organizacija in vsi, ki vedo, da Slave ne bo odrekel pomoči.

Spomenikom NOB v Loški dolini sva namenila veliko časa. Potrebni so preu-reditve. To ga teži, vem!

Kadar Slave začne govoriti o »Kovinoplastiki«, ki zdaj daje kar 1200 domačinom zajeten hlebec kruha, mu je še posebej prijetno prisluhniti, saj je v nedrjih te tovarne vloženih osemnajst let njegovega dela.

»To sem pa najbolj vesel, veste, da nas »penzioniste« nikoli ne pozabijo. Še vedno se počutimo, da smo del njih, del njihovega kolektiva, ki zdaj bolj smelo in hitro stopa s hitrimi koraki po poti napredka, kot smo tedaj mi,« je dodal, in ko sem že skoraj prijel njegovo žuljavo dlan v slovo, sem mu pokazal sliko osrednjega spomenika v Murski Soboti, kjer ob topovih stojita partizan s titovko in ruski vojak s šlemom na glavi.

»Ja, to sem jaz! Kipar Boris Kalin me je leta 1945 izbral izmed dvesto tovarišev, ki smo bili takrat v Ljubljani. Mesec in pol sem hodil v njegov studio, kjer sta nastala oba kipa. Le glava »ni moja«, ampak je starejšega borca. Takrat mi je bilo namreč natančno dvajset let.

Šest ali sedem let je tega, ko sem si ta spomenik ogledal. Saj bi šel že prej, pa nisem nikoli utegnil, čeprav so me številni krajani vpraševali, če je to res!«

John Blatnik je Slavetov prijatelj in celo v sorodstvu sta. Bežno sta se videvala že med NOV, ko je bil John član ameriške vojaške misije. Slavetova enota je prva vkorakala v Ljubljano, čeprav so se okoli nje še bili boji. In kako je bil ponosen na svojo »žlahto«, ko je videl poleg Kidriča na govorniškem odru pred Univerzo še Blatnika.

Zdaj se videvata vsake tri ali štiri leta. Takrat ko jih pride k nam na obisk, ustavi tudi pri Slavetu. Rad se vrača v svoje kraje, med resnične prijatelje, ki se skupaj poveselijo skupnih uspehov in napredka v Loški dolini, katerega je Slave še najbolj vesel.

Tone Urbas

MARIBOR

Še izboljšati
zdravstveno
varstvo

Vprašanju zdravstvenega varstva borcev NOV in vojaških vojnih invalidov posvečajo v občini Maribor veliko pozornost že vrsto let. Pri tem sodelujejo številne komisije pri občinskem odboru ZZB NOV in pri upravnem organu občine posebna komisija za vprašanje borcev. Čeprav vsega še niso storili, ker so posredni tudi objektivne težave, se vendarle lahko pohvalijo z določenimi uspehi. Tako so na primer med drugim skupaj s pristojnimi organi že pred dvanajstimi leti ustanovili dispanzer za borce.

Dispanzer, če ne upoštevamo prostorske utesnjenosti in kadrovske stiske, zelo dobro deluje, potrebe po njegovih storitvah pa postajajo vsak dan večje. Tako so njegove zmogljivosti že zdavnaj premajhne. Lani je bilo v dispanzerju opravljenih 1848 organizacijskih ur, kar pomeni 14.207 opravljenih pregledov in storitev.

Danes pa je stanje takšno, da z zasedbo dveh zdravnikov (eden je celo upokojenec) dnevno lahko sprejmejo le 60 do 70 pacientov-borcev, toda s tem niso zadovoljni. Glede na število obiskovalcev in po merilih zdravstvene skupnosti, bi bili upravičeni, da bi v dispanzerju delali štirje zdravniki. Potem bi se seveda lahko izognili mnogim kritikam, da morajo borci čakati preveč časa. K temu je treba reči še to, da je tudi pri nekaterih zdravniških specialistih potrebno čakati celo mesec dni. Opozorili so tudi na to, da imajo posamezniki iz vrst srednjega medicinskega kadra celo neprimeren odnos do borcev.

Poseben problem, s katerim se tako organizacija ZB kakor tudi zdravstveni organi ubadajo že vrsto let, je zdravljenje borcev v naravnih zdraviliščih. Gre za to, da pri zdravstveni skupnosti odmerjeno število borcev kot pacientov ni le ovira, ker so potrebe vedno večje, ampak se tudi zdravstveno stanje borcev vsako leto slabša. Posamezni borci morajo čakati na zdravilišče tudi po šest mesecev in so poklicani takrat, kadar v zdravilišču ni sezone, da tako zapolnijo razpoložljive zmogljivosti, ker je pač takšna njihova ekonomska računica. Da pa je mera negodovanja ali pa kritike polna, se zgodi tudi tako, da v zdravilišču posameznemu borcu dodelijo najslabšo sobo, zaračunajo pa jo kot kvalitetno in udobno.

V zobozdravstvenem dispanzerju borcev, ki je že zdavnaj opravičil svoj obstoj, je bilo lani 4480 obiskov, opravili pa so 11.438 zobozdravstvenih storitev. To je razmeroma kar precej, če upoštevamo, da v njem delata dva zdravnika, ki opravljata tovrstne storitve kvalitetno in s korektnim odnosom do borcev. Toda tudi tukaj se pojavlja problem, zlasti glede nepravilne ali pa zamudne izdelave zobnih protez, kot pravijo, da zaradi predpisanih normativov v zobozdravstvu. Prizadevajo si, da bi to vprašanje rešili skupaj s tehnično službo v zobozdravstvu. Potem bi seveda dobo čakanja lahko občutno skrajšali.

Ortopedski pripomočki za invalide, ki so velikokrat neprimerni za uporabo, prav gotovo predstavljajo posebno težavo, na katero prizadeti invalidi opozarjajo že vrsto let. Dogaja se namreč, da le-ti niso kvalitetno izdelani, tudi ni opravičljivo, da mora skorajda vsak posameznik za najmanjše popravilo ali izboljšavo ortopedskega pripomočka potovati v Ljubljano, kjer je edina tovrstna delavnica. Komisija za varstvo borcev NOV in vojaških vojnih invalidov pri občinskem odboru ZB NOV in podobna komisija pri skupščini občine Maribor si že dalj časa prizadevata, da bi podoben servis ustanovili tudi v Mariboru, in bi lahko imeli še trgovino za prodajo ortopedskih in sanitarnih pripomočkov.

O posebno slabem zdravstvenem stanju borcev govori podatek, da v občini Maribor 183 borcev NOV in vojaških vojnih invalidov potrebuje laično nego na domu. Te podatke je zbrala komisija za zdravstveno varstvo in rekreacijo pri občinskem odboru ZZB NOV Maribor na podlagi posebne ankete. V tej zvezi se seveda postavlja ne le vprašanje posvečanja kar največje pozornosti do teh tovarišev, ampak tudi to kdo bo take storitve financiral. Pravzaprav bo treba sploh rešiti financiranje patronažne nege na domu za oslabele in bolehnne borce NOV in vojaške vojne invalide.

DRAGO MIKLAVEC

TOLMIN

Srečanje borcev
prekomorcev
tolminske občine

»Do smrti bomo tako povezani med seboj!« Tako je v svojem govoru poudaril dr. France Hočevvar v nedeljo, 21. oktobra, ko je govoril borcem prekomorcem tolminske občine.

Delež borcev prekomorcev in političnih preganjancev na Sardiniji ni bil majhen. Zavestno so se odločili za vstop v NOV. Iz tolminske občine je bilo v prekomorskih brigadah 800 borcev, na Sardiniji pa nekaj nad 300. Danes živi v občini še okrog 300 prekomorcev.

Prekomorci so se borili v tankovskih edinicah, v topničarskih, letalskih in še drugih enotah, ki so spadale v 4. armijo. Tudi pri osvoboditvi Primorske v zadnji ofenzivi je bilo njihovo delo veliko. S ponosom lahko zapišemo, da je bila zadnja ofenziva na Primorskem in zmagoviti pohod enot 9. korpusa in 4. armije enkratno in neponovljivo doživetje za vse tiste, ki so v tem pohodu sodelovali.

Že od ranega jutra so z vseh vasi prihajali v Tolmin nekdanji borci prekomorci. V Domu JLA so se najprej udeležili razstave o bojni poti 3. prekomorske in drugih brigad. Potem so v spredu odšli po glavni ulici v obnovljeno kinodvorano, kjer je bil slavnostni govor, kulturni spored in podelitev spominskih daril. Ženski učiteljski pevski zbor je zapel več pesmi, z recitacijami pa sta nastopila Sergej Ferari iz gledališča Nova Gorica in Stane Raztresen iz SSG iz Trsta. Deset tovarišev je za večletno uspešno delovanje prejelo knjižne nagrade, dva pa umetniško sliko.

S tega srečanja so tolminski borci prekomorci poslali pozdravno pismo tovarišu Titu, v katerem so med drugim zapisali: »Ponosni smo, da ste v Havani prejeli tako visoko priznanje.«

A. P. – OGAREV

KOČEVJE

Izkušnje
rezervnih
vojaških starešin

Občinska organizacija Zveze vojaških rezervnih starešin občine Kočevje skupno z vodstvi krajevnih organizacij ZRVS se pri uresničevanju programa strokovnega usposabljanja in obrambnih priprav trudi, da bi rezervni starešine na tem področju čimbolj uspešno sodelovali. Njihov cilj je, da v obrambnih pripravah sodelujejo vsi starešine ne glede na starost. Iz dosedanjih izkušenj ugotavljajo, da ravno ti ljudje, od katerih imajo mnogi bogate izkušnje iz časa NOV, lahko pomagajo k strokovnemu usposabljanju mladine in ostalega prebivalstva. Pri uresničevanju letošnjega delovnega načrta so dosegli lepe uspehe. Ob zaključku so minulo soboto priredili ogled garnizona JLA vojne letalstva, kjer so se rezervni starešine seznanili z vlogo in nalogami letalstva in protiletalske obrambe.

VIKTOR DRAGOŠ

KRANJ

Podelitev priznanj

Krajevna organizacija ZB NOV Primskovo-Kranj je na svoji zadnji razširjeni seji podelila priznanje dvema zaslužnima članoma.

Letna skupščina je podelila naslov častnega predsednika tovarišu Jožetu Snedici in častnega člana Karlu Brezarju. Sedaj sta ti priznanji tudi prejela. Vsi člani ZB in predstavniki družbenopolitičnih organizacij, predstavnik občinskega odbora ZB in predsednik KS Primskovo so obema članoma iskreno čestitali. Obema se za njuno dolgoletno delo zahvaljujemo.

Štefka Kovač

VIKTOR STOPAR

2

Obdobje med dvema
konferencama KPS
– od 1940. do 1941.
leta

2. Razkrinkavati politiko vlade, ki je dovolila tako nagel razsul armade ter kapitulirala pred sovražniki, še preden se je borba začela. Razkrinkavati petokolonske in kapitulantsko nastrojeno generalno kliko, ki ni bila sposobna niti ni hotela voditi obrambe domovine, in dalje razkrinkavati vse tiste notranje izdajalce, ki so pomagali pripravljati kapitulacijo Jugoslavije, in ki bodo pomagali sovražniku uničiti naše narode, jih potujčiti ali pa preseliti v koncentracijska taborišča.

3. Utrjevati ljudsko fronto, povezovati vse dobro misleče ljudi okoli partije in fronte, pojasnjevati položaj, utrjevati vero v lastne sile, jih pripravljati na borbo, ki se bo šele začela ter tako zbirati v enotno fronto vse ljudi, ki ne glede na versko in politično pripadnost hočejo ostati zvesti svojemu narodu.

4. V vojaških enotah okupacijske vojske je veliko protifašistov (posebno italijanskih), s katerimi je treba takoj navezati stike, pojasnjevati njihovo vlogo ter na tak način razkrajati njihovo vojsko.

5. Vsi kompromitirani tovariši, ne glede na to v kakšnih partijskih forumih so, morajo v ilegalo.

Po približno dveh urah smo se razšli ter se po dva ali trije vračali iz Trebnjega po različnih poteh.

Tovariši Slavko Šlander, Oskar Kovačič, Boris Ziherl in jaz smo se odločili za pot preko Velike Loke, Čateža in Litije. Na poti smo srečali več enot, ki so se takoj po vesteh o vojaškem razsulu preprosto razgubile. Nekateri od teh vojakov so v bližnjih gozdovih zakopali orožje, drugi so ga nesli s seboj proti domu, a kar je ostalo, so pomagali raznašati domačini. Spominjam se prve enote, ki smo jo srečali, da je pustila vse na cesti. Vojaki so se preprosto razšli, medtem ko so druge enote, ki smo jih še srečali, spraševale za situacijo, ker niso bile o njej obveščene. Mi smo to našo pot izkoristili in politično pojasnjevali situacijo ter prepričevali vojsake, da orožja ne smejo pustiti sovražniku. Kolikor ga ne morejo skriti ali odnesti, naj ga raje uničijo.

Ko smo se na mostu v sami Litiji (okupatorja še ni bilo) prisrčno pozdravili s tov. Šlandrom, katerega je pot vodila v Trbovlje, smo odšli proti Ljubljani. V Dolu pri Ljubljani v gostilni Pri mostu (Morela) smo se zvečer utrujeni ustavili, da prenočimo. Od tam smo gledali velik požar na ljubljanskem aerodromu. Toda nejasna situacija nam ni dala miru. Tov. Oskar Kovačič in jaz sva nadaljevala pot, v gostilni pa je ostal tov. Boris Ziherl, ker je zbolel. V vasi Sneberje nad Ljubljano sva se ločila, tov. Kovačič je odšel v Zadobrovo, jaz pa sem nadaljeval pot v Moste. Ostali tovariši so iz Trebnjega krenili, eni po Dolenjski cesti nazaj, drugi čez Mirno proti Sevnici. Za vse se ne spominjam, kako so se vračali v Ljubljano, toda prišli so kmalu.

Prva moja pot, bilo je sredi noči, je bila v eno mojih stanovanj, na Poljsko pot k družini Zadravec. Pred prekoračitvijo proge, med Poljem in Ljubljano, sem naletel na prvo italijansko patroljo, ki pa ni delala problema, da tako pozno prihajam v Ljubljano kljub policijski uri, temveč sem razumel, da hočejo kaditi. S prstom na ustih so mi kazali, naj bom tiho. V stanovanju so mi povedali, kakšen je bil sprejem Italijanov v Ljubljani, kako jih je »dočakalo prebivalstvo«, kako so vodili »krvavo bitko« za trdnjavo »Vič«, in kako so »osvajali ulico za ulico«.

Prvi vtis pri stikih z okupatorjevimi vojski je potrdil naše predvidevanje, da bo mogoče najti med njimi protifašiste, saj ti, ki sem jih srečal, niso bili nič podobni navdušenim fašistom in osvajalcem. Pozneje se je izkazalo, da so bili vse prej kakor osvajalci in zatiralci drugih narodov. Mislim na prve vojske, ki so jih kmalu poslali v prve bojne vrste na drugo fronto, pri nas pa pustili elitne fašistične čete.

Nekateri slovenski politiki z bivšim banom Natlačenom na čelu so prebivalstvo pozivali, da se zadrži lojalno do okupatorja, naj bo pokorno in opravlja službo v redu naprej ter izpolnjuje njegove uredbe in zakone. Najprej so ljudje pasivno opazovali, kmalu pa so se zavedeli in poziv okupatorjeve oblasti o predaji orožja in vsega vojaškega materiala dne 12. in 15. aprila je naletel na gluha ušesa. Celo župani niso bili navdušeni nad zbiranjem orožja in so marsikje odkrito zmerjali posameznike, ko so prinesli orožja na sedež občine. Poziv okupatorja je dosegel, da so ljudje še intenzivneje zbirali in skrivali orožje, ga mazali z maščobami, ovijali v nepremočljiv papir, zakopavali v gozdovih, zazidavali v kletih in na podstrešjih itd.

Ena važnih nalog, ki je terjala od nas hitro ukrepanje, je bila, da vzpostavimo zveze z oboroženimi skupinami vojakov, podoficirjev in oficirjev, ki se niso hoteli predati okupatorju, temveč so šli v gozdove, od koder so skušali organizirati odpor. To niso bili organizirani komunisti, temveč nacionalno zavedni ljudje, ki so smatrali, da je na zasedenem ozemlju mogoča le gverilska borba. Mnogi od njih so se pozneje priključili partizanski vojski pri nas, mnogi so odšli po skrivnih poteh v svoje domače kraje.

Poziv o zbiranju orožja je zajel širok krog ljudi, posebno mladine. Ko je bilo pobrano vse tisto orožje, ki je več ali manj ležalo križem po krajih, kjer so razpadle vojaške enote, so začeli zbirati orožje na nedostopnejših krajih, posebno v vodi. Spominjam se primera, kako so mladinci z Dolenjske in Ižanske ceste (takrat sem stanoval pri Žitnikovi Micki na Ižanski cesti) iskali orožje po Ljubljaniči. Natikali so si plinske maske, podaljševali črevo od maske, šli v vodo in iz nje vlekli orožje in municijo. Podobnih primerov je bilo nešteto.

Najtežavnejše delo v tej dobi pa je bilo, kako orožje in municijo spraviti na suho mesto ter očuvati pred Italijani. Zaradi kontrole nad prebivalstvom je bilo to delo zelo nevarno. Za prevoz municije, bomb in pištol so zbiralci najpogosteje uporabljali otroške vozičke, ki so jih matere prevažale na določena mesta. Puške so običajno dajali v dimne cevi ali žlebove, kjer so jih delavci v svojih delovnih oblekah prenašali na druga mesta, tako da je bilo videti, kakor da jih prenašajo za popravilo peči ali streh. Dekleta so običajno zavijale puške v papir ter iz njih napravile obliko role. Spominjam se skojevke, ki je nesla tako zavito puško z Rakovnika v Moste. Nekje na cesti jo je italijanski vojak vprašal, če nosi puško, na kar je ona prikimala, on se je zasmejal, jo malo potrepal in pustil dalje. Seveda je bil prepričan, da nosi rolo papirja. Podobnih primerov je bilo veliko.

Sklepa o ilegali se je večina kompromitiranih tovarišev držala. Toda razmeroma pasivno obnašanje italijanske policije in pa dejstvo, da je policija v Ljubljani zažgala del svojega arhiva, med njim tudi spiske komunistov, zaprte komuniste pa izpustila iz zaporov, je posameznike uspavalo. Bil je primer, ko je bilo več odgovornih tovarišev aretiranih. Nekaj časa so bili zaprti, nato pa izpuščeni s priložnostno pridigo, naj bodo lojalni državljani, naj pridno delajo, gredo na svoje domove, itd. Mi smo takrat ocenjevali ta italijanski korak za vabo, da bi vsi ilegalci prešli v legalo in bi jih ob primernem trenutku zajeli in aretirali. Kakšno je bilo resnično ozadje, ne vem, mislim pa, da bi se dalo iz dokumentov to ugotoviti. Prav ob tej aretaciji je CK ponovno naročil še strožjo ilegalo, in tudi ko so se tovariši vrnili iz zapora, je to veljalo za naprej. Istočasno so bila dana navodila o večji konspiraciji in razdelitvi dela na tak način, da bi morebitna »provala« ne mogla zajeti večjega dela organizacije.

(Se nadaljuje)

Aktivisti Osvobodilne fronte

V soboto, 27. oktobra 1979, ob 14. uri bo na Kravjeku pri Muljavi v spomin na ustanovni sestanek odkritje spominskega obeležja okrožnemu odboru OF Stična, ki je bil 14. septembra 1941.

Druženopolitične organizacije, skupščina občine Grosuplje, domicilni odbor nekdanjih aktivistov OF okrožja Stična in Grosuplje ter krajevna skupnost Muljava vabijo vse preživele aktiviste OF, partije, Skoja ter pripadnike Vosa, kurirje TV-2 in 3, udeležence nekdanje komande mest Stična in Grosuplje kakor tudi borce domicilnih enot v občini Grosuplje, zlasti še vse občane in mladino, da se udeležijo svečanega odkritja obeležja.

Po proslavi bo tovariško srečanje nekdanjih aktivistov OF in borcev z domačini na Muljavi.

priredivni odbor

V radovljjski občini

Občinski odbor ZZB NOV Radovljica skupaj z ZKO Radovljica in krajevnimi organizacijami ZB NOV prireja ob dnevu mrtvih vsakoletne žalne svečanosti, ki se bodo pričele že v sredo, 31. oktobra, ob 10. uri pri spomeniku padlim borcem Prešernove brigade na Pokljuki. Istega dne ob 15.30 uri bo najprej slovesnost pri spomeniku Staneta Zagraja v šoli na Lipnici, ob 16. uri pa na pokopališču na Srednji Dobravi. Na dan mrtvih, 1. novembra, bodo osrednje žalne svečanosti ob 9.30 uri najprej pri spomeniku talcem v Dragi, ob 10.30 uri na grobišču talcev v graščinskem dvorišču v Begunjah, ob 11.30 pa pri spomeniku padlim borcem NOV v Radovljici.

Prav tako pripravljajo krajevne svečanosti na grobiščih borcev, ob spomenikih in spominskih obeležjih krajevnih organizacij ZB NOV skupaj z osnovnimi šolami in kulturnimi društvi. Šolska mladina in otroci iz vzgojnovarstvenih ustanov bodo še pred praznikom urejali in okrasili grobove in spomenike na svojih območjih.

J. R.

Obvestilo

Obveščamo borce NOV, mladino in ostale občane, da bodo komemoracije ob dnevu mrtvih pred spomeniki oziroma grobišči NOV po razporedu.

Dne 31. 10. 1979 ob 14.30 uri na Javorskem pilu, ob 16. uri na Veliki Stangi in Smartnem pri Litiji, ob 16.30 uri v Jevnici, ob 17. uri v Litiji in Veliki Kostreznici, ob 18. uri na Savi in Kresnicah.

Komemoracije bodo tudi v Hotiču, Polšniku, Vačah, Doleh pri Litiji in drugod ob običajnem dnevu in uri.

Občinski odbor ZZB NOV Litija

Komemoracija v Škofji Loki

Občinski odbor ZZB NOV Škofja Loka in ZB NOV Škofja Loka organizirata žalno komemoracijo 1. novembra ob 9. uri pred domom zveze borcev v Škofji Loki.

Vabimo vse svoje padlih, mladino in občane, da se komemoracije udeležijo v čim večjem številu.

ZZB NOV Škofja Loka

Odkritje spominske plošče

V soboto, 27. oktobra 1979, ob 14. uri bo Zveza društev veterinarjev in veterinarskih tehnikov Slovenije ob sodelovanju OO ZZB NOV Mozirje, drugih DPO in občinske skupščine Mozirje odkrila spominsko ploščo na hiši Ivana Kolenca v Gornjem gradu št. 6, kjer je bila v letu 1944 veterinarska ambulanta Zgornjesavinjskega vojnega področja (4. operativne zone) in tečaj za veterinarske bolničarje.

Po proslavi bo tovariško srečanje, ki ga prireja Društvo veterinarjev in veterinarskih tehnikov Celje in savinjskošaleška veterinarska postaja.

Vabimo vse veterinarske delavce, tečajnike in druge borce, da se proslave udeležijo!

Izvršni odbor

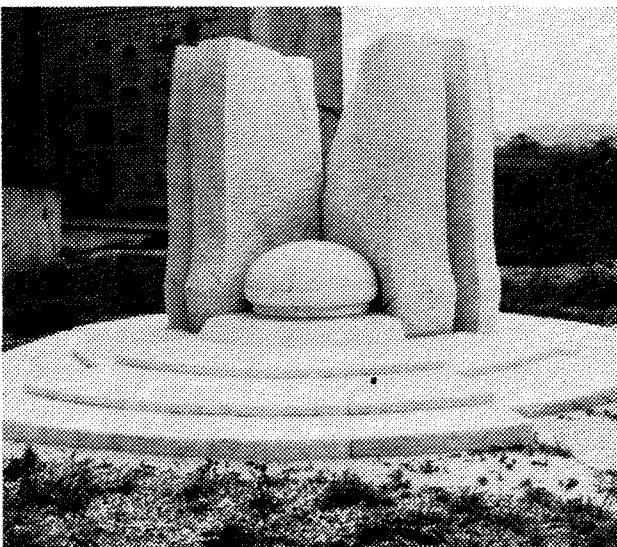
Krajevni praznik v Žireh

Ob krajevnem prazniku krajevnih skupnosti Žiri vabi svet, druženopolitične organizacije in odbor borcev jurišnega bataljona 31. divizije na proslavo krajevnega praznika, ki bo v nedeljo, 28. oktobra, ob 10. uriv Zadržnem domu v Žireh.

Vabimo občane, borce in mladino, še posebej borce jurišnega bataljona 31. divizije, da se slavlja udeležijo v polnem številu.

Zbor borcev jurišnega bataljona bo istega dne ob 9. uri pri »Županu« v Dobravčem.

Pripravljalni odbor

Kripta na goriškem pokopališču (Italija) bo nosila napis: Padlim, umrlim in pogrešanim jugoslovanskim borcem narodnoosvobodilne vojne – hvaležna domovina SFRJ

Slovesno odkritje spominske kripe v Gorici

Ureditev spominske kripe v Gorici (Italija, ki jo bodo slovesno odkrili 27. oktobra 1979, je omogočil protokol med vladama Jugoslavije in Italije 30. julija 1971. Kripta je posvečena jugoslovanskim borcem narodnoosvobodilnega boja, ki so v letih od 1941 do 1945 padli ali umrli na območju Gorice, kakor tudi tistim, ki so kot borci narodnoosvobodilnega gibanja ali v drugih oblikah boja proti nacifazizmu dali življenja na tem območju.

Kripta bo hranila spomin na 41 padlih jugoslovanskih borcev, od katerih jih je šestindvajset našlo v njej svoj počitek. Istočasno je posvečena še 150 neznanim borcem jugoslovanske vojske, internirancem, vojnim ujetnikom, talcem in drugim žrtvam boja.

Na osnovi sporazuma med vladama SFR Jugoslavije in republike Italije, podpisanega 15. aprila 1964, in na osnovi protokola med obema vladama z dne 30. julija 1971 je SFR Jugoslavija že uredila grobnice v Rimu, Barleti, Gonarsu in Sansepolcru kakor tudi deset grobišč in posameznih grobov v notranjosti Italije. V neposredni bližini kripe je na istem pokopališču v Gorici spomenik odporniškemu gibanju, Resistenza v katerem počiva 178 znanih in neznanih borcev, jugoslovanske in italijanske narodnosti.

Večje spominske kostnice so uredili:

– dne 4. julija 1970 grobnico v Barletti v spomin na 1326 padlih, umrlih in pogrešanih jugoslovanskih borcev NOV v južni Italiji in na Siciliji;

– dne 10. decembra 1973 grobnico v Gonarsu v spomin na 1396 jugoslovanskih borcev in internirancev, ki so padli, umrli ali bili pogrešani v zloglasnem koncentracijskem taborišču Gonars in njegovi širši okolici (Padovi, Terbižu, Vidmu, Chiusafortu);

– dne 15. decembra 1973 grobnico 443 jugoslovanskim borcem v Sansepolcru v spomin na 1800 jugoslovanskih borcev, ki so padli, umrli ali bili pogrešani na območju severne in srednje Italije, in

– dne 22. septembra 1978 grobnico jugoslovanskih borcev v Rimu v spomin na sto jugoslovanskih borcev, ki so padli, umrli ali so bili pogrešani v Rimu in njegovi okolici ter na otokih Ponza, Pianosa in Elba.

Poleg omenjenih kostnic je bilo v goriški, vidmski in tržaško pokrajini v republiki Italiji že urejenih 27 grobišč in grobov, sedem pa jih bo treba še urediti. Vse to so urejale občinske organizacije ZZB NOV iz Nove Gorice, Tolmina, Kopra in Sežane, republiški odbor ZZB NOV Slovenije ter Republiški komite za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov v tesnem sodelovanju z odbori vsedržavnega združenja partizanov Italije ANPI in že omenjenih pokrajin italijanske republike in generalnim komisariatom za počastitev padlih v boju.

Z odkritjem spominske grobnice 27. oktobra letos na pokopališču v Gorici (Italija) se bližamo zaključku urejanja grobišč jugoslovanskih borcev, ki so padli, umrli ali so pogrešani v narodnoosvobodilnem boju na italijanskih tleh.

Začetek slovesnosti bo ob 10. uri. Po več govorih in kulturno umetniškem programu bodo zaprli kripto in položili nanjo vence.

RO ZZB NOV Slovenije

Zahvala

V imenu poslanca Arriga Boldrinija, predsednika nacionalnega odbora VZPI (ANPI), deželnega odbora VZPI (ANPI) za Furlanijo-Juljsko krajino in osebno se zahvaljujem za bratsko gostoljubnost pri sprejemu naše delegacije v Portorožu, 6. oktobra in naslednjega dne v Postojni, Idriji, Cerknem in v Novi Gorici, kjer smo se lahko ponovno srečali z nekdanjimi borci iz vrst drugih narodov in z vodilnimi člani ZZB NOV.

Nedavna srečanja krepijo stike med organizacijami VZPI (ANPI) in ZZB NOV ter jih razširjajo v smislu mednarodnega miru, prijateljstva in sodelovanja med našima državama.

Federico Vincenti

Borce Levstikove brigade

prosim, da mi pošljete slike iz časa NOV. Rad bi jih objavil v novi knjigi, a jih imam zelo malo. Prosim za slike vseh, ki so bili na komandnih položajih od čete do štaba brigade, bodisi iz vojne ali neposredno po vojni. Vse slike bom takoj vrnil, čim bomo napravili kopije. Nazadnje prosim za pripombe, popravke ali dopolnitve k moji knjižici »Naprej«. Se posebno rad bom objavil vaš spomin na kakšen boj brigade ali kakršnokoli doživetje, ki je vredno zapisa.

Na prvi poziv v TV-15 se je ozdvalo zelo malo soborcev, vendar je njihov prispevek izredno dragocen. Prošnjo ponavljam, ker je mogoče marsikdo zaradi drugega dela stvar odložil ali pozabil. Pošto pošiljajte na naslov:

Janez Perovšek-Pelko
61000 Ljubljana
Pod topoli 87

Srečanja

Ljubljanski aktiv Kokrškega odreda obvešča svoje člane ter borke, borce in aktiviste levega brega Save na Gorenjskem, ki živijo v Ljubljani in okolici, da so srečanja vsako prvo sredo v mesecu v restavraciji Slavija (bivši Slamič) ob 18. uri. Vljudno vabljeni.

odbor aktiva

Žalne slovesnosti

Kot že vrsto let doslej prireja tudi letos organizacija Zveze združenj borcev NOV občine Trebnje žalne spominske slovesnosti ob dnevu mrtvih. Padlih in umrlih članov se bodo spomnili v teh krajih:

- v sredo, 31. oktobra 1979, ob 11. uri v Velikem Gabru pred spomenikom padlim borcem NOV
- v četrtek, 1. novembra 1979, ob 8.30 uri v Šentrupertu pred spomenikom padlim borcem NOV
- v četrtek, 1. novembra 1979, ob 9.30 uri v Mokronogu na pokopališču pred grobnico padlih borcev NOV
- v četrtek, 1. novembra 1979, ob 10.30 uri na Mirni pred spomenikom padlim borcem NOV na Rojah;
- v četrtek, 1. novembra 1979, ob 14. uri v Trebnjem pred spomenikom padlim borcem NOV v spominskem parku in pri skupni grobnici na pokopališču in
- v četrtek, 1. novembra 1979, ob 16. uri v Dobrniču pri skupni grobnici pokopanih borcev NOV.

ZZB NOV Trebnje

V spomin padlim borcem

Komemoracija v spomin padlim borcem bo v sredo, 31. oktobra, ob 16. uri pri spomeniku padlim na Ovsišah.

Ciril Rozman

Zbiranje sredstev za postavitvev spomenika

Na osnovi dogovora na zborih članov ZZB NOV v decembru 1978 in januarju 1979 smo letos začeli z akcijo zbiranja finančnih sredstev za postavitev novega spomenika padlim borcem prve Belokranjske čete na Gornjih Lazah. Akcijo zbiranja sredstev smo v Beli krajini skoraj zaključili, našemu vabilu so se množično odzvali tudi borci iz Bele krajine, ki živijo izven nje, prav tako pa tudi zelo veliko število drugih prijateljev Bele krajine. Omenimo naj, da je bilo sprejeto stališče, da naj bi bil najmanjši prispevek 100,00 din na borca, vendar je bilo zelo veliko tistih, ki so prispevali večje zneske, celo do 6000 din. Vsem se občinski odbor ZZB NOV kot tudi odbor Belokranjskega odreda, ki vodi to akcijo, najtopleje zahvaljujeta.

Ker pa so za postavitev spomenika potrebna precejšnja sredstva, naprošamo vse tiste člane ZZB NOV, ki se še niso vključili v to akcijo, da s svojim prispevkom pripomorejo k uresničitvi dogovora o postavitvi spomenika. Prav tako pa vabimo, da se v akcijo vključijo tudi nečlani ZZB NOV, posebno mladina in zaposleni občani in s svojimi prispevki pripomorejo k uresničitvi programa, vezanega na odkritje spomenika.

odbor Belokranjskega odreda

Zahvala borčevski organizaciji

Pred dnevi sta me obiskala na domu dva člana borčevske organizacije iz Trnovelj. Bil sem presenečen ob obisku in zavzetosti organizacije za sodelavca iz časa NOV. Doživel sem namreč hudo nezgodo.

Zahvaljujem se za darilo in želim, da bi še vnaprej obiskovali borce NOV in aktiviste.

Viktor Dobrišek

2

(iz še neobjavljenega romana)

Ivan Jenko:

Spet sem bil sam

Ura je bila osem. Dežurni nas je poklical k zajtrku. Posedli smo po hlohlih ob betonskem koritu. Tedaj smo ugotovili, da nekateri niso prišli. Nekdo nam je pojasnil, da so Kroparji odšli domov na obisk, z njimi pa tudi še nekaj drugih tovarišev.

Sedeli smo in zajtrkovali. Raztreseni smo bili po prostoru, ki ni bil večji od dvesto kvadratnih metrov. Nekateri so si našli mizo in stol na betonskem koritu, drugi na hlohlih, nekdo je zajtrkoval kar stoje. Z menoj so na hlohlih jedli še mitraljezec, po rodu Primorec, doma nekje iz okolice Reke, in še dva partizana.

Gozd in deroč potok sta nas s svojo prijetno svežino zazibala v čudno nestvarnost visokega poletja...

Jutranje sonce je vztrajno drselo po svoji poti navzgor...

Iznenada je ostro počil strel. Presenečeno smo se spogledali, obrazi mojih tovarišev so v trenutku otrpili od strahu. Le kdo je streljal? Videti ni bilo nikogar. »Ali je bilo to sovražnikovo znamenje za napad,« me je spreletelo skozi možgane. Ne, to ni mogoče. Nikjer v bližini nismo opazili sovražnika, pa tudi terenski aktivisti tega področja, s katerimi so nekateri člani naše skupine že takoj v jutranjih urah vzpostavili stike, so bili prepričani, da nam ne grozi nikakršna nevarnost... V naslednjem trenutku je Kotel kar razneslo od strel in detonacij. Sovražnik je streljal z mitraljezi, puškami, brzostrelkami in metal ročne bombe. Ves strelni ogenj je bil usmerjen na našo skupino, ki je še trenutek pred tem mirno in brezskrbno zajtrkovala. Presenečenje je bilo popolno. V trenutku nas je razmetalo. Vsak je iskal kritje, nekateri za skalo, drugi za hloidi, tretji je bežal, tekel proti žagi. Sovražnika sploh nismo videli. Toda ogenj iz njihovega orožja je bil strahovit, divji. Pravi pekel. Sčasoma sem ugotovil, da Nemci napadajo iz gozda. Vzhodna, južna in zahodna stran Kotla so bili sovražnikovi položaji. Stisnjeni smo bili na odprt prostor trikotnika južno od žage. Le severna stran proti Kropi je bila še prosta. Na organiziran odpor se pomisliti ni bilo mogoče. Mitraljezec je bil že takoj na začetku napada ranjen v levo nogo nad kolonom.

Z obema rokama se je prijel za nogo, v naslednjem trenutku pa se je že brez besed plazeč umikal v gozd proti Jamniku. Kmalu je izginil izpred mojih oči. »Verjetno se bo rešil,« sem pomislil. Ob tem sem imel vtis, da sovražnik še ni dosegel skrajnega desnega roba Kotla. Ležal sem varno zakrit za hloidi. Pograbil sem mitraljez, ki ga je pustil ranjeni mitraljezec in poskusil streljati. Toda moja namero je sovražnik takoj

opazil. Svoj ogenj iz mitraljezov, brzostrelk in pušk je hitro preusmeril na moj položaj, v neposredni bližini pa so se v vezanem zaporedju vrstile eksplozije sovražnih ročnih bomb. Krogle in kamenje je žvižgalo okrog mene, zemlja in trske so letele po zraku, sovražnik je v napadu čisto pobesnel. Kraj je bilo treba čimprej zapustiti. V svoji bližini nisem več videl nobenega partizana. »Le kam so se umaknili,« mi je brnelo po glavi. O našem položaju nisem imel nobene prave predstave. V trenutku sem se bolj nagonsko kot zavestno odločil za smer umika. Zapustil sem položaj. Nekaj metrov sem se ob hloidi plazil po trebuhu, potem sem se dvignil, skočil in stekel proti leseni baraki v smeri Jamnika, kamor se je umaknil tudi mitraljezec. Do barake je bilo le nekaj deset metrov. Krogle in eksplozije bomb so trgale in razmetavale zemljo, drobile kamenje, ki je letelo mimo mojih ušes na vse strani. Samo še tekel sem in se čutil, da sem še živ. Še nekaj metrov, pa bom rešen tega prekletega streljanja, sem se vzpodbujal. Ves upehan sem dosegel zadnjo stran barake. Tedaj pa sem doživel novo strahovito presenečenje. Za barako je sedel nemški policist z brzostrelko v rokah. Sovražnik ni pomišljal, temveč je takoj streljal. Vame je izstrelil ves rafal. Začutil sem, da me je ranil, toda časa za premišljanje ni bilo. Skočil sem pravokotno v levo in tekel po grobi vzpetini navzdol proti žagi. Pri tem sta me ovirala skalnati svet in grmičevje. Ko sem pritekel do žage, me je poslopje vsaj z ene strani zaščitilo, z dveh pa je sovražni ogenj še naprej neusmiljeno tolkel po meni. Tekel sem ob žagi naprej do ceste, ki pelje iz Kroke proti Jamniku, jo prečkal in bežal po gozdni vzpetini navzgor. Tu sovražnikov ogenj ni bil več tako silovit. Nemcev ni bilo za mano. Zdelo se mi je, da mi tudi ne sledijo, toda streljanje je bilo še vedno oglušujoče. Zadihan in utrujen sem bežal naprej. »Proč od tod čim hitreje, čim dalj od tega kraja,« mi je butalo po možganih. Misel, da bi me Nemci ujeli, je bila strašna, saj sem vedel, da so nacisti ujete partizane ustrelili na kraju, kjer so jih ujeli, ali pa so jih odpeljali v svoje mučilnice, kjer so umirali pod zverinskimi rokami gestapovskih mučiteljev.

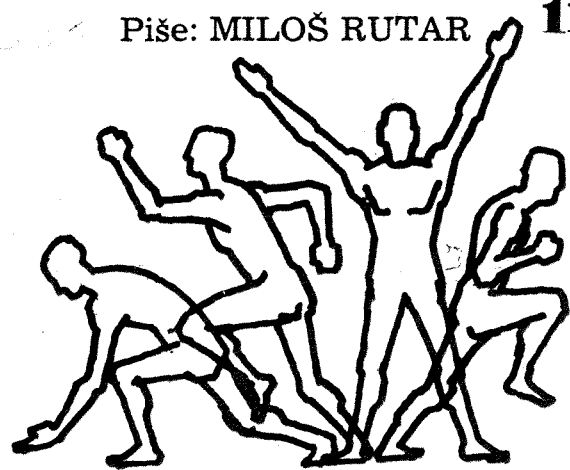
Šele v tej gozdni vzpetini sem se začel zavedati, kako težko sem ranjen. Rafal iz brzostrelke nemškega policista mi je popolnoma raztrgal obe roki. Desna roka je bila od zapestja do komolca skoraj brez mišic, le kost in mišičje v zapestju in komolcu jo je držalo skupaj, leva roka pa je bila na notranji strani med zapestjem in komolcem ena sama odprta rana.

(Se nadaljuje)

Piše: MILOŠ RUTAR

11

Borci in rekreacija

INVALIDI IN REKREACIJA

Mnogo mladih borcev NOV je vojna hudo prizadela, postali so invalidi. Posamezniki med njimi, bivši športniki, so kmalu po vojni začeli razmišljati, da bi se športno aktivirali. Pobudniki so naleteli na mnogo problemov in nasprotovanj, češ zakaj invalida obremenjevati z dejavnostjo, ki je še za zdravega človeka prenaporna. Pa tudi med invalidi samimi je bilo polno predsodkov, kako nastopati pred gledalci v bazenih in telovadnicah ali igrati košarko v vozičkih. V veliko pomoč, v medicinskem pogledu, je bil zvezi Zavod za rehabilitacijo invalidov in v Ljubljani ter strokovnjak, prof. Bojan Hrovatin. V redne programe fizikalne terapije so na zavodu vnesli tudi rekreacijo in šport kot sestavni del rehabilitacijskih programov. Invalid potrebuje več moči za življenje, večjo telesno in duševno kondicijo, da se lahko uspešno spoprijema s težavami vsakodnevnega življenja. Rekreacija in šport sta invalidu življenjska potreba, neke vrste zdravilo za telesne in spihčne težave.

Za invalida je izredno pomembno, da se nauči kegljati, plavati, smučati, igrati namizni tenis, biljard, košarko, streljati, da amputiranci s protezo pravilno in estetsko hodijo. Veliko invalidov se prav s športom vrača v javno in družbeno življenje.

Pogovarjali smo se z invalidoma Mirom Veselom in Milanom Mirtičem, ki sta že vrsto let v vodstvu Zveze za šport in rekreacijo invalidov SR Slovenije.

Šport je invalidu življenjska potreba!

Petinpetdesetletni spomeničar Miro Vesel, dolgoletni direktor Zavoda za rehabilitacijo invalidov in predsednik Zveze za šport in rekreacijo invalidov Slovenije je doma iz Nove vasi na Blokah. Že pred vojno se je ukvarjal s telovadbo in atletiko, zelo rad pa je tudi smučal. Kot borec Dolomitskega odreda je bil, pri napadu na belogardiščno postojanko v Begunjah, že 1942 ranjen v nogo. Več mesecev se je zdravil v bolnišnici pod Snežnikom, dobil je podkolensko opornico in se vrnil v Tomšičevo brigado. Kasneje je bil sekretar OF rajona Bloke, zadnji dve leti pa v Ozni. Leta 1945 so mu amputirali nogo nad kolonom.

»Miro, kako se spominjaš prvih korakov športa med invalidi?« »Na aktivno sodelovanje v športu invalidov me vežejo prijetni spomini! V vodstvu Vojaških vojnih invalidov smo bili sami mladi, osemnajst, dvajset let stari borci, polni mladostnih ambicij, partizanske trme in ustvarjalnosti. Ustanovili smo športno komisijo in se povezali z invalidi sosednje Koroške. Poslali so nam smučarskega učitelja invalida Tonija Kucherja in začeli smo smučati. Kako smo bili ponosni, ko smo pred začudenimi gledalci vijugali po kranjskogorski Preseki. Izredno smo bili ponosni, ko smo s pomočjo planincev tudi invalidi leta 1953, osvojili 3797 metrov visoki Veliki Klek - Grossglockner v Avstriji! Spominjam se, da so pri gradnji zavoda za invalidne otroke v Kamniku iz programa črtali telovadnico. Bili smo trdoglavi in smo z velikimi težavami le »pretihotapili« majhno telovadnico. Danes pa je že vse drugače. Invalidi imajo kar dobre pogoje za aktivno ukvarjanje z rekreacijo.

Po vsej Sloveniji delujejo športna društva invalidov ali sekcije, slepi in slabovidni obiskujejo gore in uspešno izpolnjujejo pogoje za planinske transverzale, gluhihono so zelo dobri v nogometu in kolesarjenju, paraplegiki uspešno igrajo mednarodne tekme v košarki, zelo so bili uspešni tudi v atletiki, posamezniki pa so z evropskih, svetovnih prvenstev in pa

raolimpiad (Čehovin, Okorn, Peternel, Sitarjeva in drugi) prinesli vrsto zlatih odličij.

Kako je organiziran invalidski šport v Sloveniji

Milan Mirtič, enainšestdesetletni predsednik tekmovalne komisije Zveze za rekreacijo in šport invalidov Slovenije je doma iz Ljubljane. Bil je aktivist OF, jeseni 1943 pa je vstopil v NOV in bil šef radiozvez v 7. korpusu. Po težki prometni nesreči 1966 so mu amputirali nogo nad kolonom, kar ga je psihično strlo. Sam pravi, da sta ga prav šport in delo v organizacijah vrnila iz osebne krize nazaj na življenjsko pot. Že več let je prizadeven funkcionar v Organizacijskem komiteju Planica, pri invalidih Ljubljane in Slovenije.

»Naša organizacija povezuje 28 športnih društev invalidov, ki so člani Zveze telesnokulturnih organizacij Slovenije ter 52 športnih sekcij. V zadnjih letih so najbolj aktivna športna združenja invalidov na koprskem, nato »Borec« v Kranju in še nekatera. V Ljubljani pa je v zadnjih letih mrtvilo in bo potrebno čimprej kadrovske ukrepati in odbor aktivirati. Invalidska tekmovanja in rekreacija

Pionirja invalidskega športa v Sloveniji - Miro Vesel na startu, ob njem pokojni prof. Bojan Hrovatin.

morajo postati še bolj množična, saj se na njih razvija družabnost, pogovarjamo se o svojih uspehih in težavah, se razvedrmo in poveselimo. Tudi to je del zdravlja!

Danes, ko so mnogi invalidi starejši od 50, 60 let je marsikdo popustil. Televizija, avtomobil, kavč, karte in štiri stene stanovanja opravljajo svoje. Kaj o tem misli predsednik Miro Vesel?

»Res je! Leta so prinesla svoje, ne hodi mo več v hribe, na smučanje in v naravo, kar polenili smo se. Toda to ni prav! Prevelika telesna teža in lagodno življenje nas že kar ovirata. V zadnjih letih se držim bolj doma, zelo rad sem na zraku, na vrtu se ukvarjam s sadjarstvom, v posebno veselje pa mi je tudi reja čebel. Ob večerih s prijatelji rad vržem karte in v družbi pokramljam. Čez dan vidim trume mladih in starejših, kako hite na Rožnik, na trim. Tudi mi invalidi bi se jim, po svojih močeh, morali pridružiti. Čim več v gozd, v naravo, na sonce in zrak! Prepričan sem, da bo v Strunjanu, konec leta 1980 zrastel pravi rekreacijski center, z vsemi potrebnimi objekti za šport in rekreacijo. Če se najdejo sredstva za zdravnike, fizioterapevte in negovaltelsko osebje, bodo morala biti zagotovljena sredstva tudi za profesionalnega strokovnjaka, ki bo s svojim strokovnim delo pravilno usmerjal rekreacijo invalidov in borcev.

Prihodnjič:
JESEN - ČAS LOVA IN
RIBOLOVA

GLASILO PIONIRJEV IN MLADINCEV 1979

V družbi na smrt obsojenih

Nesebična človeška dobrota, vrlina, ki je ni na pretek, je bila vselej v časih. Pomagati pomoči potrebnemu človeku, je bilo ponekod kar geslo, nekako tako, kot bi bilo vklesano na hišna vrata, izpraskano v zid nekje blizu vhoda in ne v srcih. Takšne hiše, kjer je bilo tega na pretek, so popotniki poznali daleč naokoli in se brez skrbi ustavljali v njih toplini, poklepetali, posrebovali toplo juhu, zmleli košček kruha in odšli za spoznanje bogatejši, da so še ljudje, ki hočejo dobro.

Ne bo odveč, če zatrdimo, da takšnih hiš s takšnimi ljudmi, ki nosijo srce na dlani, odprti na široko, pestujoč ljubezen do bližnjega kot nekaj najbolj preprostega, samo po sebi umevnega, ni več veliko.

Andrejkova hiša, v hladno zatišnem kotu, stisnjenem med Bistrico in vzhodnim bohorskih host v Lesičnem, od koder sonce prav kmalu odroma, dobrota pa nikoli, je po tej lastnosti, nikjer zapisani, niti vklesani, znana že od nekdaj in je pravzaprav del izročila te trdne kozjanske družine, od katere sta ostali le še Dana in Vojka.

Štiri drobljence sta imela Andrejkova dva, ko so prišli Nemci na Kozjansko in stari oče, dedek, je imel kar obilo zabave s kuštravci. Bili so zavedna družina, Andrejkovi, že od nekdaj, in ko je planila mednje novica, da prihaja v deželo zlo, je bil oče v vojaški suknji nekje pri Podčetrku, in ko se je vrnil, so se na vrat na nos vrgli na delo, kar vsi po vrsti. V nekaj bunkerjih so poskrili puške in hrano zanje pa še drugo, kar je bilo dobrodošlo za nevarne igrice, ki so se prerade končale s smrtjo in tako se je pravzaprav začelo. Stari Andreječk, gostilničar in mesar, gospodar trdne kozjanske kmetije, ki ni nikoli odrekel pomoči lačnemu, preganjanemu ali od ceste zbitemu, se je na hitro odločil. Odločitev je pomenila naravnost za vse. Kaj hitro je navezal stike s prvimi partizani in prvo leto vojne je bilo v Andrejkovi hiši že kaj živahno. Med prvimi je prišel v hišo

kozjanski živinozdravnik, dr. Mozer, in skupaj z njim je Andreječk poslal v Bohor prenekateri košček mesa. Takrat je bila Dana stara 20 let, sestra 12, brat 17, starejši brat pa je bil v vojnem ujetništvu.

»Prihajali so v hišo v vsakem času, govorili na skrivaj, zdaj doma, zdaj v gorci in kmalu sem spoznala, za kaj pravzaprav gre. Oče ni skrival in prišlo je pač tako, da so vpregli v delo tudi nas mlade. Meni so prepustili preskrbo s sanitetnim materialom, bratu zbiranje orožja, mlajši sestri kurirske posle, ker je bila premajhna, da bi jo kdo resno jemal.«

Prvega junija 1941 je okupator pokazal zobe in družina Andrejkovih z Dano vred je morala v zapore v Kozje in Brežice. Dano so zadržali najdlje, dva meseca, preden so se odprla vrata v prostost.

To je bilo prvo opozorilo, da je treba biti previden, še posebej ker so se že leta 1942 začeli pri njih zbirati pomembni politični in vojaški funkcionarji, ki so jim bili Nemci nenehno za petami: Tončka Čečeva, Antonesko, Sergej Kraigher, Peter Stanke-Skala, prvi štajerski partizani. Poleti 1942 so Nemci zaradi izdaje pri Artičah na Kozjanskem Tončko Čečevo ujeli, z njo pa tudi dva partizana. Skrivnost Andrejkove domačije je bila izdana.

»Trinajstega septembra istega leta so prišli po nas in nas odpeljali v Stari pisker v Celje. Kaj je takrat pomenil Stari pisker, je odveč pripovedovati, saj so očeta in mater skorajda ubili. Konec oktobra so nas preselili v Maribor, kjer so starše in brata ustrelili, mene pa še isti dan obsodili na smrt, pred drugo uro popoldne pa pomilostili, in ker je bila morija končana, poslali v Auschwitz...«

Nobena takšna pripoved ni prijetna. V človeku zapuša srd, neprijetne občutke, maščevalnost in žalost. Nerada Dana spregovori o vsem tem, o popotovanju, nevrednem človeka, grozljivi odisejdi, eni najbolj krvavih in podlih v zgodovini človeštva, ko je morala ro-

mati iz Auschwitza v Ravensbrück, gledati obešanja, trpeti lakoto, ponižanja, se odpovedati človeškemu dostojanstvu... vse zato, ker je ljubila domovino, ker ni hotela pasti na kolena pred tujcem.

»Iz Auschwitza je bilo nemogoče pobegniti, in vendarle se je pet Židinj odločilo za ta korak. Kaj kmalu so jih prijeli in obesili vpricho nas na »apel placu«. Bila so lepa, mlada dekleta... tega ni moč pozabiti. To se utrinja v nočeh, ko je človek sam s seboj.

Delala sem v šivalnici, brez hrane, ob polnoči so nam milostno naklonili polurni odmor. Ko je prišla svoboda, smo mislili, da je konec, pa je bil vendarle spet začetek nečesa novega, strašnega. Preživela sem tisti strašni »totenmarš« iz Auschwitza v Ravensbrück, doživela strahotno zavezniško bombardiranje, pretrpela tudi to, da so nas Nemci imeli za kritje, nekakšen živi zid. Petnajstega aprila smo vendarle odšli v neznano znano...«

Kaj bo prinesla svoboda, konec tisočkrat zaželenega popotovanja domov, na Kozjansko, v Lesično?

»Prazne, ožgane stene. Ne le doma, povsod po Kozjanskem. Spiski ustreljenih, ki si jih poznal, ljubil, cenil, z njimi delil dobro in zlo. Ukradena in poklana živina, ljudje na robu strtosti in vendarle srečni. Postali smo velika družina, postavljali domove, složno in nesebično. Tako kot bi moralo vedno biti. Kadar koli in ne le v takšnih prilikah, ko je človek prepuščen milosti in nemilosti...«

Andrejkova hiša, v kateri domuje Dana, pa je še naprej takšna. Bil bi velik greh, če bi se izneverila družinskemu izročilu. In še vedno lahko popotnik, utrujen od blatnih kolvovozov, trde hoje po asfaltu, posedi za malo pri Andrejkovih, posreba juhu, zmleje košček kruha, ne da bi zanj odrinil kakšen dinar, saj to ni gostilna, kot je bila nekdaj in spet odrine s skromnim »hvala« naprej.

Milenko Strašek

Po vojni petrolejke

Te dni je Tito petič med prebivalci Kosova. Prištinci, prvi gostitelji predsednika republike, so ga včeraj seznanili s hitrim razvojem glavnega mesta pokrajine. Med drugim so mu povedali, da ima Priština danes okrog 200.000 prebivalcev, pred osvoboditvijo pa jih je imela le okoli 16.000. Družbeni proizvod na prebivalca znaša v občini okrog 30.000 dinarjev, nacionalni dohodek pa okrog 24.000 dinarjev. Tovaršu Titu so Prištinci povedali, da so še po vojni uporabljali petrolejke, sedaj pa proizvedejo 800 megavatov električne energije; Priština ima danes dvakrat več študentov kot prebivalcev pred vojno.

DELO - 17. oktobra 1979

Ob jubileju mladih

V dneh slavlja šestdesetletnice SKOJ je slišati, prav gotovo, številne besede pohvale, oživljamo spomine na znane in neznane dekleta in fante, ki so v preteklih šestih desetletjih ostali zaobljubljeni čuvarji revolucionarne opredelitve in zavesti, da je edina meja borbe za svobodo in človekovo srečo tista, ki jo je treba še doseči.

Slišati bo in mora se slišati za vse tiste pokazatelje, ki govorijo o milijonih ur prostovoljnega dela; besede o odrekanju, ki nima primere, žrtvovanju, heroizmu, znova bodo povedane vse epizode slavne zgodovine SKOJ.

Vsi ti spomini so moč in želja mladih na pripravljenost, da se danes, tako kot njihovi vrstniki v vojni, bore za samoupravljanje, delegatski sistem... Zato mora biti v dneh slavlja glasna tudi kritična beseda o tem, kaj še ni dobro v mladinski organizaciji, kaj mlade včasih še drži zunaj tokov ustvarjalne akcije.

So mladi lahko danes zadovoljni s svojo organizacijo? Ne, v popolnosti. Še je prisotno forumsko delo in včasih tudi liderstvo mladinskih funkcionarjev. Premalo je prave akcije... V dneh, ko slavimo, moramo govoriti tudi o tem. Če ne bomo, bodo spomini na slavno preteklost samo nostalgčno obračanje strani, ne pa iskanje vzpodbud za hitrejšo popraviljanje današnjih problemov.

SVIJET - 12. oktobra 1979

Zakaj ni neposrednih proizvajalcev

V odboru za nagrado AVNOJ je dvainvajset članov, po trije iz šestih republik in po dva iz dveh pokrajin. To je deset političnih funkcionarjev, sedem univerzitetnih profesorjev in akademikov, dva generalna direktorja delovnih organizacij, dva književnika in en operni prvak. Gre za sestav, ki je, po vsem sodeč, dovolj ugleden, da lahko odloča o nekem tako pomembnem vprašanju, kakršno je vprašanje nagrade AVNOJ.

Ne glede na to, se ne morem znebiti vtisa, da je tudi letos (pred dvema letoma, aprila 1977 in pred štirimi leti, aprila 1975, je bil organ podobno sestavljen) storjena napaka, ki zasluži resno in načelno zamero in ki se je, tako se zdi, ne more opravičevati s sprejemljivimi razlogi. Med izbranimi člani odbora tudi letos ni niti enega delavca iz neposredne proizvodnje. Naš delovni človek, ki se pod vodstvom zveze komunistov bori za odločujočo vlogo delavskega razreda v naši družbi, ima polno razlogov, da vpraša: zakaj je to tako in kako je to mogoče? Ali zato, ker v skupščinah, ki izbirajo člane odbora oziroma v njihovih komisijah,

kjer pripravljajo predloge za ta imenovanja, mislijo, da med delavci iz neposredne proizvodnje ni delavca, ki bi bil dorasel in sposoben, da sodeluje v odločevanju o nagradi AVNOJ, ali enostavno zato, ker se še vedno dogaja po nekakšni birokratski ali drugi inerciji oziroma zaradi nekih neznanih in neidentificiranih ovir, da se delavci iz neposredne proizvodnje ne vključujejo povsod tam, kje gre za pomembne družbene posle. Posebno, kadar gre za posle na ravni pokrajine oziroma republike in federacije.

Po mojem so takšni pojavi na današnji stopnji razvoja naših socialističnih družbenih odnosov težak anahronizem, ki bi ga ne smeli dopuščati.

(Momčilo Fjukić, Molerova 17, Beograd)

VJESNIK - 15. oktobra 1979

Malčki ne vprašajo - zakaj?

Ena osnovnih skrbi naše družbe je prizadevanje za zagotovitev enakih vzgojnih in varovalnih možnosti vsem otrokom. Uspehi seveda so, a še zdaleč ne takšni, da bi si lahko zadovoljno

oddahnili. Skoraj 70 odstotkov slovenskih otrok raste brez vzgoje v vrtcu. Vemo pa, da je ta za uspešen otrokov razvoj še kako pomembna.

7 D - 18. oktobra 1979

Kam bežati?

Jovan Cicović, predsednik konference zveze sindikatov delavcev v organih in organizacijah federacije, je v izjavi, ki jo je zabeležila vrsta časnikov, rekel:

»Čeprav so se osebni dohodki delavcev, zaposlenih v gospodarstvu SFRJ, v letih 1978 in 1979 povečali odvisno od ustvarjenih rezultatov, to ne velja za osebne dohodke delavcev, zaposlenih v zveznih organih in organizacijah, saj se tem delavcem osebni dohodki niso povečali od leta 1978 in to ne glede na to, da so se življenjski stroški v zadnjem času močno dvignili, povečali pa so se tudi osebni dohodki, zaposlenih v gospodarstvu.

To veliko in neopravičljivo zaostajanje v načinu dobivanja osebnih dohodkov, je imelo za posledico, da so pričeli nekateri strokovnjaki in ustvarjalni delavci iz organov federacije množično odhajati v republiške organe oziroma v banke in finančne organizacije, v SIS, v organizacije združenega dela zunanje trgovine in veletrgovine.

V komentarju izjave o plačah v federalni administraciji, je »zvezni« list (Borba) zapisala: »V tolažbo je vendarle, da imajo delavci v organih federacije takrat, ko se naveličajo nizkih dohodkov, kam iti - v banke, SIS, v organizacije združenega dela zunanje trgovine in veletrgovine.«

Kam pa naj gredo tekstilci z manj kot 2900 dinarjev mesečne plače ali rudarji, ki za trideset dni kopanja zaslužijo nekaj več kot 3000 dinarjev.

NIN - 23. septembra 1979